

Päiväys
28.10.2026

1 (2)

Diaarinumerot

1089/03.04.04.04.20/2024
1098/03.04.04.04.20/2024
1102/03.04.04.04.20/2024
1103/03.04.04.04.20/2024
1104/03.04.04.04.20/2024
1106/03.04.04.04.20/2024
1108/03.04.04.04.20/2024
1113/03.04.04.04.20/2024
1114/03.04.04.04.20/2024
1116/03.04.04.04.20/2024
1117/03.04.04.04.20/2024
1120/03.04.04.04.20/2024

JULKINEN KUULUTUS

Vaasan hallinto-oikeuden päätös vesilain mukaisessa valitusasiassa

Kuulutuksen julkaisupäivä Vaasan hallinto-oikeuden verkkosivuilla

28.10.2026

Päätöksen tiedoksisaantipäivä

Hallintolain 62 a §:n 3 momentin mukaan päätöksen tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä julkaisemisajankohdasta.

Päätöksen tiedoksisaantipäivä on **4.11.2026**.

Asia

Vaasan hallinto-oikeuden päätös 28.10.2026 nro 1264/2026, valitukset vesitalousasiassa, Oulu ja Ii.

Luvan hakija

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus / Kalatalousviranomainen

Kuulutuksen ja päätösasiakirjan nähtävilläpito

Tämä kuulutus ja päätösasiakirja pidetään nähtävillä **28.10.2026–4.12.2026** Vaasan hallinto-oikeuden verkkosivuilla osoitteessa:
<https://www.tuomioistuimet.fi/tuomioistuimet/vaasan-hallinto-oikeus/yleistiedoksiannot-ja-julkiset-kuulutukset/hallinto-oikeuden-julkiset-kuulutukset/>

Muutoksenhakuohjeet

Ohjeet valituksen tekemiseen löytyvät kuulutetun päätöksen muutoksenhakua koskevasta osasta sekä siihen liitetystä valitusosoituksesta. Valitusaika päättyy **4.12.2026**.

28.10.2026

Dnrot

1089/03.04.04.04.20/2024

1098/03.04.04.04.20/2024

1102/03.04.04.04.20/2024

1103/03.04.04.04.20/2024

1104/03.04.04.04.20/2024

1106/03.04.04.04.20/2024

1108/03.04.04.04.20/2024

1113/03.04.04.04.20/2024

1114/03.04.04.04.20/2024

1116/03.04.04.04.20/2024

1117/03.04.04.04.20/2024

1120/03.04.04.04.20/2024

Asia

Vesivoiman hyväksikäyttö

Sisällysluettelo

Asia	1
Valittajat.....	5
Luvan hakija	5
Päätös, josta on valitettu	5
Käsittelyratkaisu.....	5
Pääasialratkaisu	6
Hyväksytyt vaatimukset	6
Hylätyt vaatimukset.....	6
Määräykset	7
Vaatimukset hallinto-oikeudessa	10
1. Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n ja asiakumppaneiden valitus.....	10
Perustelut	12
2. Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n valitus	14
Perustelut	17
3. PVO-Vesivoima Oy:n valitus	18
Perustelut	19
Prosessuaaliset virheet	19
Edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi	22
Olosuhteiden olennainen muutos	23
Vahinkoarvion virheellisyys	24
Kalatalousvelvoitteen toteuttamiskelvottomuus	25
Vahingon kaksinkertainen kompensatio	26
Kustannus-hyötyedellytys	26
Intressivertailu ja yleinen etu	28
Perus- ja ihmisoikeudet sekä hallinnon oikeusperiaatteet.....	28
Vahingonkorvausoikeuden yleiset opit	30
Päätöksen muuttaminen	30
Käsittelyyn liittyvät vaatimukset.....	31
4. Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature (WWF), Suomen rahasto sr:n valitus...32	
Perustelut	32
5. [REDACTED] valitus.....	34
Perustelut	37
6. Etelä-Iin jakokunnan ja Pohjois-Iin jakokunnan valitus	37
Perustelut	37

7. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen valitus	39
Perustelut	41
8. Metsähallituksen valitus	44
Perustelut	44
9. Pelastetaan vaelluskalat ry:n valitus	45
Perustelut	46
10. Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunnan, Koillismaan kalatalousalueen, Irninkylän kalastuskunnan, Polojärven osakaskunnan ja Keronkylän kalastuskunnan valitus	47
11. [REDACTED] valitus	47
12. Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen valitus	47
Perustelut	48
Asian käsittely ja selvittäminen hallinto-oikeudessa	49
Valituksista tiedottaminen ja kuuleminen	49
Lupaviranomaisen lausunto ja asianosaisten vastineet	49
PVO-Vesivoima Oy:n vastine	50
Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen vastine	53
Asianosaisten vastaselitykset	56
Merkintä	59
Hallinto-oikeuden ratkaisu	60
Perustelut	62
1) Tutkimatta jättäminen	62
2) PVO-Vesivoima Oy:n vastineessa ja lisäkirjelmässä esitetyt tutkimatta jättämistä koskevat vaatimukset	63
3) Katselmus ja suullinen käsittely	64
4) Asian ratkaiseminen ilman lisäkuulemisia	65
5) Pääasia	66
Sovellettavat oikeusohjeet	66
Oikeudellinen arviointi	66
Selvityksen riittävyys	66
Kaksivaiheinen menettely	67
Olosuhteiden olennainen muutos	68
Vesilain 19 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetun edun olemassaolo	71
Vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:n soveltaminen	71
Vesilain 3 luvun 4 §:n soveltaminen	71
Hankkeen kustannusvaikutukset suhteessa siitä saataviin hyötyihin	72
Määräyksen 1 muuttaminen	73
Määräysten 2–8 kumoaminen	74

PVO-Vesivoima Oy:n muut valitusperusteet ja selvitykset	77
Muiden kuin PVO-Vesivoima Oy:n ja [REDACTED] valitusten hylkääminen.....	77
6) Aikaisempien päätösten voimassaolon jatkuminen	80
Julkinen kuulutus	81
Päätöksestä ilmoittaminen	81
Velvollisuus ilmoittaa päätöksestä.....	81
Muutoksenhaku.....	81
Hallinto-oikeuden kokoonpano.....	81
Jakelu	82

Valittajat

- 1) Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Pohjanmaan piiri ry ja Pudasjärven luonnonsuojeluyhdistys ry
- 2) Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry
- 3) PVO-Vesivoima Oy
- 4) Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature (WWF), Suomen rahasto sr
- 5) [REDACTED]
- 6) Etelä-Iin jakokunta ja Pohjois-Iin jakokunta
- 7) Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus / Kalatalousviranomainen (1.1.2026 alkaen Lapin elinvoimakeskus / kalataloustehtävät)
- 8) Metsähallitus
- 9) Pelastetaan vaelluskalat ry
- 10) Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunta, Koillismaan kalatalousalue, Irninkylän kalastuskunta, Polojärven osakaskunta ja Keronkylän kalastuskunta
- 11) [REDACTED]
- 12) Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus / Ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue (1.1.2026 alkaen Lupa- ja valvontavirasto)

Luvan hakija

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus / Kalatalousviranomainen (jäljempänä myös Lapin ELY-keskus)

Päätös, josta on valitettu

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto 29.7.2024 Nro 98/2024 (1.1.2026 alkaen Lupa- ja valvontavirasto)

Käsittelyratkaisu

Hakemus käsitellään asian vireille panneen Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelujen hakemuksessa ja sen täydennyksissä esitettyjen vaatimusten mukaisessa laajuudessa.

Pääasiaratkaisu

Hyväksytyt vaatimukset

Aluehallintovirasto on muuttanut Pohjois-Suomen vesioikeuden 31.12.1979 antamallaan päätöksellä nro 85/79/I määräämää ja korkeimman hallinto-oikeuden 23.10.1980 päätöksellään nro 5203/80 muuttamaa Iijoen Haapakosken, Pahkakosken, Kierikin, Maalismaan ja Raasakan voimalaitoksien kalatalousvelvoitetta. Hakemuksesta osittain poiketen kalatalousvelvoite on määrätty kuulumaan jäljempänä kohdasta ”Määräykset” ilmenevällä tavalla.

Hylätyt vaatimukset

1. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 f), jonka mukaan luvanhaltijan tulee hakea lupaa aloittaa kalateiden rakentaminen ennen päätöksen (myöhemmin annettavaa kalateiden rakentamista koskeva päätös) lainvoimaiseksi tuloa.

Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 g), jonka mukaan kaikkien kalateiden ja alasvaellusreittien tulee olla rakenteellisesti valmiina ja toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä.

Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 h), jonka mukaan luvanhaltija vastaa tutkimuksesta ja kehittämisestä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan parantamiseksi. Samoin on tullut hylätyksi se, että tähän käytettävän rahamäärän tulee olla vuosittain vähintään 150 000 euroa kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona elinkustannusindeksillä vuosittain tarkistettuna.

2. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 2 ”*Muu kalataloudellinen hoitotoimenpide: Luvanhaltijan on tehtävä selvitys Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten vähävetisten uomien vesittämisestä ja kunnostamisesta vaelluskalojen poikastuotantoon soveltuviksi. Selvitys on liitettävä lupaehtojen tarkistamishakemukseen.*”

3. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 3 ”*Muu kalataloudellinen hoitotoimenpide*” siltä osin kuin se koskee nahkiaiselle soveltuvien talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittämistä.

4. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 4 ”*Muu kalataloudellinen hoitotoimenpide: Luvanhaltijan on suunniteltava ja toteuttava lohen ja meritaimenen ylisiirto Raasakan voimalaitoksen alapuolelta voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville alueille. a) Iijoen vesistöalueelle pääuomaan ja sivujokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain 800*

lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. b) Iijoen vesistöalueen sivujokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain 300 meritaimenta. c) Lohen ja meritaimenen ylisiirrot tulee aloittaa viipymättä päätöksen tultua lainvoimaiseksi, ja niiden kestosta päätetään lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä.” ennenaikaisena.

5. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 5 ”*Kalataloudellinen kunnostus: Luvanhaltijan on kunnostettava voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita korvaavia lohelle ja meritaimenelle soveltuvia kutu- ja poikastuotantoalueita kalatalousviranomaisen hyväksymissä kohteissa. Kunnostamiseen on käytettävä keskimäärin 30 000 euroa vuodessa.*” yksilöimättömänä.

6. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 6 e), jonka mukaan istukkaiden menestymisestä ja istutusten tuloksellisuudesta on jatkuvasti huolehdittava ottamalla käyttöön uusimpien tutkimustulosten ja ohjeistusten mukaiset kasvatustekniikat ja istutuskäytännöt siten kuin velvoitteen toteuttamissuunnitelmassa määrätään.

7. Aluehallintovirasto on hylännyt osittain vaatimuksen 8 ensimmäisessä kappaleessa esitetyt vaatimukset, ennenaikaisina. Lisäksi aluehallintovirasto on hylännyt vaatimuksen 8 toisessa kappaleessa esitetyn nahkiaisselvitystä koskevan vaatimuksen.

8. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 9 ”*Lupaehtojen tarkistaminen.*”

Määräykset

1. Luvanhaltijan on selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestäminen Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava kyseisen selvityksen perusteella Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten patojen yhteyteen lohen ja meritaimenen patojen ohi pääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen. Selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Maalismaan ja Kierikin sekä tarvittavilta osin Raasakan osalta viimeistään vuoden kuluessa ja Pahkakosken sekä Haapakosken osalta viimeistään kahden vuoden kuluessa tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalan kulun mahdollistavia käytäntöjä.

Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijan tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi.

Kalatie tai muut mahdolliset vastaavat rakenteet on suunniteltava siten, että niissä voidaan johtaa vettä riittävästi lohen ja meritaimenen nousun varmistamiseksi, kuitenkin vähintään 2 m³/s. Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava niin, että ne ovat käytettävissä koko lohen ja meritaimenen nousuajan tai niiden smolttien alasvaellusajan.

2. Luvanhaltijan on siirrettävä vuosittain 60 000 sukukypsää nahkiaista Raasakan yläpuoliselle Iijoen vesistöalueelle.

Kalatalousviranomaisen ja luvanhaltija voivat sopia ylisiirrettävien nahkiaisten tai osan niistä siirtämisestä Kiiminkijokeen, Olhavanjokeen tai johonkin niiden välisellä alueella sijaitsevaan jokeen tai puroon, mikäli siirtoja Iijoen vesistöön ei voida toteuttaa tai ylisiirtojen tuloksellisuuden parantaminen sitä vaatii.

3. Mereen Iijoen suualueelle on vuosittain istutettava kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 1 334 000 yksikesäistä, keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista vaellussiian poikasta. Istutuksissa on käytettävä Iijoen kantaa olevia poikasia.

Raasakan voimalaitoksen yläpuoliselle vesistöalueelle, jolle voimalaitosten rakentamisesta on aiheutunut vaellussiian menetystä, on vuosittain istutettava kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 12 500 kg lohikalaa.

4. Istutusvelvoite Iijoen vesistöön ja mereen Iijoen suualueelle on vuosittain 1 045 000 lohen vaelluspoikasta vastaava määrä ja 116 110 meritaimenen vaelluspoikasta vastaava määrä kyseisten lajien poikasia.

Istutukset on aloitettava vuoden kuluessa tämän päätöksen saatua lainvoiman siten, että ensimmäisenä vuonna mereen Iijoen suualueelle on istutettava 383 500 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 36 810 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 2 ja 3) mereen Iijoen suualueelle on istutettava 530 500 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 54 430 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 4 ja 5) mereen Iijoen suualueelle on istutettava 677 500 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 72 060 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 6 ja 7) mereen Iijoen suualueelle on istutettava 677 500 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 72 060 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Iijoen voimalaitosten yläpuolisille virtavesialueille on istutettava yhteensä 147 000 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia sekä 17 620 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 8 ja 9) mereen Iijoen suualueelle on istutettava 677 500 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 72 060 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Iijoen voimalaitosten yläpuolisille virtavesialueille on istutettava yhteensä 294 000 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia sekä 35 240 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana vuonna (vuosi 10) ja vuosittain siitä eteenpäin mereen Iijoen suualueelle on istutettava 677 500 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 72 060 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Iijoen voimalaitosten yläpuolisille virtavesialueille on istutettava 367 500 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia sekä 44 050 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Istutuksissa on käytettävä Iijoen kantaa olevia poikasia.

5. Luvanhaltijan on määräyksessä 1 määrätyn Pahkakoskea ja Haapakoskea koskevan hakemusasian yhteydessä esitettävä käytettävissä oleviin tietoihin perustuva arvio siitä, kuinka suuri osa tämän päätöksen loheen ja meritaimeneen kohdistuvasta kalatalousvelvoitteesta on mahdollista kompensoida määräyksen 1 mukaisilla kalankulun mahdollistavilla rakenteilla niiden valmistuttua ja, mikä osa velvoitteesta jää kompensoitavaksi istutuksin tai joillain muilla tavoin.

Arvion pohjalta on laadittava yksityiskohtainen suunnitelma koskien lohen ja meritaimenen kompensaatiotarvetta ja -toimenpiteitä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeisenä aikana. Tarvittaessa lohta ja meritaimenta koskevaan istutusvelvoitteeseen (määräys 4) voidaan suunnitelmaan perustuen hakea muutosta.

6. Luvanhaltijan on laadittava viiden vuoden välein kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma. Suunnitelma on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi välittömästi sen valmistuttua.

Ensimmäinen suunnitelma on toimitettava kuuden kuukauden kuluessa tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

7. Luvanhaltijan on tarkkailtava istutusten ja nahkiaisten ylisiirtojen tuloksellisuutta sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

Ehdotus tarkkailusuunnitelmaksi on toimitettava kalatalousviranomaiselle samaan aikaan kalatalousveloitteen toteuttamissuunnitelman kanssa kuuden kuukauden kuluessa tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aiheutta, voidaan tässä päätöksessä määrättyä istutusveloitetta muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden koon, ikäryhmien tai niiden määrän suhteen luvanhaltijan ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei veloitteiden arvo heikkene. Sama koskee nahkiaisen ylisiirtoveloitetta.

Muutoksista on laadittava uusi kalatalousveloitteen toteuttamissuunnitelma ja suunnitelma on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

8. Edellä mainituista kalakantojen hoitotoimenpiteistä, nahkiaisten siirroista ja tarkkailutoimenpiteistä aiheutuvat kustannukset jaetaan eri voimalaitosten velvoitteiksi niiden vuosittain tuottaman energiamäärän suhteessa siten, että Haapakosken voimalaitoksen osuus on 16,15 %, Pahkakosken voimalaitoksen osuus 20,69 %, Kierikin voimalaitoksen osuus 18,78 %, Maalismaan voimalaitoksen osuus 20,46 % ja Raasakan voimalaitoksen osuus 23,92 %.

Vaatimukset hallinto-oikeudessa

1. Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n ja asiakumppaneiden valitus

Valittajat ovat vaatineet, että hallinto-oikeus muuttaa aluehallintoviraston päätöksen määräyksiä 1, 2 ja 4 sekä lisää päätökseen uudet määräykset A ja B.

Määräystä 1 on muutettava siten, että määräykseen lisätään uudet kappaleet 3–5, jolloin nykyiset kappaleet 3–5 siirtyvät kappaleiksi 6–8. Lisättävät kappaleet kuuluvat seuraavasti:

”Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin voimalaitoksen kalankuluratkaisujen eri toteutusvaihtoehdoista hyvissä ajoin ennen hakemuksen jättämistä Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa.

Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että Raasakan alapuolelle tulevista lohista vähintään 70 % nousee kaikkien viiden voimalaitoksen kalateiden kautta Haapakosken padon yläpuolelle. Tavoite tulee saavuttaa viiden vuoden kuluessa kalateiden valmistumisesta

Alasvaellusreitti tulee toteuttaa niin, että Haapakosken padon yläpuolelle tulevista lohien ja taimenen vaelluspoikasista vähintään 60 % selviytyy Raasakan voimalaitospadon alapuolelle.”

Määräykseen 2 on lisättävä uusi kolmas kappale, joka kuuluu seuraavasti:

”Voimalaitosten luvanhaltijan on selvitettävä nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueet kolmen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ja se on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.”

Määräystä 4 on muutettava siten, että määräyksen loppuun lisätään seuraavat uudet kappaleet:

”Luvanhaltijan on suunniteltava ja toteutettava lohen ja meritaimenen ylisiirto Raasakan voimalaitoksen alapuolelta voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville alueille seuraavasti.

a) Iijoen vesistöalueelle pääuomaan ja sivujokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain 800 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

b) Iijoen vesistöalueen sivujokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain 300 meritaimenta.

c) Lohen ja meritaimenen ylisiirrot tulee aloittaa viipymättä päätöksen tultua lainvoimaiseksi, ja niiden kestosta päätetään lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä.”

Lisättävät uudet määräykset A ja B kuuluvat seuraavasti:

”A. Määräys

Voimalaitosten luvanhaltijan on tehtävä selvitys Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten vähävetisten uomien vesittämistä ja kunnostamisesta vaelluskalojen poikastuotantoon soveltuviksi. Selvityksessä on tarkasteltava Raasakan vähävetisen uoman kohdalla erityisesti siian lisääntymiseen soveltuvien habitaattien kunnostamista. Kaikissa uomissa on tarkasteltava kunnostusmenetelmien lisäksi eri vesitysvaihtoehtojen merkitystä.

Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin voimalaitoksen vähävetisten uomien vesittämisen eri toteutusvaihtoehdoista Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa. Vesittämismenettelyissä on selvitettävä vesimäärät 1–10 % kunkin voimalaitoksen keskivirtaamasta.

Selvitys ja sen perusteella tehtävät vesilain mukaiset hakemukset on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

B. Lupamääräysten tarkistamisvelvoite

Luvanhaltijan on jätettävä hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Tarkistamisen yhteydessä

tulee arvioida ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus ja antaa tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten vähävetisten uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi tarvittavat määräykset ja muiden määräysten toimivuuden tehostamiseksi tarvittavat määräysten muutokset sekä erityisesti tarkastella istutusmäärien tarkistaminen vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen vaikutukset huomioon ottaviksi.

Perustelut

Myös uusi tieto raakkukantojen elinvoimaisuuden säilyttämisen edellytyksistä on lisättävä olosuhteiden olennaisiin muutoksiin. Erityisen merkityksellistä on, että aluehallintovirasto on uuteen tutkimustietoon perustuen pitänyt itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen mahdollistamista keskeisenä kalatalousvelvoitteen toteutustapana.

Istuttamista pidetään nykyisin yleisesti viimeisenä vaihtoehtona tilanteessa, jossa alkuperäinen kanta on menetetty kokonaan, tai sen häviämisen vaara on kriittisen suuri, eikä syihin ja uhkatekijöihin voida riittävän tehokkaasti ja nopeasti vaikuttaa. Ensi sijassa on pyrittävä ratkaisuihin, joilla kompensoidaan kokonaisuudessaan luvanhaltijan aiheuttama haitta, joka ei ole vain kalastukselle aiheutuva haitta.

Korkeimman hallinto-oikeuden uusimpien linjausten mukaan pyrkimys luonnonmukaisempaan velvoitehoitoon on merkittävä. Esimerkiksi sekä Kuurnan että Pamilon voimalaitoksia koskevien ratkaisujen perusteissa mainitaan sekä kansallinen järviolhi- että kalatiestrategia.

Kalakanta ei ole erillinen, muusta vesiympäristöstä irrallaan oleva tekijä, vaan osa monimuotoista vesiekosysteemiä, jossa kalat ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa muun muassa ravintoverkkojen ja erilaisten lajien välisten vuorovaikutussuhteiden kautta, kuten lohikalojen toimiminen raakun lisääntymiskierrossa väli-isäntänä raakun glokidiotoukille. Raakun glokidioiden isäntakaloiksi sopivat Jyväskylän yliopiston Life Revives -nettietokannan mukaan parhaiten nuoret taimenet tai lohet. Myös lohet ja taimenet hyötyvät raakuista, ja viimeaikaisessa tutkimuksessa on havaittu, että raakut suodattavat vedestä kaloille haitallisia taudinaiheuttajia ja että raakun toukkia sisältävät taimenen poikaset pysyvät paremmin hengissä bakteeritautisissa. Raakut suodattavat ravinnokseen partikkeleita jokivedestä, ja tässä prosessissa partikkeleita jalostuu lohien ja taimenen poikasille sopivaksi ravinnoksi.

Arvioitaessa kalatalousvelvoitteella kompensoitavaa vahinkoa on otettava huomioon myös vahinko, joka aiheutuu lajien välittömän vuorovaikutussuhteen kautta, kuten raakun lisääntymisen riippuvuus vesistössä elävistä, sopivassa ikävaiheessa olevista lohi- ja meritaimenpopulaatioista. Raakku, lohi ja taimen elävät

vuorovaikutussuhteessa keskenään, ja siksi raakulle aiheutettava vahinko on myös kalakannoille aiheutettavaa vahinkoa.

Kalateiden erittäin hyvä toimivuus sekä kalojen nousun että smolttien alaslaskeutumisen osalta on keskeisin vaatimus, joka on asetettava tässä päätöksessä, jotta myöhemmin vireille pantavat, voimalaitoskohtaisilla hakemuksilla toteutettavat ratkaisut eivät epäonnistu. Valittajan vaatimat kalateiden toiminnallisen tehokkuuden sitovat vaatimukset perustuvat Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämään lupamääräykseen ja sen perusteluihin. Velvoitteen on perustuttava aiheutettuun haittaan.

Kalatalousvelvoitteessa tulee asettaa vaatimuksia sille, millainen päämäärä ylös- ja alasvaellusrakenteilla tulee saavuttaa, jotta päätös vastaa kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneeseen haittaan. Vastaavia tavoitteita tai vaatimuksia ei voida asettaa myöhemmin ylös- ja alasvaellusrakenteiden rakentamista koskevissa vesiluvissa. Lisäksi ilman konkreettista ilmausta siitä, mitä on paras käyttökelpoinen tekniikka, ei sellaista voida vaatia tai jälkikäteen tarkistaa. Parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan viitattaessa olisi perusteltua soveltaa sitä, mitä Lapin ELY-keskus sekä Luonnonvarakeskus ovat asiantuntijoina esittäneet.

Vaatimus kalatalousviranomaisen ja luvanhaltijoiden ennakoneuvotteluista kalateitä koskevien hakemusten laadintavaiheessa nopeuttaa hakemusten käsittelyä ja varmentaa ennakoita yhteisymmärryksen saavuttamista siitä, mikä on parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaista kunkin voimalaitoksen kalatieratkaisun toteutuksessa.

Iijoen ja Kemijoen nousevat nahkiaiskannat ja saalismäärät ovat pienentyneet erittäin paljon huolimatta kohtuullisen suurista ylisiirtomääristä. Tässä merkittävänä tekijänä voi olla se, että nahkaiset siirretään niiden lisääntymis- ja elinympäristövaatimusten kannalta epäedullisiin olosuhteisiin. Siksi nahkiaiselle soveltuvien talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittäminen on välttämätöntä velvoitteen toteutuksen tuloksellisuuden parantamiseksi.

Emokalojen ylisiirtovelvoite on tarpeen luontaisesti lisääntyvien lohi- ja meritaimenkantojen luomiseksi Kemijoen rakentamattomille, olosuhteiltaan erinomaisille lisääntymis- ja poikastuotantoalueille.

Iijoella vesivoimalaitokset on rakennettu niin, että Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten vanhat uomat ovat jääneet käytännössä kuiviksi ja niitä käytetään vain tulvajuoksutusuomina.

Käsittelyn yhteydessä ei ole toiminnanharjoittajien subjektiivisten käsitysten lisäksi selvitetty vähävetisten uomien vesittämisestä saavutettavia hyötyjä eikä vesittämisestä aiheutuvien kustannusten suuruutta taikka kohtuuttomuutta. Aluehallintovirastolla ei ole ollut käytössään sellaista ennakkotietoa hyödyistä ja toteutuskustannuksista eikä sitä ole ainakaan liitetty kuulemisaineistoon, että vähävetisten uomien vesittämisen selvitysvelvoite on voitu kohtuuttomuusperusteella hylätä.

Kalatalousvelvoitteen toteutustapoihin ja erityisesti kalateiden toimivuuteen sisältyy aina epävarmuuksia, joita ei voida lupaa myönnettäessä tai tässä nyt käsillä olevassa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa hakemuksessa kaikilta osin ennakoita. Sen vuoksi tarkistamisvelvoitteen asettaminen on tässä tapauksessa erityisen perusteltua. Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisun KHO:2018:23 perusteella uuden kalatien rakentamista, toimintaa ja tarkkailua koskevat lupamääräykset voidaan määrätä tarkistettaviksi vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella. Sama lupamääräysten tarkistamisvelvoite voidaan asettaa myös tapauksissa, joissa uusi velvoite on asetettu vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetyn olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella.

2. Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n valitus

Valittaja on vaatinut, että hallinto-oikeuden päätöksellä varmistetaan, että PVO-Vesivoima Oy rakentaa pikaisesti kaikkien eri vaelluskalalajien (siika, harjus, taimen ja lohi, nahkiainen sekä ankerias) nousun ja alasvaelluksen mahdollistavat luonnonmukaiset ohitusuomat ja ennallistamisasetuksen mukaiset ympäristövirtaamat ohitusuomiin ja jokien vanhoihin säännöstelypatojen uomiin. On varmistettava, että lupamääräykset mahdollistavat kaikkien vaelluskalojen paluun vesistöjen latvavesiin.

Valituksen liitteistä tarkemmin ilmenevät Lapin ELY-keskuksen kalatalousviranomaisen, tutkijoiden ja muiden tahojen esitykset toimenpiteiksi on otettava täysimääräisesti huomioon ja sisällytettävä kalatalousvelvoitteeseen.

Riittävät kompensatiot, kutu- ja poikastuotantoalueet on toteutettava puolitoistakertaisina menetettyihin pää- ja sivu-uomien kutu- ja poikastuotantoalueisiin nähden. Lisäksi vaelluskalojen paluuta tulee tukea voimayhtiön rahoittamalla kaikkien eri vaelluskalojen runsailla mätirasia- ja vastakuoriutuneiden tuki-istutuksilla vuosittain, niin pitkään kuin on tarpeen.

Vesivoimayhtiölle on asetettava selkeät velvoitteet rakentaa parin vuoden kuluessa kunkin padon kohdalle vähintään 2–4 houkutusvirtaamapumpuilla varustettua luonnonmukaista ohitusuomaa. Uomat tulee rakentaa siten, että ne samalla toimivat rankkasateiden ja talvitulvien ohitusuomina ja alasvaelluksen mahdollistajina.

Vanhoihin uomiin tulee saada pysyvät ympäristövirtaamat ja voimalaitosten katkokäyttöä on säännösteltävä siten, että se haittaa mahdollisimman vähän joen ja jokijärvien ekologista tilaa ja vaelluskalojen paluuta. Luonnonmukaisten ohitusuomien jatkuvien ympärivuotisten virtaamien tulee olla vähintään 2–5 m³ ja kuivien uomien vähintään 5 % keskivirtaamasta.

Lisäksi valittaja on vaatinut, että määräyksiä 1, 2 ja 5 muutetaan ja päätökseen lisätään uudet määräykset A–C.

Määräystä 1 on muutettava siten, että määräykseen lisätään neljänneksi, viidenneksi ja kuudenneksi kappaleeksi seuraavat uudet kappaleet, jolloin alkuperäisen määräyksen kappaleet 4–6 siirtyvät kappaleiksi 7–9. Lisättävät kappaleet kuuluvat seuraavasti:

”Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin voimalaitoksen kalankuluratkaisujen eri toteutusvaihtoehdoista hyvissä ajoin ennen hakemuksen jättämistä Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa.

Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoite tulee saavuttaa viiden vuoden kuluessa kalateiden valmistumisesta.

Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitit tulee toimia niin, että Valajaskosken padon yläpuolelle tulevista lohien ja taimenen vaelluspoikasista vähintään 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle.”

Määräystä 2 on muutettava siten, että määräykseen lisätään uusi kappale 3 ja nykyistä kappaletta 3 täsmennetään. Lisättävä ja täsmennettävä kappale kuuluvat seuraavasti:

”Voimalaitosten luvanhaltijoiden on selvittävä nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueet Kemijoen vesistössä kolmen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ja se on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

Nahkiaisien ylisiirtokustannuksista ja edellä määrätyistä nahkiaisien elinympäristöselvitysten kustannuksista ovat vastuussa Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajat, puoleksi kumpikin.”

Lupamääräystä 5 on muutettava siten, että määräyksen loppuun lisätään seuraavat uudet kappaleet:

”Luvanhaltijoiden on suunniteltava ja toteutettava kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohien, meritaimenien ja vaelluslajien ylisiirto voimalaitosten alapuolelta voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville Kemi- ja Iijoen sivu- ja latvavesille. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin on tarvetta riittävän luonnontuotannon varmistamiseksi ja historiallisten menetyksien kompensoimiseksi.

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja yli siirrettävien kalojen kunnolle.

b) Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 5 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

c) Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 1500 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

d) Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen sekä Ylä-Kemijoen latvoille eri jokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 250 meritaimenta per joki. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

e) Lohen ja meritaimenen sekä muiden kalojen (vaellussiika, meriharjus, nahkiainen ja ankerias) ylisiirrot tulee aloittaa viipymättä päätöksen tultua lainvoimaiseksi, ja niiden kestosta päätetään lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä. Ylisiirtojen toteutuksesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaavat kyseessä olevien voimalaitoksien luvanhaltijat samoilla osuuksilla kuin jäljempänä 9. määräyksessä on sanottu kustannusosuuksista istutustoimenpiteiden osalta. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.”

Lisättävät uudet määräykset A–C kuuluvat seuraavasti:

”A. Vanhojen uomien vesittämistä ja kunnostamista koskevat määräykset Kemi- ja Iijoen.

Voimalaitosten luvanhaltijan on tehtävä kaikkien Kemijoen ja Iijoen patojen osalta vanhojen uomien vesittämisestä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma.

Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin edellä mainitun voimalaitoksen vanhan uoman vesittämisen eri toteutusvaihtoehdoista Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa. Vesittämisvaihtoehdoissa on selvitettävä vesimäärät 5–10 % kunkin Kemi- ja Iijoen voimalaitoksen keskivirtaamasta aina latvavesiä ja sivujokia myöten.

Uomakohtaiset selvitykset ja niiden perusteella tehtävät vesilain mukaiset hakemukset on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

B. Ylä-Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitoksia koskevat määräykset

Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan on selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalan kulun järjestäminen kyseisten voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava näiden selvitysten perusteella kyseisten voimalaitosten patojen

ohipääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen.

Yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta neljän vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelu ja rakentaminen on toteutettava 1. määräyksessä asetettujen periaatteiden mukaisesti ja tässä valituksessa vaaditut täsmennykset 1. määräykseen huomioon ottaen.

C. Lupamääräysten tarkistamisvelvoite

Luvanhaltijan on jätettävä hakemus lupaehdojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Tarkistamisen yhteydessä tulee arvioida ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus ja antaa tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen vähävetisten uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi tarvittavat määräykset ja muiden määräysten toimivuuden tehostamiseksi tarvittavat määräysten muutokset sekä erityisesti tarkastella istutusmäärien tarkistaminen vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen vaikutukset huomioon ottaviksi.”

Perustelut

Aluehallintovirasto ei ole ottanut Lapin ELY-keskuksen pohjaesitystä ja valituksen liitteessä olevia luonnonsuojelupiirin ja tutkijoiden sekä eri tahojen ja yhdistyksien lausuntoja ja esityksiä riittävästi huomioon.

Pohjolan Voima Oy on jo vuonna 1946 antanut kirjallisen sitoumuksen rakentaa Isohaaran voimalaitoksen Maataloushallituksen hyväksymät laitteet kalankulun turvaamiseksi. Valituksenalaisessa päätöksessä ei ole asetettu aika- ja tavoiteraameja luonnonmukaisten kalaväylien toteuttamiselle.

Ohitus- ja tulvajuoksutukset ovat merkittäviä nousu- ja alasvaelluksien mahdollistajia. Luonnonmukaiset ohitusuomat toimivat paremmin kuin tekniset ja ovat myös halvempia. Isohaaran kalatiet eivät katkokäytön ja rakenteiden takia toimi riittävän hyvin kaikille eri vaelluskalalajeille. Ohitusjuoksutukset keväällä ja kesällä lisäävät vaelluskalojen nousua.

Muutoin valituksen perustelut ovat asiallisesti samat kuin Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n valituksen perustelut siltä osin, kun perustelut koskevat Iijokea. Valituskirjelmässä on lisäksi esitetty Kemijoen ja sen sivujoen Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteisiin liittyviä perusteluja.

3. PVO-Vesivoima Oy:n valitus

Valittaja on vaatinut, että hallinto-oikeus kumoo aluehallintoviraston päätöksen ja ensisijaisesti hylkää Lapin ELY-keskuksen hakemuksen tai toissijaisesti palauttaa asian aluehallintovirastolle lainmukaista käsittelyä ja lainmukaisen uuden kalatalousvelvoitteen määrittämistä varten.

Mikäli hallinto-oikeus ei kumoa aluehallintoviraston päätöstä kokonaisuudessaan, on valittaja kolmassijaisesti vaatinut, että hallinto-oikeus muuttaa lupamääräystä 1 ja kumoo muut lupamääräykset. Lupamääräys 1 on muutettava kuulumaan seuraavasti:

”1.

(i) Luvanhaltijan on teknologianeutraalisti selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kalankulun järjestäminen Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava kyseisen selvityksen perusteella Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten patojen yhteyteen lohen ja meritaimenen patojen ohi pääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen, tai, mikäli tämä ei vesilain 3 luvun 14 §:n määräykset huomioon ottaen ja sen perusteella tehtävien selvitysten perusteella ole perusteltua, suunniteltava muu edellä mainitun vesilain säännöksen mukainen kalataloudellinen toimenpideyhdistelmä, jonka tavoitteena on mahdollistaa lohen ja meritaimenen potentiaalisten poikastuotantoalueiden hyödyntäminen Iijoen rakentamattomalla osalla ja sivujoilla.

(ii) Mikäli kohdan i) mukaisten selvitysten perusteella on päädytty siihen, että vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisesti on mahdollista järjestää kalankulku Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten patojen ohi, yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat, pitäen sisällään esityksen nykyisen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi uusien velvoitteiden perusteella, on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Raasakan osalta vuoden kuluttua tämän päätöksen saatua lainvoiman ja Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken osalta kahden vuoden kuluttua siitä, kun Raasakan tämän määräyksen 1 mukaiset ratkaisut on toteutettu. Kalankulun järjestämistä koskevia ratkaisuja koskevat seuraavat määräykset:

1. Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.

2. Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi.

3. Kalatiet tai muut mahdolliset vastaavat rakenteet on suunniteltava siten, että niissä voidaan johtaa vettä riittävästi lohen ja meritaimenen nousun varmistamiseksi, kuitenkin vähintään $2 \text{ m}^3/\text{s}$, mikäli kyseessä on perinteisen teknologian mukainen kalatie. Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa.

4. Kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava niin, että ne ovat käytettävissä koko lohen ja meritaimenen nousuajan tai niiden smolttien alasvaellusajan.

5. Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten osalta hakemuksissa on huomioitava Raasakan voimalaitoksen osalta toteutetusta ratkaisusta saadut kokemukset.

(iii) Jos kohdan i) mukaisten selvitysten perusteella osoittautuu, ettei kalankulun järjestäminen ole vesilain 3 luvun 14 §:n määräykset huomioon ottaen perusteltua, suunnitelmat muiden edellä mainitun vesilain säännöksen mukaisten kalataloudellisten toimenpideyhdistelmien, joiden tavoitteena on mahdollistaa lohen ja meritaimenen potentiaalisten poikastuotantoalueiden hyödyntäminen Iijoen rakentamattomalla osalla ja sivujoilla, toteuttamiseksi on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle.”

Valittaja on lisäksi vaatinut, että hallinto-oikeus ennen asian ratkaisemista pyytää perustellun lausunnon Luonnonvarakeskukselta aluehallintoviraston päätökseen liittyvästä kalataloudellisesta vahinkoarviosta ja sen osatekijöistä sekä velvoittaa Luonnonvarakeskuksen esittämään kaikki asiakirjat, jotka ovat vaikuttaneet Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätyn lausunnon johtopäätöksiin ja hallinto-oikeuden pyynnöstä annettavaan uuteen lausuntoon.

Valittaja on vielä vaatinut, että hallinto-oikeus järjestää katselmuksen ja suullisen käsittelyn.

Perustelut

Prosessuaaliset virheet

Valituksenalaisella aluehallintoviraston päätöksellä on muutettu Pohjois-Suomen vesioikeuden 31.12.1979 antamalla päätöksellä nro 85/79/I määräämää ja korkeimman hallinto-oikeuden 23.10.1980 päätöksellään nro 5203/80 muuttamaa Iijoen Haapakosken, Pahkakosken, Kierikin, Maalismaan ja Raasakan voimalaitosten kalatalousvelvoitetta. Vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin viitataan jäljempänä yhdessä velvoitepäätöksenä.

Aluehallintoviraston päätös kohdistuu velvoitepäätökseen, ei suoraan voimalaitosten vesitalouslupiin. Velvoitepäätöksessä ei ole voimalaitoskohtaisia määräyksiä, kuten voimalaitosten rakentamista tai käyttöä koskevia määrityksiä.

Velvoitteiden muuttaminen aluehallintoviraston päätöksen mukaisesti vaatisi muutoksia voimalaitosten teknisiin rakenteisiin sekä voimalaitosten käyttöön. Vaaditun velvoitekokonaisuuden toteuttaminen ei ole mahdollista pelkästään velvoitepääöstä muuttamalla, vaan toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää voimalaitoskohtaista tarkastelua ja siten voimalaitoskohtaisten vesitalouslupien muuttamista.

Vesilain 3 luvun 22 §:n soveltaminen edellyttää, että lupamääräysten tarkistamisen on kohdistuttava kullekin laitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen. Voimalaitosten teknisiin rakenteisiin tehtävät muutokset merkitsevät muutoinkin niin perustavanlaatuista vaikutusta valittajan toimintaan, ettei asian riittävää käsittelyä voida jättää voimalaitoksiin suunniteltujen kalankulun mahdollistavien rakenteiden lupaprosessiin.

Vesilain 11 luvun 18 § on tarkoitettu sovellettavaksi vesilain mukaiseen hakemusasiaan silloin, kun on olemassa erityisiä syitä antaa päätös yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Käytännössä lainkohtaa on sovellettu lähinnä tilanteisiin, joissa korvauskysymysten yksityiskohtainen käsittely olisi vienyt kohtuuttoman suuren osan lupakäsittelyn vaatimasta kokonaisajasta. Lainkohdan mukainen kaksivaiheinen menettely ei sovellu asiaan, jossa on kyse tavanomaisen vesilain mukaisen hakemusasian sijaan jo lainvoiman saavuttaneiden lupapäätösten lupamääräysten tarkistamista koskevasta prosessista, eikä ole olemassa lainkohdassa tarkoitettuja erityisiä syitä ratkaisun antamiseen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen ratkaisun antamista muilta osin.

Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisten edellytysten täytyessä on mahdollista tarkistaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä. Sen sijaan lainkohdan perusteella ei ole mahdollista muuttaa tai määrätä kalatalousvelvoitteita siltä osin kuin osa kokonaisvahingoista on korvattu rahalla. Rahalla korvatut kalatalousvahingot tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen tai -maksun suuruutta arvioitaessa. Aluehallintoviraston päätöksessä on käsitelty voimalaitosten aiheuttamia kalatalousvahinkoja kokonaisuutena ja asetettu uusi kalatalousvelvoite mutta jätetty huomiotta se, että Iijoen sisävesialueella voimalaitosten aiheuttama kalataloudellinen haitta on jo täysimääräisesti korvattu rahakorvauksin.

Aluehallintoviraston päätökseen ei ole sisällytetty vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista kustannus-hyötyanalyysiä. Analyysi on edellytyksenä myös vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiselle kalatalousvelvoitteen muuttamiselle, sillä luvanhaltijaa ei voida muuttamistilanteessa asettaa eri asemaan verrattuna siihen, että velvoite asetettaisiin ensimmäistä kertaa. Päätöksessä esitettyjen velvoitteiden toteuttaminen johtaisi erittäin merkittäviin kustannuksiin, eikä luvanhaltijalle voida asettaa tällaisia velvoitteita ilman seikkaperäistä ja asianmukaista selvitystä sen kustannuksista ja saavutettavista hyödyistä. Sekä yksityiset että yleiset menetykset ovat poikkeuksellisen mittavat, ja yleiset ja yksityiset hyödyt marginaaliset. Päätöksessä ei ole myöskään arvioitu sitä, olisiko päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus sen tavoitteena olevan vaelluskalojen lisääntymiskierron kannalta kustannustehokkain vaihtoehto.

Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan ennen vesilain voimaantuloa annettua kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevia määräyksiä voidaan tarkistaa, mikäli sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisenä. Aluehallintoviraston päätöksessä on arvioitu puutteellisesti velvoitteen tarpeellisuutta, ja siitä puuttuu kokonaan arvio siitä, miten päätöksen mukaiset velvoitteet vaikuttavat muihin yleisiin etuihin kuin kalatalouteen. Päätöksessä on sivuutettu kokonaan esimerkiksi sähköjärjestelmän toiminnalle aiheutuvat merkittävät yhteiskunnalliset vaikutukset.

Aluehallintoviraston päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus vaikutuksineen on katsottava vesilain mukaiseksi vesitaloushankkeeksi, sillä sen mukaisten velvoitteiden toteuttamisella olisi vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvia vaikutuksia sekä kalateiden rakentamisen että vaadittujen houkutusvirtaamien aiheuttamien virtaamamuutosten takia. Lisäksi päätös sisältää velvoitteen vesitalouslupan hakemisesta sen mukaisille kalateille, joiden rakentamisessa on kiistatta kyse vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta. Päätöksessä asetetaan lisäksi reunaehdoja vaadittuihin kalateihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen. Näin ollen aluehallintoviraston olisi tullut liittää vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu osaksi päätöstään.

Määräykset, joiden mukaan rakenteiden on sovelluttava lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen ja joiden mukaan valittajalla on velvollisuus luovuttaa kalankulun rakenteisiin tarvittava vesi ilmaiseksi ja johtaa vettä vähintään 2 m³/s, ovat vesilain 19 luvun 8 §:n mukaisia veden juoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä. Näin ollen määräyksen 1 on katsottava kuuluvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä koskevan vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamisalaan. Lainkohdan mukaan muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen vesilain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvien osin, mitä vesilain 19 luvun 7 §:ssä säädetään. Päätöstä ei ole kuitenkaan edeltänyt vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen valvontaviranomaisen selvitys koskien voimalaitosten vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia, eikä päätöksessä voida määrätä vedenjuoksuun edellä kuvattuja muutoksia. Lopputulos olisi sama, vaikka hallinto-oikeus katsoisi asiassa tältä osin olevan kyse vesistön säännöstelystä, jolloin asiaan sovellettaisiin suoraan vesilain 19 luvun 7 §:n säännöksiä.

Aluehallintovirasto ei ole käsitellyt asiaa viivytyksettömästi, päätöksentekoa ei ole edeltänyt asianmukainen asian selvittäminen, eikä päätöstä ole perusteltu hallintolain edellyttämällä tavalla. Lapin ELY-keskuksen hakemus on saapunut aluehallintoviraston käsittelyyn 27.10.2017 ja aluehallintovirasto on antanut asiassa ratkaisun 29.7.2024. Aluehallintovirasto on perustanut keskeiset, luvanhaltijoiden kannalta taloudellisesti merkittävimmät velvoitteet yksipuolisiin selvityksiin, joiden sisältämiä tietoja ei ole perusteltu tieteellisesti tai hallintolain edellyttämällä tarkkuudella. Asian ratkaisemisen kannalta erittäin merkittävät seikat, kuten istutusvelvoitteen suuruuteen vaikuttavat perusteet ja uusien kalatalousvelvoitteiden luomat kustannukset luvanhaltijalle, on jätetty selvittämättä.

Asian käsittelyssä on hakija ja yhtiö ovat toimittaneet selvityksiä, joissa on päädytty toisistaan vastakkaisiin johtopäätöksiin. Aluehallintovirasto ei ole kuitenkaan vesilain ja oikeuskäytännön edellyttämällä tavalla verrannut keskenään vastakkaisia johtopäätöksiä, tai vaatinut niiden osalta uusien johtopäätösten tai selvitysten tekemistä.

Velvoitemuutokset on perustettu selvityksiin, joita ei ole perusteltu niiden merkityksellisyys huomioon ottaen tarpeeksi täsmällisesti tai tieteellisesti aukottomasti.

Velvoitemuutokset toteutuessaan voisivat vaikuttaa Iijoella sijaitsevien voimalaitosten edellytyksiin toimia taloudellisesti kannattavalla tavalla. Näin ollen aluehallintovirasto ei ole ottanut huomioon luottamuksensuojaperiaatetta. Tällaisten muutosten ei myöskään voida todeta olevan suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Asian käsittelyssä ei ole noudatettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaista kohtuullisen ajan vaatimusta, eikä aluehallintoviraston päätöstä ole perusteltu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön vaatimalla tavalla.

Edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisesti hankkeesta vastaava on velvoitettava joko toimenpitein tai kalatalousmaksulla kompensoimaan vesitaloushankkeen kalakannoille tai kalastukselle aiheuttamaa vahinkoa. Lainkohdan perusteella lupaviranomaisen tulee tehdä valinta toimenpidevelvoitteen ja kalatalousmaksun välillä. Mikäli lupaviranomainen päätyy harkinnassaan toimenpidevelvoitteeseen, tulee lupaviranomaisen valita toimenpidevelvoitteen tyyppi. Vesilain 3 luvun 22 § ei salli kokonaan uusien velvoitteiden asettamista.

Uusia lupamääräyksiä voidaan lisätä lainvoimaiseen lupapäätökseen ainoastaan vesilain 3 luvun 21 §:n ja 19 luvun 5 §:n tai vesilain 19 luvun 7 §:n mukaisessa menettelyssä tilanteessa, jossa lainkohtien, mukaan lukien vesilain 19 luvun 8 §:n, tarkoittamat edellytykset uusien lupamääräysten antamiselle täyttyvät. Aluehallintoviraston päätöstä ei kuitenkaan ole perusteltu näillä lainkohdilla, eivätkä niiden soveltumisedellytykset täyty.

Päätöksellä asetettu velvoitekokonaisuus perustuu uuteen vahinkoarvioon kalataloudelle aiheutuvasta vahingosta. Uusi vahinkoarvio ei ole vesilain tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos, jonka perusteella lupamääräystä olisi mahdollista muuttaa vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti. Muutetuilla kalatalousvelvoitteilla pyritään ainakin osittain kompensoimaan samaa edunmenetystä, joka on tullut rahamääräisesti korvatuksi.

Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaisesti kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan tarkistaa, vaikka olosuhteet eivät olisikaan muuttuneet olennaisesti, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Olosuhteet eivät ole Iijoella

olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen tarkoittamalla tavalla. Näin ollen Iijoen voimalaitoksia koskevien kalatalousvelvoitteiden tarkistaminen voisi teoreettisesti tulla kyseeseen ainoastaan siinä tapauksessa, että ne katsottaisiin kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi. Aluehallintoviraston päätöksen perustelujen perusteella selvitys- ja suunnitteluveto on määrätty uuden tutkimustiedon ja teknisten ratkaisujen perusteella, ja oikeudellisesti asiassa on tältä osin kyse kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamisesta. Aluehallintovirasto on päätöksessään soveltanut virheellistä lainkohtaa. Vaikka aluehallintovirasto olisi soveltanut oikeaa lainkohtaa eli vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toista virkettä, olisi hakemus tullut hylätä, koska velvoitteen toteuttamiskustannus olisi mainitun säännöksen kustannusrajoituksen vastainen.

Yksinomaan luonnonsuojelulliset kysymykset eivät voi muodostaa perustetta katsoa, että tässä asiassa olisi kyseessä olosuhteiden olennainen muutos vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Myöskään se, että vahinkoarviota pidetään myöhemmin virheellisenä, ei ole vesilain tarkoittama olosuhdemuutos.

Olosuhteiden olennainen muutos

Hallituksen esityksen (HE 266/1984 vp) perusteella lainsäätäjän tarkoituksena on ollut rajoittaa tarkistaminen epätarkoituksenmukaisten ja käytännössä toimimattomien velvoitteiden korvaamiseen tarkoituksenmukaisella velvoitteella tilanteessa, jossa olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti. Tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet on mainittu keinoina, joilla voidaan muuttuneessa tilanteessa aikaansaada tarkoituksenmukainen velvoite epätarkoituksenmukaisen velvoitteen sijaan, ei itsenäisenä perusteena sinänsä tarkoituksenmukaisen velvoitteen rahallisen arvon merkittävään korottamiseen. Olennaisuuden kynnystä ei ole määritelty vesilaissa tai lainvalmisteluaineistossa. Oikeuskäytännössä olennaista muutosta ei ole perusteltu yksittäisillä tosiseikoilla, vaan kyse on ollut monta eri tekijää huomioivasta kokonaisarviosta.

Kalataloudelliset kunnostukset eivät ole muuttaneet tilannetta Iijoella, sillä Iijoen velvoitteen tasoa arvioitaessa käytettiin luonnonkosken tuotantoarviota. Uitto Iijoen vesistössä on loppunut, mutta tältäkin osin olosuhteet vesistössä ovat vaelluskalojen lisääntymiselle palautuneet vain osittain, eivätkä uiton jäljiltä kunnostetut virtavesikohteet vastaa joen luonnontilaa täydellisesti. On myös huomioitava, että niin Iijoen keskeisillä sivujoilla ja pääuomilla kuin rakennetulla alaosallakin vaelluskalojen poikastuotannon kannalta kriittiset vedenlaatukriteerit voivat jäädä saavuttamatta. Raasakan voimalaitospadon ja säännöstelypadon kalatiesuunnitelmien osalta ei ole miltään osin perusteltua tai tarkoituksenmukaista lukea valittajan vapaaehtoisesti toteuttamia vaelluskalaratkaisuja valittajan vahingoksi siten, että ne katsottaisiin perusteeksi asettaa valittajalle yhä ankarampia kalatalousvelvoitteita.

Pelkästään teknisen kehityksen ja tutkimustiedon lisääntymisen perusteella ei voida muuttaa Iijoen kalatalousvelvoitteita, sillä joen fyysisissä olosuhteissa ei tosiasiaassa ole tapahtunut olennaisia muutoksia.

Hakemuksessa esitettiin, että rakentamaton Iijoki on ollut rakenteeltaan ja vedenlaadultaan samankaltainen kuin Tornionjoki. Tornionjoki poikkeaa kuitenkin hydrologis-morfologisilta ominaisuuksiltaan merkittävästi rakentamattomasta Iijoesta. Lohen poikastuotantoalan on arvioitu kasvaneen Tornionjoessa sen vuoksi, että lohet ovat nousseet ylemmäksi joessa uusille alueille. Iijoen ja sen sivujokien osalta tällaisia alueita ei ole löydettävissä.

Sellaista uutta tietoa, jonka perusteella Iijoen poikastuotanto olisi muuttunut siten, että tuota uutta tietoa voitaisiin pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena, ei ole tullut. Kalakantojen perinnöllistä monimuotoisuutta koskeva lisääntynyt tutkimustieto ei osoita, että olosuhteet Iijoella olisivat muuttuneet olennaisesti

Vesipuitedirektiiviä ja sen toimeenpanemiseksi säädettyä kansallista lainsäädäntöä sovelletaan uuden hankkeen lupaharkintaan, josta tässä asiassa ei ole kyse. Myöskään oikeudellisesti sitomatonta kalatiestrategiaa ei voi pitää itsenäisenä olosuhdemuutoksena. Vaelluskalakantojen yhä heikkenevän tilan arvioidaan nykytiedon valossa johtuvan muun muassa ilmastomuutoksesta. Kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevalla päätöksellä ei voida määrätä kompensoitavaksi sellaista vahinkoa, jolla ei ole minkäänlaista syy-yhteyttä voimalaitosten rakentamiseen.

Vahinkoarvion virheellisyys

Aluehallintovirasto on perustanut päätöksensä vahinkoarvion osalta yksinomaan Luonnonvarakeskuksen lausuntoon. Lausunto on kahden sivun mittainen ja lausunnossa Luonnonvarakeskus on vain perustelemattomasti ilmoittanut, mikä vahinkoarvion suureiden oikea lukuarvo on. Valittajalle noin 215 miljoonan euron kustannuksia aiheuttavasta velvoitteesta ei laillisesti voida päättää näin puutteellisen ja virheellisen asian selvittämisen perusteella ja päätöstä perustelematta. Nykyisen velvoitteen suuruusluokka on oikea, eikä velvoitteen määrään vaikuttavien suureiden osalta ole tapahtunut olennaisia muutoksia.

Tornionjoki poikkeaa hydrologis-morfologisilta ominaisuuksiltaan merkittävästi rakentamattomasta Iijoesta. Tornionjoessa on koskimaisia alueita merkittävästi Iijokea enemmän myös suhteutettuna jokien kokoon, ja niiden laatu on parempi. Tornionjoessa on siten lohen poikastuotannon kannalta selvästi Iijokea otollisemmat olosuhteet ja sen hehtaarikohtainen poikastuotantokyky on näin ollen suurempi. Tornionjoen smoltituotantoarvioon liittyy paljon epävarmuuksia. Yksinomaan Tornionjoen poikastuotantoarvio ei voi olla perusteena velvoitetta asetettaessa ja sen käyttäminen osana Iijoen tuotantoarviota on kyseenalaista. Tornionjoen käyttäminen vertailujokena Iijoelle kompensatiotarpeen arvioinnissa ei voi

tulla kysymykseen, sillä se tuottaa harhaanjohtavan ja todennäköisesti selvästi liian suuren vahinkoarvion.

Aluehallintoviraston päätöksen mukaan velvoitteen laskennassa on käytettävä smolttikertoimena lukuarvoa 2,5. Tarkennus perustuu Luonnonvarakeskuksen lausuntoon, josta ei tarkkaan ottaen ilmene, miten laskelma on tehty ja mihin lukuihin se perustuu. Iijoen nykyisessä kalatalousvelvoitteessa on käytetty kompensatiokerrointa 1,6.

Eri tavoin julkaistuista aineistoista eri vuosille laskettuna smolttikertoimet näyttävät vaihtelevan välillä 1,2 ja 2,2. Nykyisen velvoitteen mukainen smolttikerroin 1,6 soveltuu uudenkin tutkimustiedon perusteella edelleen käytettäväksi arvioitaessa villien ja viljeltyjen lohien eloonjäännin eroa post-smoltvaiheessa ja aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka, eikä perusteita sen korottamiselle ole.

Uusin tieto meritaimenen smolttituotannon tasosta osoittaa, että aluehallintoviraston päätöksen mukainen meritaimenen istutusvelvoite on arvioitu virheellisin lähtötiedoin ja on todelliseen kompensatiotarpeeseen nähden moninkertainen. Jo nykyisen meritaimenen ja sen saalistuottoa jokialueella kompensoimaan asetettu järvitaimenen istutusvelvoite edustaa huomattavaa ylikompensatiota. Vaellussiian osalta velvoitteen määräytymisessä on käytetty laskentaperusteita, jotka eivät enää pidä paikkaansa. Uusien velvoitteiden pitää perustua vertailujokena käytettävän Tornionjoen siian keskimääräisiin saaliistietoihin viimeisen kymmenen vuoden ajalta ja siihen tietoon, että Iijoen siian vuosisaaliit ovat olleet noin 30 % Kemijoen jokituotosta.

Ei ole perusteltua lisätä merialueen velvoiteistutuksia, koska nykyiselläänkin osa istutuslohista jää kalastamatta ja pyörimään istutusjokien edustoille. Tällöin lisääntyy riski sille, että kaloja harhautuu nousemaan myös luonnonlohijokiin.

Kalatalousvelvoitteen toteuttamiskelvottomuus

Koko Suomen istutuksiin tuotetaan vuosittain kaikkiaan noin 2 200 000 lohien ja meritaimenen vaelluspoikasta. Tästä määrästä lähes puolet toteuttaa Voimalohi Oy Kemijoen ja Iijoen vesistöjen velvoitteiden kattamiseksi. Voimalohi Oy tuottaa tarvittavista vaelluspoikasista omissa laitoksissaan noin 80 % ja loput 20 % ostetaan sopimuskasvattajilta. Reservissä olevaa ylimääräistä kapasiteettia ei ole olemassa.

Nykyisen velvoitteen mukaisesti Iijoelle istutetaan vuosittain yhteensä 338 000 lohien ja meritaimenen vaelluspoikasta. Aluehallintoviraston päätöksen mukainen kokonaisistutusmäärä Iijoelle on yhteensä 1 161 110 yksilöä vuosittain, mikä vaatisi erittäin mittavaa uuden kapasiteetin rakentamista. Poikastuotannon käynnistäminen uudella kalanviljelylaitoksella vie realistisella aikataululla 7–8 vuotta. Aluehallintoviraston päätöksen edellyttämä nopea rakennusaikataulu ei mahdollista ratkaisujen

toiminnallisuuden seuranta ja johtaa pahimmillaan puutteellisten ratkaisujen kertaantumiseen seuraavissa kohteissa. Nopea aikataulu vaarantaa myös rakentamiseen ja käyttöön liittyvien kokemusten kautta kertyvän osaamisen siirtämisen seuraavaan kohteeseen.

Aluehallintoviraston päätöksen mukaisten istutusvelvoitteiden toteuttamiseen vaadittava lohen ja meritaimenen mätimäärä edellyttää uuden, suuren emokalalaitoksen rakentamista. Mädituotannon käynnistäminen uudella emokalalaitoksella vie realistisella aikataululla 11–12 vuotta. Velvoitteiden hoitoa varten on rekrytoitava 20–25 uutta henkilöä. Näin suuren kalanviljelyalan osajien määrän rekrytoiminen päätöksen edellyttämällä aikataululla on erittäin haasteellista.

Merialueen vaellussiikavelvoite on nykyisin 3 100 000 yksilöä Kemijoen ja 1 200 000 yksilöä Iijoen istutusvelvoitteeseen. Tähän tarkoitukseen Voimalohi Oy:llä on käytössään 1 295 hehtaaria luonnonravintolammikoita, joilla tuotetaan noin 80 % istutustarpeesta. Loput 20 % ostetaan sopimuskasvattajilta. Aluehallintoviraston päätöksen mukaisesti Iijoen lainvoimaisesta istutusvelvoitteesta poiketen istutettavien vaellussiikojen keskimittaan tulee olla vähintään 10 cm. Vaikka istutettava kalamäärä pysyykin lainvoimaisen velvoitteen mukaisena, johtaa 10 cm:n vähimmäiskeskimittaan varmistaminen siihen, että luonnonravintolammikkojen pinta-alaa tulee lisätä Iijoen istutusvelvoitteen tarpeisiin arviolta 80 hehtaaria. Tuotannon aloittaminen uudella luonnonravintolammikolla vie realistisella aikataululla 6–7 vuotta.

Vahingon kaksinkertainen kompensatio

Aluehallintovirasto on määrännyt saman vahingon kompensoitavaksi kahteen kertaan: ensin täysimääräisesti sinänsä määrältään virheellisesti arvioiduilla istutuksilla, ja lisäksi velvoitteella rakentaa vaellusratkaisut saman vahingon kompensoimiseksi. Aluehallintoviraston päätöksen määräyksessä 5 on kyllä määräys siitä, että istutusvelvoitteita mahdollisesti voidaan vähentää vaellusrakenteiden valmistuttua niiden mahdollisesti tuottaman hyödyn perusteella, mutta tämä ei poista kaksinkertaista kompensatiovelvoitetta. Tämä johtuu siitä, että istutusvelvoitteita voidaan mahdollisesti alentaa vasta sitten, kun vaellusrakenteet ovat valmistuneet, jolloin istutusvelvoitteen täysimääräiseksi täyttämiseksi tehdyt 131 miljoonan euron investoinnit on jo tehty ja ne käyvät hyödyttömiksi.

Kustannus-hyötyedellytys

Vesilain 3 luvun 14 §:n perusteella kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Aluehallintovirasto on sivuuttanut tämän oikeudellisen edellytyksen. Kustannus-hyötyvertailua ei voida tehdä vain kvalitatiivisella tarkastelulla, vaan sekä hyödyt että haitat on myös jollain tasolla kvantifioitava.

Iijoelle ei voida palauttaa itsensä ylläpitävää vaelluskalakantaa edes osittain. Iijoessa olisi pysyvästi istutusten varassa oleva, keinotekoisesti ihmisen toimesta ylläpidettävä lohikanta, joka kuolisi sukupuuttoon istutusten loputtua, ja Ijoen vesistön poikastuotantoalueilla mahdollisesti kutevat lohet aina lopulta olisivat peräisin myös istutuksista.

Kuten aluehallintoviraston päätöksessäänkin todetaan, itseään ylläpitävää vaelluskalakantaa ei Iijoelle voida aikaansaada kalatalousvelvoitetta muuttamalla. Tästä seuraa, että vesiputedirektiivin ja vesienhoitolain perusteella Ijoen alaosa tulee luokitella hyvään saavutettavissa olevaan tilaan, koska ei ole olemassa sellaista hydrologis-morfologista toimenpideyhdistelmää, jonka perusteella syntyisi itsensä ylläpitävä vaelluskalakanta ja joka ei samalla aiheuttaisi merkittävää haittaa vesivoimatuotannolle.

Aluehallintoviraston päätöksen perusteluissa on väitetty virheellisesti, että valittajan aluehallintovirastolle esittämissä laskemissa olisi päällekkäisiä kustannuksia, että hinta-arvioita olisi tehty kalliimpien mahdollisten vaihtoehtojen mukaan.

Iijoelle rakennettavan yksittäisen vaellusyhteyden suunnittelu, lainvoimaisen luvan saaminen ja toteuttaminen vievät realistisella aikataululla 5–7 vuotta. Nopea aikataulu ei mahdollista ratkaisujen toiminnallisuuden seuranta ja johtaa pahimmillaan puutteellisten ratkaisujen kertaantumiseen seuraavissa kohteissa. Erityisesti ensimmäisten vaellusyhteyksien ratkaisujen osalta on tärkeää seurata toimivuutta ennen seuraavien kohteiden suunnittelun käynnistämistä. Nopea aikataulu vaarantaa myös rakentamiseen ja käyttöön liittyvien kokemusten kautta kertyvän osaamisen siirtämisen seuraavaan kohteeseen. Ijoen vaellusyhteyksien kustannukset ovat pääomitettuna 83 miljoonaa euroa.

Luonnonravintolammikkojen investointeihin ja käyttökustannuksiin liittyvät kustannukset ovat pääomitettuna 1,1 miljoonaa euroa 30 vuoden ajalta. Kalanviljelylaitosinvestointeihin sekä koulutus- ja käyttökustannuksiin liittyvät kustannukset ovat pääomitettuna 131 miljoonaa euroa 30 vuoden ajalta.

Aluehallintoviraston päätöksen määräys 5 johtaa käytännössä siihen, että kaikki istutusvelvoitteen kattamiseksi edellytetyt kalanviljelylaitosinvestoinnit on toteutettu ennen kuin luvanhaltija voi hakea istutusvelvoitteen muutosta. Tämä johtaa väistämättä siihen, että hakemuksen tultua hyväksytyksi osa jo tehdyistä investoinneista joudutaan purkamaan, mikä johtaa tilanteeseen, jossa luvanhaltija on kompensoinut vahingon kahdenkertaisesti.

Nahkiaisen elinkierto ja nahkiaisen vaellukseen liittyvän perustutkimuksen vähäisyyden vuoksi nahkiaisen ylisiirtojen tuloksellisuuden tarkkailun toimenpiteitä ja kustannuksia on mahdotonta arvioida. Nahkiaista koskeva osa tarkkailusta tulee ensisijaisesti poistaa määräyksestä 7. Toissijaisesti tulee noudattaa lähtökohtaa, että tarkkailun toimenpiteet eivät voi olla perustutkimusta eivätkä toisaalta vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisesti

tarkkailusta saavutettuun hyötyyn verrattuna tarkkailun kustannukset saa olla kohtuuttomia.

Kalatalousvelvoitteesta aiheutuisi valittajalle noin 215 miljoonan euron kustannukset. On ilmeistä, että kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta aiheutuisi vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisesti niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna valittajalle kohtuuttomia kustannuksia.

Intressivertailu ja yleinen etu

Vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu ei voi johtaa aluehallintoviraston päätöksen mukaiseen lopputulokseen. Velvoitekokonaisuuden yleiset ja yksityiset menetykset ovat poikkeuksellisen mittavat ja yleiset ja yksityiset hyödyt ovat marginaaliset.

Vesilain 19 luvun 7 §:n 3 momentin mukaan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavien lupamääräysten tarkistamisen edellytyksenä on, että siitä saatava hyöty on yleisen edun kannalta olosuhteisiin nähden merkittävä. Aluehallintoviraston päätöksen määräyksen 1 mukaan kalankulun mahdollistavien rakenteiden on sovellettava vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen ja valittajalla on velvollisuus luovuttaa maksutta kalankulun rakenteisiin tarvittava vesi ja johtaa vettä vähintään 2 m³/s. Nämä ovat vesilain 19 luvun 8 §:n mukaisia, veden juoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä. Koska päätöksellä ei saavuteta yleisen edun kannalta hyötyä, myöskään vesilain 19 luvun 7 §:n mukaiset edellytykset eivät täyty.

Kalatalousvelvoitteen muuttaminen edellyttää vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan sitä, että muuttamista on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Tämä edellytys ei täyty.

Perus- ja ihmisoikeudet sekä hallinnon oikeusperiaatteet

Valittajan omistama Iijoen vesivoima ja sen tuottamat taloudelliset edut sekä viranomaisluvut kuuluvat omaisuudensuojan piiriin. Kalatalousvelvoitteiden muutos heikentäisi merkittävästi valittajan lupien mukaisen toiminnan kannattavuutta. Yhtiön vesioikeudellisia lupia ja näihin liittyviä taloudellisia etuja koskee Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukainen kielto riistää omaisuutta muutoin kuin julkisen edun nimissä ja laissa määrättyjen ehtojen sekä kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti.

Tässä asiassa on kyse merkitykseltään poikkeuksellisen suuresta, ilman minkäänlaisia korvauksia tapahtuvasta puuttumisesta omaisuudensuojan piirissä oleviin viranomaislupiin ja niihin liittyviin taloudellisiin intresseihin arviolta 215 miljoonan euron lisäkustannusten muodossa, eikä omaisuudensuojan loukkaus siksi olisi suhteessa loukkaamisella saavutettaviin etuihin, eikä perusoikeuksien tasapaino säilyisi. Aluehallintoviraston päätös tulee siksi kumota siltä osin kuin sen pysyttäminen olisi vastoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1. lisäpöytäkirjan 1. artiklan omaisuudensuojaa koskevia määräyksiä. Myös EU:n perusoikeuskirjan 17 artiklan 1 kohdan

määräys omaisuudensuojasta on otettava huomioon velvoitekokonaisuutta arvioitaessa.

Nyt vireillä olevassa asiassa ei ole käsillä sellaista voimakasta ja pakottavaa yleistä etua, joka puoltaisi sitä, että valittajan omaisuudensuojaan puuttuminen olisi hyväksyttyä tavallisella lailla. Aluehallintoviraston päätöksessä ei myöskään ole määrätty valittajalle aiheutuvien menetysten korvaamisesta, eikä mitään muitakaan oikeusturvajärjestelyitä, joiden nojalla voitaisiin puoltaa valittajan omaisuuteen puuttumista tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä annetun vesilain perusteella.

Kumotun vesilain (264/1961) säätämisen yhteydessä annetussa laissa eräistä vesien käyttämisestä varten myönnettävistä oikeuksista (266/1971) säädettiin eräistä oikeuksista, joista voitiin erikseen lailla säätää liittyen vesistöjen tai veden hyödyntämiseen. Tämä laki ei ole sisältänyt kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevia määräyksiä ja näin ollen velvoitteen muuttamista koskevat säännökset, joita ei ole annettu perustuslain säätämisyjärjestyksessä eräistä vesien käyttämisestä varten myönnettävistä oikeuksista annetussa laissa, eivät voi muodostaa niin sanottua blanco-valtuutusta muuttaa kalatalousvelvoitteita ilman oikeudellisia reunaehtoja. Koska kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva sääntely on annettu tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, tulee sääntelyn olla normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön piirissä. Mikäli valittajan omaisuudensuojaan halutaan puuttua aluehallintoviraston päätöksen mukaisesti, tulee tämän tapahtua täyttä korvausta vastaan kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977) mukaisessa järjestyksessä ja edellyttäen, että lain mukaiset edellytykset täyttyvät.

Vaikka yksiselitteistä kynnysarvoa sille, milloin omaisuudensuojaan puuttuminen muuttuu lainvastaiseksi, ei ole asetettu, on selvää, että aluehallintoviraston päätöksen mukainen laaja ja korvauksetta toteutettava velvoitekokonaisuus merkitsisi valittajan omaisuudensuojan kiellettyä loukkausta. Päätöksen mukaisista toimenpiteistä istutusvelvoitteen ja päällekkäisten vaellusratkaisujen suunnittelua ja toteuttamista koskevat velvoitteet muodostaisivat taloudelliselta arvoltaan merkittävimmän osan velvoitteiden toteuttamisesta aiheutuvista kokonaiskustannuksista, suuruusluokaltaan arviolta 215 miljoonaa euroa. Näin ollen omaisuudensuojan loukkaus olisi erityisen selvä tämän kokonaisuuden osalta. Perustuslain 20 §:n mukainen ympäristöperusoikeus ei ole itsessään vahvempi perusoikeus suhteessa omaisuudensuojaan.

Luvanhaltijan kannalta ja omaisuudensuojan näkökulmasta on merkittävä ero sillä, määrätäänkö toiminnan edellytyksiin vaikuttava velvoitekokonaisuus alkuperäisessä lupapäätöksessä vai jälkikäteen velvoitetta muutettaessa. Jälkikäteen lupapäätökseen puuttumisen seurauksena voi olla jopa toiminnanharjoittajan toiminnan päättyminen taloudellisesti kannattamattomana ja tehtyjen investointien menetys. Mikäli toiminnan edellytyksiin haitallisesti vaikuttava velvoitekokonaisuus määrätään alkuperäisessä lupapäätöksessä, voi toiminnanharjoittaja jättää investoinnin toteuttamatta.

Vesivoima edistää myös ympäristöperusoikeuden toteutumista. Vesivoimalla on keskeinen merkitys ilmastomuutoksen torjunnassa ja sitä kautta viimekädessä myös luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Myös tämä seikka tulee ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa.

Myönnetyn luvan ehtoihin tehtävä jälkikäteinen puuttuminen on luottamuksensuojan näkökulmasta poikkeuksellista, vaikka tämä on vesilain 3 luvun 22 §:ssä tehty jossain määrin mahdolliseksi. Menettelylle on kuitenkin oltava selkeät oikeudelliset reunaehdot, eikä puuttuminen voi olla niin merkittävää, että kyseessä olevan vesitaloushankkeen edellytykset toimia taloudellisesti kannattavalla tavalla vaarantuvat. Kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon korvauksettomassa ja määrällisesti merkittävässä kasvattamisessa ilman nimenomaisen lain säännöksen tukea tulisi ottaa huomioon myös luottamuksensuojaperiaatteen ja suhteellisuusperiaatteen asettamat rajoitteet sekä, sen lakiin kirjaamattomasta asemasta huolimatta kohtuusperiaate.

Vahingonkorvausoikeuden yleiset opit

Vaikka vireillä olevassa asiassa on kyse vesilain soveltamisesta, on vahingonkorvausoikeuden yleisille opeille kuitenkin annettava tulkinnallista merkitystä, koska kalatalousvelvoitteen määrittämisessä on oikeudellisesti kyse kalakannoille tai kalastukselle aiheutuneen edunmenetyksen korvaamisesta täysimääräisesti vesilainsäädännön mukaisilla velvoitteilla ja siltä osin kuin tämä ei ole mahdollista, rahamääräisillä korvauksilla.

Vahingonkorvausoikeudellisesta näkökulmasta aluehallintoviraston päätöksen mukaisen MSY-tason käyttö kalataloudellisen vahingon perustana johtaisi rikastumiskiellon vastaiseen ylikompensatioon. On selvää, että kalatalousvahingon kompensoinnin lähtökohtana on pidettävä ainoastaan voimalaitoksen rakentamisesta kalataloudelle aiheutunutta haittaa. Merkityksellisten olosuhdetekijöiden määrällisen vaihtelun osalta tietty vaihtelu on katsottava normaaliksi ja tämä tulee huomioida velvoitteiden mitoituksessa.

Päätöksen muuttaminen

Mikäli hallinto-oikeus katsoo, että Ijoen kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa, on aluehallintoviraston päätöstä kuitenkin muutettava.

On ainakin teoriassa mahdollista, että eri toimenpideyhdistelmin nykyisin tiedossa olevan ja mahdollisesti lähivuosina kehittyvän uuden teknologian perusteella on löydettävissä toimenpideyhdistelmä, jolla eri keinoin mahdollisesti voidaan aikaansaada tilanne, jossa osa vaelluskalojen poikastuotantomienetyksistä kompensoidaan osittain itsensä ylläpitävän vaelluskalakannan perusteella. Tässä tilanteessa kalakannat olisivat edelleen pysyvästi riippuvaisia istutuksista ja muista tukitoimenpiteistä, mutta osa smoltituotannosta perustuisi Ijoen poikastuotantoalueilla tapahtuneeseen

kutuun. Toimenpideyhdistelmän tulee kuitenkin myös olla vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen, jotta siitä laillisesti voitaisiin määrätä kalatalousvelvoitteen muuttamisena. Mahdollisen toimenpideyhdistelmän löytäminen vaatii huolellista suunnittelua, eikä sen sisältöä edes osittain Iijoen tilanteessa voida määrätä etukäteen.

Tämän johdosta asian tässä vaiheessa voidaan enintään päättää siitä, onko kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle lailliset edellytykset, eli onko tarkistamista pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisenä vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla ja ovatko olosuhteet muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Jos nämä edellytykset täyttyvät, voidaan enintään velvoittaa luvanhaltija selvittämään, onko olemassa kalatalousvelvoitekokonaisuutta, joka on vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen. On ennen aikaista suunnitella ja päättää ylempien voimallistusten velvoitteista ennen kuin alemmien voimallistusten mahdolliset ohitusratkaisut saadaan toimimaan, joten asiassa on edettävä askeleittain.

Määräys 3 on toteuttamiskelvoton ja kohtuuttoman kallis. Määräykset 4 ja 5 ovat toteuttamiskelvottomat, johtavat kaksinkertaiseen kompensatioon ja ovat kustannuksiltaan kohtuuttomat.

Käsittelyyn liittyvät vaatimukset

Koska asiaa ei ole aluehallintovirastossa ratkaistu asianmukaisten selvitysten perusteella, edellyttää valittajan oikeusturva asian selvittämistä hallintoprosessilain mukaisesti hallinto-oikeudessa. Siksi on välttämätöntä, että asian käsittelyssä pyydetään lausunto Luonnonvarakeskukselta, järjestetään katselmus, velvoitetaan Luonnonvarakeskus esittämään edellä mainitut asiakirjat ja järjestetään suullinen käsittely valituskirjelmässä tarkemmin yksilöityjen henkilöiden kuulemiseksi.

Lopuksi

Kalankulun järjestämistä koskevalla ratkaisulla on merkittäviä vaikutuksia vesivoiman ja säätövoiman tuotantoedellytyksiin, eivätkä mittavat vaikutukset rajoitu ainoastaan näiden ratkaisujen toteuttamiseen. Yhtiön toimintaedellytyksiin puuttuminen hakemuksen mukaisesti tarkoittaisi yhdessä Kemijokea koskevan samansisältöisen hakemuksen kanssa vesivoiman tuotantoedellytysten vaarantumista kansallisella tasolla. Tällä olisi välittömiä vaikutuksia Suomen sähköjärjestelmän toimintaan ja energiahuoltovarmuuteen, mikä aiheuttaisi suoria yhteiskunnallisia kustannuksia. Yhtiön toimintaedellytyksiin puuttuminen vaikeuttaisi myös Suomen ilmasto- ja energiapolitiittisten tavoitteiden saavuttamista. Riski toiminnan edellyttämien lainvoimaisten lupien pysyvyyssuojan laajamittaisesta murtamisesta jälkikäteisesti romuttaa investointiedellytykset uusiin hankkeisiin.

4. Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature (WWF), Suomen rahasto sr:n valitus

Valittaja on vaatinut, että hallinto-oikeus muuttaa aluehallintoviraston päätöksen määräyksiä 1 ja 4 ja että hallinto-oikeus hyväksyy Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa esitetyt vaatimukset 1 c), 1 e) ja 2.

Määräystä 1 on muutettava siten, että sen kappaleet 2, 4 ja 5 korvataan seuraavalla muotoilulla:

”Kalan kulun mahdollistavat rakenteet tulee suunnitella ja toteuttaa siten, että ne soveltuvat parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen kaikille Iijoen alkuperäisille kalalajeille (ml. vaellussiika, ankerias ja nahkiainen), ja että ekologinen jatkumo toteutuu ympärivuotisesti. Lisäksi vaellusrakenteiden vesitys tulee määritellä määrällisesti, laadullisesti ja ajallisesti riittäväksi voimalaitoskohtaisesti siten, että ne toteuttavat vaatimusta riittävästä ympäristövirtaamasta.”

Määräystä 4 on muutettava siten, että se lohen istutusvelvoitteen osalta vastaa sitä, mitä hakija on esittänyt lohen istutusvelvoitteesta vaatimuksessaan 6.

Perustelut

Vesipuitedirektiivi asettaa Suomelle oikeudellisen velvoitteen saavuttaa voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien hyvä ekologinen potentiaali/hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila vuoteen 2027 mennessä. Vesimuodostumien ekologinen potentiaali määritetään suhteessa toimenpiteiden kautta saavutettavissa olevaan parhaaseen tilaan. Voimalaitokset, joita valituksenalainen päätös koskee, sijaitsevat Iijoen alaosassa, joka on nimetty voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi. Vesimuodostuman ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on arvioitu tyydyttäväksi.

Vesipuitedirektiiviä koskevan CIS-ohjeasiakirjan mukaan hyvää ekologista potentiaalia ei ole mahdollista saavuttaa ilman, että päästään lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa eli tilaa, joka on niin lähellä häiriötöntä ekologista jatkumoa kuin mahdollista. Ekologisella jatkumolla tarkoitetaan muun muassa organismien liikkeitä vesiekosysteemeissä.

Kalatalousvelvoitteiden tulisi olla sellaiset, jotka mahdollistavat Iijoen alaosan vesimuodostuman hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamisen. Koska vesimuodostumien hyvän ekologisen potentiaalin saavuttaminen ei ole mahdollista ilman, että niissä päästäisiin lähelle niin häiriötöntä ekologista jatkumoa kuin mahdollista, uusien kalatalousvelvoitteiden tulisi taata riittävän ekologisen jatkumon toteutuminen. Valittajan määräyksiin vaatimat muutokset ovat yhdenmukaisia Euroopan unionin komission Suomelle antamien suositusten kanssa. Niiden mukaan Suomen tulisi tarkistaa kaikki olemassa olevat vesivoimaluvat vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamiseksi.

Määräyksen 1 kappaleet 2, 4 ja 5 eivät ole riittäviä varmistamaan, että Iijoen alaosan vesimuodostumassa päästäisiin lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa. Vaatimus päästä lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa ei priorisoi mitään tiettyjä kala- tai eliölajeja. Ekologisen jatkumon tarkoituksena on varmistaa, että pintavesityypille ominaisten vedessä elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertojaan itseään ylläpitävinä kantoina.

Hyvän ekologisen potentiaalin saavuttaminen edellyttää ekologisen jatkumon ohella ympäristövirtaaman huomioon ottamista. Komissio on kehottanut Suomea vuonna 2019 toimeenpanemaan ympäristövirtaaman kaikilla vesienhoitoalueilla. CIS-ohjeasiakirjan mukaan voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa ympäristövirtaaman on oltava sellainen, että se ei estä hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamista. Hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamiseksi luvanhaltijat tulisi määräyksessä 1 nimenomaisesti velvoittaa suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat rakenteet siten, että ne täyttävät voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa ympäristövirtaamalle asetetut, vesiputedirektiiviin pohjautuvat kriteerit.

Nousevien kalojen määrän arviointi on mahdollista esimerkiksi kaikuluotaus- ja merkintätutkimuksen avulla. Näihin arvioihin perustuvat prosenttiperusteiset toimivuusvaatimukset ovat tärkeitä sen varmistamiseksi, että kalatiet tosiasiallisesti takaavat riittävän ekologisen jatkumon toteutumisen. Ilman varmuutta kalateiden riittävästä ekologista jatkumoa toteuttavasta funktiosta Suomi ei voi olla varma, että se pystyy täyttämään unionioikeudellisen velvollisuutensa saavuttaa Iijoen alaosan vesimuodostuman hyvän ekologinen potentiaali. Mitattavat, ennalta määrätyt toimivuusvaatimukset ovat myös keskeisiä sen varmistamiseksi, että kalatalousvelvoitteet tosiasiallisesti ehkäisevät ja vähentävät voimalaitosrakentamisesta kalastolle aiheutuneita vahinkoja.

Hallituksen esityksen (HE 277/2009 vp) mukaan kalatalousvelvoitteiden tausta on kalanhoidollinen. Niillä pyritään muuan muassa ehkäisemään kalastolle syntyviä vahinkoja ja haittoja. Hallituksen esityksen perustelut on kuitenkin laadittu ennen kuin Euroopan unionin tuomioistuin antoi tuomionsa C-461/13, joka vahvisti vesiputedirektiivin mukaisten vesistöjen tilatavoitteiden oikeudellisen velvoittavuuden. Ottaen huomioon direktiivin tulkintavaikutus, on selvää, että kalatalousvelvoitteet tulee asettaa tavalla, joka takaa hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamisen.

Aluehallintoviraston päätöksen määräyksessä 4 asetetut korkeat istutusvelvoitteet eivät ohjaa luvanhaltijoita kompensoimaan voimalaitostoiminnasta aiheutuneita poikastuotannon menetyksiä tehokkaasti toimivilla kalannousun mahdollistavilla rakenteilla, jotka varmistaisivat pääsyn lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa.

Laajaan DNA-aineistoon perustuvan ruotsalaistutkimuksen mukaan Itämeren alueella tehdyt mittavat vaelluspoikasistutukset ovat aiheuttaneet luonnonlohikantojen perimän yksipuolistumista. Laitosviljelystä peräisin olevien poikasten istuttamiseen tulee näin ollen suhtautua suurella

varovaisuudella, ja erityisesti välttää jokisuu- ja merialueelle tehtävien istutusten lisäämistä. Suuret istutusmäärät voivat myös välillisesti vaikeuttaa pääsyä lähelle vaelluskalakantojen parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa, sillä istutukset ylläpitävät loheen ja meritaimeneen kohdistuvaa suurta pyyntipainetta meri- ja jokisuualueilla.

Aluehallintoviraston arvio vähävetisten uomien vesittämisen kalataloudellisista hyödyistä ei ole paikkansapitävä. Vähävetisiksi jääneiden vanhojen joenuomien vesittäminen ja kunnostaminen on ensisijaisen tärkeä toimenpide Iijoen vaelluskalakantojen elvyttämisessä. Huomattava osa vesistöalueen menetetyistä lohen ja vaellussiian poikastuotantoalueista on nimenomaisesti sijainnut pääuoman rakennetun alaosan alueella.

Vesienhoitotoimenpiteiden vaikutuksia vesivoimatuotantoon on tutkittu ja arvioitu vuosina 2023 ja 2024 osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa VHS-säätövoimahankkeessa. Hankkeen seminaarissa 3.6.2024 esiteltyjen tulosten mukaan vesienhoitotoimien sähkömarkkinavaikutukset jäävät vähäisiksi. Vesivoiman luontainen vaihtelu on moninkertaista ympäristösäätelyn aiheuttamiin muutoksiin verrattuna. Lisäksi rajoittava vaikutus kohdistuisi ajoille, jolloin vesivoiman suhteellinen arvo on vähäisin. Arvioiden mukaan ekologisesti merkityksellisiä vaikutuksia saadaan aikaan keskimäärin joidenkin prosenttien vähenemällä, mitä ei voida nähdä kohtuuttomana kustannuksena.

Vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen on sitä todennäköisempää, mitä vähemmän patoja kalojen on ohitettava lisääntymis- ja syönnösalueiden välillä. Näin ollen on välttämätöntä pyrkiä luomaan luontaista lisääntymistä myös joen alaosille. Vanhojen joenuomien kunnostaminen ja niihin juoksutettava ympäristövirtaama mahdollistavat vaelluskalojen lisääntymisen myös rakennetulla jokiosuudella.

5. [REDACTED] valitus

Valittaja on vaatinut, että hallinto-oikeuden päätöksellä varmistetaan, että PVO-Vesivoima Oy rakentaa pikaisesti kaikkien eri vaelluskalalajien (siika, harjus, taimen ja lohi, nahkiainen sekä ankerias) nousun ja alasvaelluksen mahdollistavat luonnonmukaiset ohitusuomat ja ennallistamisasetuksen mukaiset ympäristövirtaamat ohitusuomiin ja jokien vanhoihin säännöstelypatojen uomiin. On varmistettava, että lupamääräykset mahdollistavat kaikkien vaelluskalojen paluun vesistöjen latvavesiin.

Lapin ELY-keskuksen ja valituksen liitteissä olevat esitykset on otettava täysimääräisesti huomioon ja sisällytettävä Iijoen kalatalousvelvoitteisiin, jotta kaikki vaelluskalat pääsevät nousemaan vesistöjen ja sivujokien latvavesiin saakka.

Riittävät kompensatiot sekä kutu- ja poikastuotantoalueet on toteutettava puolitoistakertaisina menetettyihin pää- ja sivu-uomien kutu- ja poikastuotantoalueisiin nähden.

Vesivoimayhtiölle on asetettava selkeät velvoitteet rakentaa parin vuoden sisällä kunkin padon kohdalle vähintään 2–4 houkutusvirtaamapumpuilla varustettua ohitusuomaa. Uomat tulee rakentaa siten, että ne samalla toimivat rankkasateiden ja talvitulvien ohitusuomina ja alasvaelluksen mahdollistajina.

Vanhoihin uomiin tulee saada pysyvät ympäristövirtaamat ja voimalaitosten katkokäyttöä on säännösteltävä siten, että se haittaa mahdollisimman vähän joen ja jokijärvien ekologista tilaa ja vaelluskalojen paluuta. Luonnonmukaisten ohitusuomien jatkuvien ympärivuotisten virtaamien tulee olla vähintään 2–5 m³ ja kuivien uomien vähintään 5 % keskivirtaamasta.

Lisäksi valittaja on vaatinut, että määräyksiä 1 ja 2 muutetaan ja päätökseen lisätään uudet lupamääräykset A ja C.

Määräystä 1 on muutettava siten, että määräykseen lisätään neljänneksi, viidenneksi ja kuudenneksi kappaleeksi seuraavat uudet kappaleet, jolloin alkuperäisen määräyksen kappaleet 4–6 siirtyvät kappaleiksi 7–9. Lisättävät kappaleet kuuluvat seuraavasti:

”Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin voimalaitoksen kalankulkuratkaisujen eri toteutusvaihtoehdoista hyvissä ajoin ennen hakemuksen jättämistä Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa.

Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Raasakan voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Iijoen viimeisten patojen yläpuolelle. Tavoite tulee saavuttaa viiden vuoden kuluessa kalateiden valmistumisesta.

Määräystä 2 on muutettava siten, että määräykseen lisätään uusi kappale 3 ja nykyistä kappaletta 3 täsmennetään. Lisäksi määräyksen loppuun on lisättävä uusia kappaleita. Lisättävä ja täsmennettävä kappale kuuluvat seuraavasti:

”Voimalaitosten luvanhaltijoiden on selvitettävä nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueet Iijoen vesistössä kolmen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ja se on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

Nahkiaisen, vaellussiian, meriharjuksen, meritaimenten ja merilohen sekä ankeriaan ylisiirtokustannuksista ja edellä määrättyistä nahkiaisen elinympäristöselvitysten kustannuksista ovat vastuussa voimalaitosten omistajat.”

Määräyksen 2 loppuun lisättävät uudet kappaleet kuuluvat seuraavasti:

”Luvanhaltijoiden on suunniteltava ja toteutettava kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohien ja meritaimenten, vaellussiian ylisiirto voimalaitoksien alapuolelta voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville Iijoen sivu- ja latvavesille.

Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin on tarvetta riittävän luonnontuotannon varmistamiseksi ja historiallisten menetyksien kompensoimiseksi. Lisäksi vaelluskalojen paluuta tulee koko Kemi- ja Iijoen vesistössä latva- ja sivujokia myöten tukea vuosikymmeniä voimayhtiön rahoittamalla kaikkien eri vaelluskalojen runsailla mätirasia- ja vastakuoriutuneiden tuki-istutuksilla vuosittain vuosikymmeniä, niin pitkään kuin on tarpeen.

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja yli siirrettävien kalojen kunnolle.

b) Iijokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 6 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

c) Iijoen vesistöön tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 6 000 meritaimenta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

d) Iijoen vesistön keskijuoksulle ja sivujokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 6 000 kutukypsää vaellussiikaa. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta. Iijoen alajuoksulle ja sivujokiin tulee siirtää toiset 6 000 kutukypsää meriharjusta.

e) Lohen ja meritaimenen sekä muiden kalojen ylisiirrot tulee aloittaa viipymättä päätöksen tultua lainvoimaiseksi, ja niiden kestosta päätetään lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä. Ylisiirtojen toteutuksesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaavat kysymyksessä olevien voimalaitoksien luvanhaltijat samoilla osuuksilla kuin jäljempänä 9. määräyksessä on sanottu kustannusosuuksista istutustoimenpiteiden osalta. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.”

Lisättävät uudet lupamääräykset A ja C kuuluvat seuraavasti:

”A. Vanhojen uomien vesittämistä ja kunnostamista koskevat määräykset Iijoella.

Voimalaitosten luvanhaltijan on tehtävä kaikkien Iijoen patojen osalta vanhojen uomien vesittämisestä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma.

Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin edellä mainitun voimalaitoksen vanhan uoman vesittämisen eri toteutusvaihtoehdoista Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa. Vesittämismuutosehdotuksissa on

selvitettävä vesimäärät 5–10 % kunkin Iijoen voimalaitoksen keskivirtaamasta aina latvavesiä ja sivujokia myöten.

Uomakohtaiset selvitykset ja niiden perusteella tehtävät vesilain mukaiset hakemukset on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

C. Lupamääräysten tarkistamisvelvoite

Luvanhaltijan on jätettävä hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Tarkistamisen yhteydessä tulee arvioida ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus ja antaa tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Samassa yhteydessä voidaan antaa vanhojen vähävetisten uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi tarvittavat määräykset ja muiden määräysten toimivuuden tehostamiseksi tarvittavat määräysten muutokset sekä erityisesti tarkastella istutusmäärien tarkistaminen vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen vaikutukset huomioon ottaviksi.”

Perustelut

Valituksen perustelut ovat olennaisesti samat kuin Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n valituksen perustelut.

6. Etelä-lin jakokunnan ja Pohjois-lin jakokunnan valitus

Valittajien on katsottava vaatineen, että hallinto-oikeus muuttaa aluehallintoviraston päätöstä siten, että joelle määrätään ympäristövirtaama tai ainakin voimayhtiö on velvoitettava selvittämään EU:n ympäristövirtaamapäätöksen sitovuus suhteessa voimayhtiön sähköntuotantoon. Tarkastelun tulee koskea myös voimalaitosten yhteydessä olevia vanhoja uomia ja niiden saattamista jokimaiseen tilaan.

Nahkiaisten ylisiirtovelvoitetta koskevassa määräyksessä 2 on velvoitettava voimayhtiö selvittämään ylisiirtojen merkitys ja ryhtymään mahdollisesti tarvittaviin toimiin ylisiirtojen tuloksellisuuden parantamiseksi viranomaisen hyväksymällä tavalla. Velvoitteen määrää ja arvoa tulee voida lisätä nahkiaistutkimuksista saatujen tulosten perusteella viranomaisen hyväksymällä tavalla. Lisäksi voimayhtiön on varmistettava viranomaisen hyväksymällä tavalla yöaikaiset virtaukset siten, että nahkiaisen nousu jokeen on mahdollista ja toteutuu.

Perustelut

Joessa on aina oltava virtausta, jotta kalojen ja nahkiaisen luontainen nousu sekä kalojen elinolot joessa voidaan säilyttää. Tämä on velvoitteen hoidon ja tuloksen kannalta ratkaisevaa. Jokialueella on ajoittain tilanteita, jolloin joki ei

virtaa lainkaan. Tällöin merivesi voi työntyä pitkälle jokeen. Euroopan unioni on määritellyt jokialueiden vähimmäisvirtaaman eli ympäristövirtaaman.

Iijoen nahkiaistilanteesta ei ole kattavaa tietoa vuoden 2010 jälkeen. Voimayhtiön saalis seuranta osoittaa kuitenkin kiistatta nahkiaisen kokonaissaaliin jatkuvan heikkenemisen. Saaliin heikkeneminen ja pyynnin romahtaminen ovat johtaneet nahkiaisen kaupan ja jalostuksen vaikeuksiin, ja niiden tulevaisuus on vaarantunut nahkiaiskantojen heikon tilan vuoksi. Nahkiaisen tulevaisuuden kannalta on erityisen huolestuttavaa, että siirtojen tuloksellisuutta ei tunneta. On jopa mahdollista, että ylisiirroilla on ollut paitsi Iijoen nahkiaiskantaan myös muiden jokien nahkiaiskantoihin heikentävä vaikutus.

Tarve selvityksille on erittäin suuri. Ei tiedetä, millaiset alueet ovat parhaita ylisiirtoalueita ja ylisiirron tuloksen kannalta parhaita alueita. On mahdollista, että ylisiirroilla ei ole merkitystä voimalajokeen nouseviin nahkiaisten määrään. Ylisiirrot eivät mahdollisesti tuota nahkiaisen jälkeläisiä mereen.

Ylisiirtojen tulosten selvittämiseksi on tehty vain yksi opinnäytetyö. Voimayhtiön velvoitetarkkailu on seurannut nahkiaisen osalta mereltä palaavien nahkiaisten saalis- ja pyydysmäärää. Vaikka pyynti ja saalis joella on romahtanut, niin tämä ei näy ylisiirtosaaliissa. On huomattava, että ylisiirron hyväksi tehdyt pyyntirajoitukset ovat heikentäneet nahkiaisen pyyntimahdollisuuksia ja toisaalta nahkiaisen myynti ylisiirtoon on heikentänyt nahkiaisen jalostusmahdollisuuksia sekä nahkiaisen kauppaa ja sen merkitystä. Iijoella saaliit ovat nykyisellään niin heikkoja, että pyynti alkaa olla kannattamatonta.

Velvoitteen alkuaikoina nahkiaiskannat säilyivät pyyntivahvoina, mutta 2000-luvun alkupuolella alkoi nahkiaiskantojen heikentyminen. Syitä ei tiedetä, mutta heikentyminen ajoittui samaan aikaan voimalaitoskäytön muutoksen kanssa. Tuolloin siirryttiin lyhytaikaissäännöstelyyn ja voimakkaisiin, äkillisiin virtausvaihteluihin.

Nahkiainen nousee jokeen vain yöaikaan, ja nousu jokeen edellyttää virtauksia. Voimalaitoskäytön muutos on aiheuttanut paitsi toukkatuotantomahdollisuuksien heikentymisen käytännössä myös merestä jokeen nousevan nahkiaisen nousun ajoittaisen estymisen. Lyhytaikaissäännöstelyssä on yleistä, että joessa ei ole yöaikaan virtausta. Nahkiaisen nousun turvaamiseksi voimayhtiön on toteutettava yöaikainen virtaama viranomaisen hyväksymällä tavalla. Ylisiirron tuloksen kannalta kalatien käyttö on ilmeinen heikennys nykyisiin ylisiirtoihin.

Koska toimet nahkiaisen hyväksi ovat olleet puutteelliset, tulevaa velvoitehoidon arvoa ei ole perusteltua sitoa nykyiseen velvoitehoitoon eikä sen seurantaan. On perusteltua olettaa, että nahkiaisen velvoitteen hoidon ja tutkimusten kustannukset tulevat nykyisestä lisääntymään, kun aloitetaan muitakin toimia kuin ylisiirto ja kalastuksen kirjanpito. Saatujen ylisiirron tulosten selvittämistoimien perusteella velvoitehoitoa ja -tarkkailua on voitava muuttaa viranomaisen hyväksymällä tavalla. Velvoitteisiin liittyvät selvitykset

kuuluvat voimayhtiön toteutettaviksi myös niiltä osin, kuin mahdolliset muutokset velvoitteeseen ovat tarpeellisia.

7. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen valitus

Valittaja on vaatinut, että aluehallintoviraston päätöstä on muutettava siten, että aluehallintoviraston päätös kumotaan siltä osin, kun aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksessa esitetyt vaatimukset 2, 3, 8 ja 9 ja päätökseen lisätään näiden vaatimusten mukaiset velvoitteet.

Lisäksi valittaja on vaatinut, että aluehallintoviraston päätöksen määräys 5 kumotaan ja määräyksiä 1, 3 ja 4 muutetaan. Mikäli määräystä 4 ei muuteta, on valittaja toissijaisesti vaatinut, että määräystä 7 muutetaan määräyksen 4 sijaista. Vaaditut muutokset ovat seuraavat:

Määräystä 1 on muutettava siten, että velvoitteeseen sisällytetään seuraava velvoitesisältö/määräykset:

”- Rakenteet tulee mitoittaa niin, että houkutusvettä voidaan johtaa kalatiestä tulevan veden lisäksi vähintään 8 kuutiometriä sekunnissa.

- Kalojen kulku tulee järjestää kullakin padolla tarvittaessa yhden tai useamman kalatien kautta.

- Kalateiden tulee olla toiminnassa vuosittain 20.5.–20.10.

- Luvanhaltijan tulee vastata kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toiminnasta, ylläpidosta sekä rakenteiden ja virtaamien säädöstä.

- Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että Raasakan voimalaitoksen alapuolelle tulevasta lohista vähintään 70 % nousee kaikkien viiden voimalaitosten kalateiden kautta Haapakosken padon yläpuolelle. Tavoite tulee saavuttaa 5 vuoden kuluttua kalateiden valmistumisesta.

- Alasvaellusreitti tulee toteuttaa niin, että Haapakosken padon yläpuolelle tulevasta lohen ja taimenen vaelluspoikasista 60 % selviytyy Raasakan voimalaitospadon alapuolelle.

- Velvoitekokonaisuuden tulee olla toteutettu 10 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Määräys 3 on muutettava kuulumaan kokonaisuudessaan seuraavasti:

”3. Mereen Iijoen suualueelle on vuosittain istutettava kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 1 334 000 yksikesäistä, keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista vaellussiian poikasta. Istutuksissa on käytettävä Iijoen kantaa olevia poikasia.

Raasakan voimalaitoksen yläpuoliselle vesistöalueelle, jolle voimalaitosten rakentamisesta on aiheutunut vaellussiian menetystä, on vuosittain istutettava kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 726 000 yksikesäistä, keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista sisävesisiian poikasta ja 20 000 vaellusikäistä, vähintään 20 senttimetrin mittaista järvitaimenen tai muiden lohensukuisten sisävesikalajien poikasta.”

Lupamääräystä 4 on ensisijaisesti muutettava siten, että määräykseen sisällytetään alkuperäisen hakemuksen mukaisesti seuraava velvoitesisältö:

”- Luvanhaltijan on suunniteltava ja toteutettava lohen ja meritaimenen ylisiirto Raasakan voimalaitoksen alapuolelta voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville alueille.

- Iijoen vesistöalueelle pääuomaan ja sivujokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain 800 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

- Iijoen vesistöalueen sivujokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain 300 meritaimenta.

- Lohen ja meritaimenen ylisiirrot tulee aloittaa viipymättä päätöksen tultua lainvoimaiseksi, ja niiden kestosta päätetään lupaehdojen tarkistamisen yhteydessä.

- Iijoen vesistöalueen poikastuotantoalueille on tehtävä lohen ja meritaimenen kotiutusistutuksia. Vuosittain on istutettava yhteensä 800 000 yksivuotiaista lohen ja 160 000 yksivuotiaista meritaimenen jokipoikasta. Istutuksissa on käytettävä Iijoen kantaa olevia poikasia. Kotiutusistutusten toimeenpano tulee aloittaa heti seuraavassa kalanviljelyn tuotantokierrossa muutoshakemuksen tultua ratkaistuksi.

- Mereen Iijoen suualueelle on istutettava vuosittain 340 000 lohen kaksivuotiaista vähintään 14 senttimetrin sekä 31 000 meritaimenen kaksivuotiaista vähintään 18 senttimetrin mittaista vaelluspoikasta. Istutuksissa on käytettävä Iijoen kantaa olevia poikasia.

- Luvanhaltijan on kunnostettava voimalaitosrakentamisen vuoksi tuhoutuneita alueita korvaavia lohelle ja meritaimenelle soveltuvia kutu- ja poikastuotantoalueita kalatalousviranomaisen hyväksymissä kohteissa. Kunnostamiseen on käytettävä keskimäärin 30 000 euroa vuodessa.”

Määräys 7 kuuluu valittajan toissijaisen vaatimuksen mukaisesti muutettuna kokonaisuudessaan seuraavasti:

”7. Luvanhaltijan on tarkkailtava istutusten ja nahkiaisten ylisiirtojen tuloksellisuutta sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

Ehdotus tarkkailusuunnitelmaksi on toimitettava kalatalousviranomaiselle samaan aikaan kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelman kanssa kuuden kuukauden kuluessa tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan tässä päätöksessä määrättyä istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien lajien, kantojen sekä istukkaiden koon, ikäryhmien tai niiden määrän suhteen luvanhaltijan ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Sama koskee nahkiaisen ylisiirtovelvoitetta. Lisäksi istutusvelvoitetta voidaan lohen ja meritaimenen suhteen sekä merialueen että jokialueen istutusvelvoitteen osalta muuttaa luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla muiksi lohen ja meritaimenen luonnonpoikastuotantoa lohen ja meritaimenen historiallisella esiintymisalueella tukeviksi toimenpiteiksi, kuten emokalojen ylisiirrot tai elinympäristöjen kunnostus, kuitenkin niin, ettei velvoitteen arvo heikkene.

Muutoksista on laadittava uusi kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja suunnitelma on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.”

Perustelut

Vesilain 3 luvun 22 § säättää siitä, mitä edellytyksiä kalatalousvelvoitteen muuttamiseen on oltava olemassa. Kun nämä edellytykset täyttyvät, on kalatalousvelvoitteen sisältöharkinta tehtävä samalla tavalla kuin velvoitetta ensi kertaa asetettaessa. Tässä harkinnassa aluehallintoviraston harkintavaltaa eivät yksityiskohdissaan rajoita esitetyt vaatimukset siitä, miten velvoitetta on muutettava.

Aluehallintovirasto on toiminut vastoin vesilakia ja hallintolain selvittämisvelvollisuutta tekemällä ilman asiallista selvittämistä johtopäätöksiä vanhojen uomien vesittämisen avulla saavutettavista kalataloushyödyistä. Aluehallintovirasto on arvioinut, että kalataloudelliset hyödyt jäävät vähäisiksi, vaikka tätä ei voida edes arvioida ilman hakemuksessa nimenomaisesti vaadittua selvitystä. Lisäksi päätöksessä ei ole huomioitu vesienhoitosuunnitelmaa ja -toimenpideohjelmaa eikä Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpideohjelmaa vuosille 2022–2027. Hakemuksen kohdassa 2 esitettyä vaatimusta ei olisi tullut hylätä.

Tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa siitä, kompensoidaanko kalatalousvelvoitteeseen sisältyvillä nahkiaisen ylisiirroilla aiheutettua haittaa. Nykyinen nahkiaisen ylisiirtopyyntien yhteydessä tehtävä saalis seuranta on riittämätöntä ylisiirtojen tuloksellisuuden arvioimiseksi. Nahkiaista koskevat selvitysvaatimukset liittyvät oleellisella tavalla nahkiaisen ylisiirtojen tuloksellisuuden arviointiin ja siihen, missä määrin ylisiirroilla kompensoidaan nahkiaiselle aiheutettuja haittoja. Lisäksi on tärkeää selvittää, paljonko nahkiaisia Iijoelle pyrkii ja mikä niiden kohtalo on jokeen päästyään. Edelleen on keskeistä selvittää, tuottaako Iijoen vesistöalue nykyisellään nahkiaisen toukkia ja mikä on alasvaeltavien nuorten aikuisten kuolleisuus patoaltailla.

Hakemuksen kohdissa 3 ja 8 esitettyjä vaatimuksia ei olisi tullut kategorisesti hylätä.

Kalatalousvelvoitteen tarkistaminen toiminnanharjoittajan omasta hakemuksesta on ensiarvoisen tärkeää. Jo nyt vireillä olevan asian käsittely osoittaa yksiselitteisesti sen, kuinka vaikeaa on puuttua selkeästi puutteelliseen velvoitteeseen, vaikka olosuhteet ovat kiistatta muuttuneet. Kun nyt annettava velvoite on vielä voimakkaasti luvanhaltijan omaan toimintaan ja aktiivisuuteen nojaava, on ensiarvoisen tärkeää määrätä velvoite tarkistettavaksi hakemuksessa esitetyn tavoin. Esimerkiksi korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO:2018:23 on katsottu, että tarkistamismääräys voidaan antaa, vaikka kalatalousmääräysten tarkistamisesta on oma säännöksensä vesilain 3 luvun 22 §:ssä. Hakemuksen kohdassa 9 esitettyä vaatimusta ei olisi tullut hylätä.

Määräyksessä 1 asetetut velvoitteet ovat riittämättömiä sen varmistamiseksi, että kalataloudellisen vahingon kompensoiminen kokonaisuudessaan varmistetaan. Velvoitteet jättävät liiaksi tulkinnanvaraa, eivätkä ole riittävän tarkkoja. Parasta käytettävissä olevaa tekniikkaa ja parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä ei ole määritelty päätöksessä tai lainsäädännössä eikä niistä ole muutenkaan olemassa yleisesti hyväksyttyä standardia.

Houkutusvirtaamalle tulee asettaa tarkat ja selvät vähimmäisvirtaamavaatimukset. Myöskään ei ole riittävän selvää, miten lohen ja meritaimenen nousuaika ja smolttien alasvaellusaika määritetään. Tarvittaessa on rakennettava useampi kalatie, jotta voidaan varmistaa, että rakenteellisesti ratkaisut mahdollistavat tosiasiallisesti kalannousun ja alasvaelluksen. Toimivuusvelvoitteella varmistetaan velvoitteen tosiasiallinen tehokkuus. Tehokkaasti toimivat kalatiet ovat mahdollisia toteuttaa. Lisäksi kalateiden toimivuus ja tehokkuus paranevat yleensä merkittävästi kalojen yläjuoksulle leimaantumisen ja luontaisen elinkierron elpymässä. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan kalateitä koskevissa lupapäätöksissä on voitu asettaa kalateiden tarkkailuun ja toimivuuden varmistamiseen liittyviä määräyksiä.

Aluehallintoviraston päätöksen kalatietä koskevissa määräyksissä puhutaan mahdollisimman tehokkaasta kalan kulun järjestämisestä, parhaista kalan kulun mahdollistavista käytännöistä sekä parhaasta käytettävissä olevasta tekniikasta. Edellä mainittujen seikkojen toteutumisen varmistaminen on vaikeaa ilman tarkempia määräyksiä siitä, mitä ne tosiasiaassa tarkoittavat. Prosentuaaliset tehokkuusvaatimukset asettavat reunaehdot kalateiden mahdollisimman hyvälle toiminnalle ja ne ovat samalla kalateiden suunnittelua ja käyttöä ohjaavia reunaehtoja. Aluehallintoviraston päätöksen perusteluissa on myös todettu, että luvanhaltijoiden ei olisi mahdollista vaikuttaa kalankulkuun rakenteissa hakemuksessa vaaditulla tavalla. Kuitenkin kalateiden rakentamista koskevissa lupamääräyksissä luvanhaltija on veloitettu selvittämään, suunnittelemaan ja rakentamaan kalatiet järjestämällä kalan kulku mahdollisimman tehokkaasti käyttäen parasta mahdollista tekniikkaa ja parhaita kalan kulun mahdollistavia käytäntöjä. Luvanhaltija on

ainoa taho, joka voi vaikuttaa oleellisesti kalojen kulkuun voimalaitoksen ohitse.

Velvoitekokonaisuudelle tulee asettaa kohtuullinen määräaika, jonka puitteissa velvoitekokonaisuuden tavoitteet pyritään saavuttamaan.

Määräyksen 3 sanamuodon perusteella istutusvelvoitteen arvo voi vaihdella siitä riippuen, mitä lohikaloihin kuuluvaa istukaslajia kulloinkin käytetään. Istutusvelvoitteen toimeenpano on ongelmallinen myös mahdollisessa riitatilanteessa, jos luvanhaltijalla ja kalatalousviranomaisella on erimielisyys käytettävästä istukaslajista. Lisäksi istutusvelvoitetta on pidettävä vahinkoon nähden alimitoitettuna.

Oikeampi tapa on ilmoittaa Raasakan yläpuolinen velvoite sisävesisiikoina. Istutuksissa kulloinkin käytettävää lajia ja kantaa voidaan tarpeen mukaan muuttaa muiksi lajeiksi lupamääräysten perusteella. Määräykseen tulee sisällyttää myös velvoitepäätökseen kuuluva jokialueen järvitaimenvelvoite.

Määräyksessä 4 määrätty huomattavan suuri istutusvelvoite on ristiriidassa lohen ja meritaimenen luontaisen elinkierron palauttamista koskevan tavoitteen kanssa ja sisältää monia riskejä. Lupamääräys ohjaa luvanhaltijoita sitoutumaan vahvasti lohen ja meritaimenen viljelypoikastuotantokapasiteetin kasvattamiseen. Riskinä on, että luvanhaltijat katsovat istutuksin tehtävän velvoitehoidon olevan taloudellisesti kannattavin tapa hoitaa velvoitetta myös tulevaisuudessa.

Huomattavan suuri vaelluspoikasten istutusmäärä voi voimistaa kilpailua ja vaikuttaa negatiivisesti syönnösvaelluksella oleviin istukaspoikasten ja luonnonjoista peräisin olevien lohen ja meritaimenen vaelluspoikasten eloonjääntiin. Myös huomattavan suuri määrä pienempiä jokipoikasvaiheen istukkaita voi vaikuttaa pidemmällä aikavälillä negatiivisesti Iijoen vesistöissä lähitulevaisuudessa luonnonkudusta syntyvien lohen ja meritaimenen poikasten elinolosuhteisiin ja heikentää velvoitteen tuloksellisuutta jokipoikasvaiheessa.

Määräyksessä 4 ei ole selkeää päämäärää, mihin mennessä istutuskeskeisestä velvoitehoidosta on tarkoitus luopua. Toteutuessaan sellaisenaan määräys sitoo velvoitehoidon tavoitteen yhä vahvemmin istutuskeskeiseen velvoitehoitoon. Istutuskeskeisen velvoitehoidon riskinä on muun ohella, että laitospasvatettujen istukkaiden geneettinen monimuotoisuus edelleen kaventuu ja eloonjäänti heikkenee.

Ei ole tarpeen odottaa, että kaikki vaelluskalojen näkökulmasta tarpeelliset ylös- ja alasvaellusratkaisut Iijoen voimalaitoksilla ovat rakennetut ja toiminnassa. Kun luonnonmukainen velvoitehoito ylsiirrot mukaan lukien käynnistetään hyvissä ajoin, saadaan samalla arvokasta tietoa luonnonmukaisemman velvoitehoidon tuloksellisuudesta.

Vaikka Iijoella on nykyiselläänkin varsin runsaasti lohikalojen poikasten elinympäristöksi soveltuvia alueita, vesistöalueella on edelleen runsaasti myös

puutteellisesti kunnostettuja tai muutoin kunnostuksen tarpeessa olevia koski- ja virta-alueita, joiden uudelleen-kunnostuksilla voidaan merkittävästi parantaa lohen ja meritaimenen poikasten elinympäristöjä Iijoessa. Kunnostettavia kohteita ei ole tarpeen yksilöidä kalatalousvelvoitetta koskevaan päätökseen, vaan kunnostuksia voidaan toteuttaa tarveperusteisesti lohen ja meritaimenen historiallisella esiintymisalueella Iijoessa. Kunnostusvelvoite tulee sisällyttää kalatalousvelvoitteeseen.

Mikäli määräystä 4 ei muuteta ensisijaisen vaatimuksen mukaisesti, tulee sitä ainakin muuttaa siten, että istutuksia voidaan käyttää istutusten lisäksi myös muihin jokialueella lohen ja meritaimenen lisääntymistä ja poikasten elinympäristöjä parantaviin toimenpiteisiin.

Määräys 5 jättää luvanhaltijoiden itsensä arvioitavaksi, millä tavalla velvoitehoidon toteuttaminen on kulloinkin taloudellisesti kannattavinta toteuttaa. Riskinä on, että tavoite luonnonmukaisemmasta velvoitehoidosta jää toteutumatta, jos velvoite on luvanhaltijoiden näkökulmasta kannattavinta hoitaa kalankasvatuksen ja istutustoiminnan avulla. Toisaalta arvioon perustuvassa kompensaatiossa ovat riskinä mahdolliset eriävät näkemykset kompensaaation tasosta. Lupahakemusvaiheessa ei ole vielä varmuutta myöhemmin rakennettavaksi tulevien vaellusyhteyksien toimivuudesta.

8. Metsähallituksen valitus

Valittaja on ensisijaisesti vaatinut, että hallinto-oikeus muuttaa aluehallintoviraston päätöstä siten, että velvoitteeseen lisätään määräys laatia selvitys voimalaitosten vähävetisten uomien vesittämisestä ja kunnostamisesta.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on velvoitettava suunniteltavaksi siten, että ne soveltuvat lohen ja meritaimenen lisäksi myös vaellussiian, nahkiaisen ja muiden kalojen sekä vesieliöiden liikkumiseen vesistöissä ylä- ja alavirtaan, ja luvanhakuvelvollisuutta koskevasta määräyksestä on ilmevä myös kalankulun mahdollistavien rakenteiden rakentamisvelvollisuus.

Lisäksi lohikalaistutusvelvoitteeseen on lisättävä kieltä käyttää korvaavana lajina vieraslajiksi luokiteltua kirjolohta.

Toissijaisesti valittaja on vaatinut, että hallinto-oikeus palauttaa asian aluehallintoviraston uudelleen käsiteltäväksi esitettyjen vaatimusten osalta.

Perustelut

Päätöksessään aluehallintovirasto on ennakoivasti arvioinut vähävetisten uomien vesittämisestä ja kunnostamisesta koituvien rakennuskustannusten olevan kohtuuttomat niillä saavutettavaan kalataloudelliseen hyötyyn nähden, vaikka hakemuksessa on ollut kyse ainoastaan sellaisen selvityksen laatimisesta, jonka pohjalta kyseisten toimenpiteiden hyödyt ja kustannukset voidaan tarkemmin arvioida. Selvityksen laatiminen on myös edellytys sille, että vesienhoitoa ja kalastusta koskevien lakien vaatimukset tulevat

asianmukaisesti huomioiduiksi siinä vaiheessa, kun kalatalousvelvoitteita koskevan päätöksen mukaisten toimenpiteiden toteuttamiseen haetaan vesitalouslupaa.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat lohen ja meritaimenen lisäksi vaellussiian, nahkiaisen ja muiden kalojen sekä vesieliöiden liikkumiseen vesistössä ylä- ja alavirtaan. Vesipuitedirektiivin ympäristötavoitteisiin on sisällytetty vapaan liikkumisen ja luontaisen elinkierron mahdollistaminen kaikille vesieliöille osana vesistöjen hyvän tilan saavuttamista. Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelmassa vuosille 2022–2027 on tavoitteena vaelluskalojen vaeltamisen ylä- ja alavirtaan mahdollistavien kalankulkuväylien rakentaminen Iijoen alaosan voimalaitoksien yhteyteen.

Uhanalainen Iijoen vaellussiika kuuluu joen alkuperäiseen lajistoon, ja se on ollut taloudellisesti merkittävin kalastettava laji Iijoella. Vaellussiian alkuperäinen kanta on olemassa ja sen luontainen lisääntyminen joessa on palautettavissa. Tiedossa myös on, että vaellussiian geneettinen monimuotoisuus heikkenee jatkuvassa laitoskasvatuksessa, joten lajin säilyttämisen kannalta sen luontaisen elinkierron mahdollistaminen on olennaista.

Päätöksen perusteluissa todetaan, että velvoite hakea lupaa kalankulun mahdollistaville rakenteille sisältää myös velvoitteen rakentaa kyseiset kalankulun mahdollistavat rakenteet ja luovuttaa maksutta niihin tarvittava vesi, mutta varsinaisissa määräyksissä rakentamisvelvoitetta ei ole todettu tai kirjattu muutenkaan auki.

Kirjolohen käyttäminen velvoiteistutuksen lajina ei ole kalastuslain mukaista. Kirjolohi kuuluu kansalliseen vieraslajistrategiaan tarkkailtavana ja paikallisesti haitallisena lajina, jonka istutuksiin luonnonvesiin tulee suhtautua varauksella. Toistaiseksi sen luonnonlisääntyminen on ollut vähäistä, mutta ilmastonmuutos ja vesien lämpeneminen voivat muuttaa tilannetta nopeastikin.

9. Pelastetaan vaelluskalat ry:n valitus

Valittaja on vaatinut, että aluehallintoviraston päätöstä on muutettava siten, että kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava siten, että ne ovat käytettävissä ympäri vuoden.

Luvanhaltijan on tehtävä selvitys Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten vähävetisten uomien vesittämisestä ja kunnostamisesta vaelluskalojen poikastuotantoon soveltuviksi.

Lisäksi aluehallintoviraston päätöstä on muutettava siten, että luvanhaltijan on jätettävä hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Tarkistamisen yhteydessä arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus ja annetaan

tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten vähävetisten uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi tarvittavat määräykset sekä säännöstely- ja voimalaitospatoihin tarvittavia lisäkalateitä koskevat määräykset.

Perustelut

Kalatalousviranomaisen hakemus ja aluehallintoviraston päätös koskevat kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Asiaa päätettäessä huomioon tulee kuitenkin ottaa vesipuitedirektiivin tavoitteet myös laajemmin kuin pelkästään kalatalousvelvoitteiden osalta. Vesipuitedirektiivi edellyttää joen esteettömyyttä, joka voimakkaasti rakennetuissa vesistöissä tarkoittaa kalateitä ja ohitusuomia patojen yhteyteen. Joen esteettömyys sekä sen luoma ekologinen ympäristövirtaama ja ekologinen jatkumo ovat laajempia tavoitteita kuin pelkästään vaelluskalojen kutuvaelluksen turvaaminen. Kalatien tai muun ohitusuoman käyttö ainoastaan muutaman kalalajin vaelluksen aikaan ei täytä vesipuitedirektiivin asettamia vaatimuksia ekologiselle jatkumolle.

Vesivoimarakentamisen yhteydessä syntyneet vähävetiset uomat ovat luonteeltaan sellaisia, joiden kunnostaminen ja ennallistaminen ovat vesipuitedirektiivin mukaista vesimuodostuman parantamista. Aluehallintoviraston päätös hylätä selvitystyön aloittaminen on ollut ennenaikainen. Päätelmiä vesittämisen vaikutuksista tai siitä, olisivatko kustannukset kohtuuttomia saatuihin hyötyihin nähden, ei voi tehdä ennen selvitystyön valmistumista.

Iijoen alaosa on voimakkaasti rakennettu vesistö, jonka ekologinen tila on voimassa olevassa vesienhoitosuunnitelmassa ainoastaan tyydyttävä. Vesipuitedirektiivin tavoitteet edellyttävät, että vesistön tilaluokkaa nostetaan. Uomien vesittäminen on yhdessä muiden toimenpiteiden ohella tarpeen vesimuodostuman ekologisen tilan parantamiseksi.

Hakemuksen mukaisia kalatalousvelvoitteen muutoksia ei ole tehty vastaavassa laajuudessa Iijoella tai millään muullakaan suurella joella. Kalatalousvelvoitteen muuttamisesta aiheutuneiden haittojen vähentämiseksi on tarpeen antaa hakemuksen mukainen määräys lupaehtojen tarkistamiseksi. Valituksenalaisessa päätöksessä on kyse uusista kalatalousvelvoitteista kalateiden rakentamisen osalta ja mahdollisista kuivien uomien vesittämisistä. Näillä toimenpiteillä on vaikutuksia joen virtaamaan, eikä kaikkia vaikutuksia ole mahdollista ottaa etukäteen huomioon.

10. Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunnan, Koillismaan kalatalousalueen, Irninkylän kalastuskunnan, Polojärven osakaskunnan ja Keronkylän kalastuskunnan valitus

Valittajat ovat vaatineet, että hallinto-oikeus selvittää ja määrää täysimääräiset menetetyt haittakorvaukset vesialueiden ja kalastusoikeuksien haltijoille kaikista eri vaelluskalojen menettämistä aina joen patoamisesta lähtien vaelluskalojen paluuseen latvavesille saakka.

11. [REDACTED] valitus

Valittaja on valituskirjelmästä tarkemmin ilmenevin perustein vaatinut, että kalaportaiden suunnittelusta ja rakentamisesta pitää luopua ja siirtyä jokivarren asukkaita hyödyttäviin pyyntikokoisten kalojen istutuksiin.

12. Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen valitus

Valittaja on vaatinut, että aluehallintoviraston päätöstä muutetaan siten, että määräykseen sisällytetään hakemuksen vaatimuksen 2 mukaiset vähävetisten uomien vesittämiseen ja kunnostamiseen liittyvät selvitykset. Selvityksessä arvioidaan toimenpiteiden toteutettavuutta sekä niiden tuottamaa ekologista hyötyä ja vesivoimalle aiheutuvaa haittaa. Myöhemmin selvitysten perusteella määrätään ympäristövirtaama siellä, missä se osoittautuu toteutuskelpoiseksi vaelluskalakantojen palauttamisessa.

Määräykseen on myös sisällytettävä hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 h) mukainen määräys siitä, että luvanhaltija vastaa tutkimuksesta ja kehittämisestä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan parantamiseksi sekä vaatimuksen 4) mukainen määräys, jonka mukaan luvanhaltijan on suunniteltava ja toteutettava lohen ja meritaimenen ylisiirto Raasakan voimalaitoksen alapuolelta voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville alueille.

Määräystä 4 on muutettava siten, että sen painopisteenä ovat lohen ja meritaimenen luontaista lisääntymistä tukevat toimenpiteet ja tähän tähtäävät istutukset, ja kotiutusistutukset voidaan aloittaa etupainotteisesti.

Lisäksi päätöstä on muutettava siten, että tarkkailuun sisällytetään seuraavat Iijoen nahkiaisen ylisiirtojen tuloksellisuuden arviointiin liittyvät tarkkailutoimenpiteet: nahkiaiselle soveltuvien talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittäminen, Iijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla.

Perustelut

Vähävetisten uomien selvityselvoitteen hylkäämistä ei ole perusteltu lainmukaisesti. Aluehallintovirasto on arvioinut vesittämisen hyötyjä ja kustannuksia ilman asianmukaisia kohdekohtaisia selvityksiä ja hylännyt perusteettomasti vaatimuksen selvittää vähävetisten uomien vesittämistä.

Vähävetisten uomien vesittämisellä on suora vaikutus kalatalousvelvoitteen toteuttamiseen ja vesimuodostuman ekologisen tilan paranemiseen, eikä niistä saatavaa hyötyä voida sivuuttaa ilman asianmukaisia selvityksiä.

Vaelluskaloille soveltuvan elinympäristön määrän pienikin lisäys voi erityisesti alajuoksulla olla merkittävä tekijä joen luontaisten vaelluskalakantojen kehittymisen kannalta. Päätöksessä ei ole huomioitu vähävetisten uomien toimenpiteitä osana Oulujoen-Iijoen vesienhoidon toimenpideohjelmaa vuosille 2022–2027.

Vähävetisten uomien vesitys on keskeinen osa laajempaa ympäristövirtaaman käyttöönottoa, joka on tarpeen vesienhoidon tavoitteiden kannalta.

Vesienhoidon toimenpideohjelmassa esitetään Iijoen alaosalle myös voimalaitosten säännöstelyä kehitettäväksi siten, että se edistää kalankulun järjestämistä. Toimenpiteet tukevat vaelluskalojen luontaisen elinkierron mahdollisuuksia ja niitä suunniteltaessa voidaan yhteensovittaa ekologiaa ja voimataloudellisia tarpeita.

Jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa eikä varmistamaan niiden pitkän aikavälin monimuotoisuutta. Velvoitehoidon painopiste tulee suunnata istutuksista luontaiseen elinkiertoon, mikä on myös kalatiestrategian mukaista.

Vesienhoidon toimenpideohjelman mukaan Iijoen alaosalla tulee järjestää kalankulku voimalaitosten ohi Iijoen rakentamattoman pääuoman ja Iijoen sivujokien laajoille lisääntymis- ja poikastuotantoalueille ja varmistaa vaelluspoikasten pääsy mereen, ennen kuin vesimuodostuma voi saavuttaa tilatavoitteen. Pitkäjänteinen kehittämistyö ja täydentävät ratkaisut luontaisen elinkierron ja ekologisen jatkumon aikaansaamiseksi on katsottu keskeisiksi voimakkaasti muutetun vesimuodostuman tavoitteiden saavuttamisen kannalta.

Kotiuttamiseen tähtääviä toimenpiteitä on perusteltua ottaa käyttöön heti lupamääräysten lainvoimaiseksi tultua Iijoella, koska ylimmällä, Haapakosken voimalaitoksella on alasvaeltavien poikasten kiinniottoon jo nyt tarvittava rakenne ohjausaitoineen, ja poikaset voidaan kuljettaa jokisuuhun siihen asti, kunnes alasvaellusyhteydet on rakennettu kaikkiin voimalaitoksiin.

On tärkeää varmistaa, että Iijoen nahkiaiskannan ylläpitoon liittyvän toimenpidevelvoitteen tuloksellisuutta seurataan riittävän tarkasti. Aluehallintovirasto on katsonut, että tietyt kalatalousviranomaisen edellyttämät selvitykset ovat perustutkimusta, vaikka ne ovat keskeinen osa nimenomaan Iijoen ylisiirtojen tuloksellisuuden arviointia ja velvoitehoidon toimenpiteiden kohdentamista.

Nahkiaisen talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueet tulee selvittää, koska riittävää tietoa ylisiirtovelvoitteen kohdentamiseksi ei ole. Kudulle nousevien nahkiaisten lukumäärä ei yksinään riitä osoittamaan ylisiirtojen onnistumista, sillä nahkiainen ei ole kotijokiuskollinen. Lisäksi velvoitetarkkailuun tulee sisällyttää selvitys Iijokeen nousevan nahkiaiskannan koosta, ylisiirtoalueen toukkatuotannosta sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrästä ja niille aiheutuvista vaellustappioista. Luvanhaltija on vastuussa Iijoen nahkiaiskannalle aiheuttamansa haitan tunnistamisesta ja sen vähentämisestä, eikä selvitysvastuuta voida sysätä perustutkimuksen vastuulle.

Asian käsittely ja selvittäminen hallinto-oikeudessa

Valituksista tiedottaminen ja kuuleminen

Hallinto-oikeus on tiedottanut valituksista julkisella kuulutuksella. Tieto kuulutuksesta on julkaistu Oulun ja Pudasjärven kaupungeissa sekä Iin, Taivalkosken ja Posion kunnissa.

Pohjois-Suomen aluehallintovirastolta on pyydetty lausunto valituksista. Asianosaisille, joita asia erityisesti koskee, sekä Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelle, Oulun kaupungille, Iin kunnalle, Oulun ja Pudasjärven kaupunkien ympäristönsuojelu- ja terveydensuojeluviranomaisille, Iin, Taivalkosken ja Posion kuntien ympäristönsuojelu- ja terveydensuojeluviranomaisille, Pohjois-Suomen ja Lapin aluehallintovirastojen peruspalvelut, oikeusturva ja luvat, ympäristöterveys ja eläintaudit -vastuualueille, Luonnonvarakeskukselle ja Suomen ympäristökeskukselle on varattu tilaisuus vastineen antamiseen valituksista.

Lupaviranomaisen lausunto ja asianosaisten vastineet

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on antanut lausunnon.

Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue ovat ilmoittaneet, etteivät ne anna vastineita.

Pohjois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue on vastineessaan esittänyt muun muassa, ettei vesimuodostumien luokittelu kuulu lupaviranomaisen toimivaltaan. Valtioneuvosto hyväksyi Oulujoen–Iijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa vuosille 2022–2027 esitetyn tilan (tydyttävä suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan) eikä ratkaisu muuttunut korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyssä. Vesienhoitosuunnitelmat on otettava soveltuvin osin huomioon viranomaistoiminnassa. Minimivirtaamaa koskeva lupamääräys ei ole lainvastainen ja mahdollistaa toimivan kokonaisratkaisun kehittämisen.

Iijoen olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti vesilaissa säädetyllä tavalla ja kalatalousvelvoitetta on perusteltua muuttaa. Kalatalousvelvoitteen muuttaminen ei sen sijaan edellytä huomattavia haitallisia vaikutuksia itse säännöstelystä. Vaelluskalakantojen palauttaminen ja vesienhoidon toimenpiteiden toteuttaminen on mahdollista vaarantamatta vesivoiman tuotantoedellytyksiä ja huoltovarmuutta.

Jokisuuistutuksiin painottuvan kalatalousvelvoitteen avulla ei kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa eikä varmistamaan niiden pitkän aikavälin monimuotoisuutta.

Iijoen voimalaitokset aiheuttavat merkittävää haittaa kalastolle ja muille vesieliöille vaellusreitin katkeamisen ja elinympäristöjen katoamisen vuoksi. Haittojen vähentämiseksi vaellusyhteyksien ratkaisuihin on tärkeää huomioida kohdekohtaiset olosuhteet houkuttelevuuden aikaansaamiseksi. Vaellusyhteyden lisäksi on tärkeää parantaa eri kalalajien elinolosuhteita ja erityisesti vanhojen uomien riittävällä vesittämisellä voidaan lisätä eri lajien poikastuotantoon soveltuvia alueita. Ympäristövirtaama vanhoihin uomiin hyödyttäisi myös muita vesieliöitä.

Metsähallitus on vastineessaan esittänyt muun muassa, että PVO-Vesivoima Oy:n valituksessa ensisijaisena esitetty vaatimus päätöksen kumoamisesta ja sitä koskevan hakemuksen hylkäämisestä on perusteeton. Kyseinen vaatimus, kuten myös PVO-Vesivoima Oy:n vaatima muutos päätöksen määräykseen 1, on vastoin niitä kansainvälisiä ja kansallisia säädöksiä, jotka velvoittavat Suomea edistämään uhanalaisten vaelluskalalajien ja myös muiden vesieliöiden liikkumista Iijoessa luontaisen elinkiertoinsa mukaisesti. Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelmassa vuosille 2022–2027 tärkein vaelluskalakantojen elvyttämiseen tähtäävä tavoite on vaellusyhteyden mahdollistavien kalankulkuväylien rakentaminen Iijoen alaosan voimalaitosten yhteyteen. Muunlainen PVO-Vesivoima Oy:n valituksessaan mainitsema toimenpiteiden yhdistelmä, ilman kalankulun mahdollistavia rakenteita, ei mahdollista vaelluskalakantojen luontaista lisääntymistä tai turvaa jokiluonnon monimuotoisuutta, mitkä ovat olleet keskeisiä perusteita tarpeelle muuttaa voimassa olevia kalatalousvelvoitteita. PVO-Vesivoima Oy:n määräykseen vaatima lisäys (kohta a, iii), joka käsittelee kalankulun mahdollistavien rakenteiden sijaan toteutettavan toimenpideyhdistelmän suunnittelua, on tarpeeton.

PVO-Vesivoima Oy:n vastine

PVO-Vesivoima Oy on vastineessaan esittänyt muun muassa, että muiden valittajien valituksissa esitettyjen prosenttiperusteisten toimivuusvaatimusten sekä mitoitus- ja houkutusvirtaamaa koskevien vaatimusten toteuttaminen edellyttäisi merkittäviä muutoksia kymmeniä vuosia vanhojen patojen rakenteisiin aiheuttaen riskin patojen turvallisuuden heikkenemisestä. Toimivuusvaatimukset ovat vesilain näkökulmasta rakenteellisesti toteuttamiskelvottomia. Kalateiden ja alasvaellusreittien toteutustapa voidaan ratkaista vasta voimalaitoskohtaisissa rakentamislupapäätöksissä.

Oikeuskäytännössä on aikaisemmin määrätty voimalaitosten omistajalle velvollisuus tehdä selvitys kalatien vaihtoehdoista, suunnitelma kalatiestä ja hakemus kalatien rakentamiseksi, mutta ei määrätty samassa päätöksessä kalatielle sitovia toimivuusvaatimuksia.

Muiden valittajien esittämät toimivuusvaatimukset ovat epärealistisen korkeita ja mahdottomia saavuttaa. Ei ole käytännössä mitään keinoa, jolla kyettäisiin määrittämään alimman eli Raasakan kalatien toimintateho. Se edellyttäisi, että Raasakan alapuolella oleva, Iijokeen nousemaan pyrkivä lohimäärä pystyttäisiin jollakin tavalla luotettavasti ja yksiselitteisesti vuosittain selvittämään. Tämä on käytännössä mahdotonta, koska alueelle saapuu lohia nousukauden aikana pitkin kesää. Lohet liikkuvat jokisuun ja meren välillä edestakaisin ja osa lohista vain käväisee Raasakan alla jatkaakseen matkaa esimerkiksi Simo-, Kemi- tai Tornionjokeen. Voimalaitosten välillä nousukalojen määrää kyettäisiin mahdollisesti jollain tarkkuudella seuraamaan kalateihin asennettavilla laskureilla. Sen sijaan se, mitä kaloille tapahtuisi voimalaitosten välillä, jäisi hämärän peittoon. Käytännössä kalateiden tehokkuusvaatimusten täyttäminen edellyttäisi kalastuksen mahdollisimman tehokasta rajoittamista tai totaalista kieltämistä nousukauden aikana.

Parhaiten toimivat kalatiet ovat sellaisia, jotka on rakennettu itse voimalaitoksen rakentamisen yhteydessä. Tällöin kalatien rakenteet ja niiden sijainti voidaan suunnitella ja valita optimaalisesti. Sen sijaan kalateiden rakentaminen jälkikäteen olemassa olevan voimalaitoksen yhteyteen on selvästi hankalampaa ja niiden sijoittamisessa on tehtävä kompromisseja, jotka vaikuttavat kalatien toimivuuteen.

Muiden valittajien valitusten vaatimukset Iijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi perustuvat keskeisesti lähtökohtaan, että Iijokeen tulee ja voidaan vaadituilla toimenpiteillä palauttaa ilman tukitoimenpiteitä toimeentuleva, täysin luontaisesti lisääntyvä lohikanta. Kun lohen elinkiertoa Iijossa mallinnetaan käyttäen realistisia ylös- ja alasvaellustehokkuuksia, päädytään vääjäämättä siihen lopputulokseen, että tämän tavoitteen saavuttaminen ei ole mahdollista.

PVO-Vesivoima Oy:llä on Raasakan ja Maalismaan voimalaitosten vanhoihin vähävetisiin uomiin jo nykyisellään juoksutusvelvoite, joka Raasakassa vastaa kesä-elokuussa noin 2 prosenttia Iijoen keskivirtaamasta. Lisäksi Raasakan vanhan uoman juoksutus on jo vuosia ollut vaelluskalojen nousukaudella merkittävästi tätä suurempi vapaaehtoisten sopimuspohjaisten yhteistyöhankkeiden johdosta. Vanhojen vähävetisten uomien vesitysselvitysvaateet ja tästä mahdollisesti edelleen seuraavat toimenpiteet näiden käyttöönottamiseksi vaelluskalojen lisääntymisalueina ovat ristiriitaisia sen vaatimuksen kanssa, että vaadittujen, epärealistisen korkeiden vaellusyhteyksien tehokkuusvaatimusten tavoittelemiseksi vaelluskalojen ei tulisi jäädä kutemaan voimalaitosten välisille mahdollisille lisääntymisalueille tai alueen sivujokiin, sillä nämä kalat olisivat pois vaadituista voimalaitosketjun vaellusyhteyksien kokonaistehokkuusprosentista. Vähävetisten uomien vesittäminen olisi epätarkoituksenmukaista ja käytännössä merkityksetöntä.

Käytettävissä olevien tutkimustulosten mukaan luonnonmukaisilla ohitusuomilla ei ole päästy muita kalatietyyppejä korkeampiin tehokkuuksiin. Kokonaan luonnonmukaisten ohitusuomien rakentaminen ei ylipäättäen ole mahdollista kaikissa tapauksissa. Iijoella, missä voimalaitosten alakanavat on joko kaivettu tai louhittu, on puhtaasti luonnonmukaisen kalatien lähtöpaikan vieminen lähelle turbiinivirtaa käytännössä mahdotonta alakanavien törmien jyrkkyyden takia. Kalatien tehokkaan toimivuuden kannalta tämä olisi kuitenkin välttämätöntä ja näin ollen lähtöpään sijoittaminen lähelle voimalaitosta edellyttää teknisiä rakenteita. Puhtaasti luonnonmukaisen ohitusuoman lähtöpaikka on sen sijaan sijoitettava kauas alavirtaan, jolloin sen houkuttelevuus ja sitä myötä tehokkuus jäävät heikoiksi.

Ympäristövirtaamaa ei ole määritelty lainsäädännössä, eikä sellaista vaadita vesipuidedirektiivissä. Ympäristövirtaama ei ole relevantti keinotekoisiksi tai voimakkaasti muutetuiksi nimetyissä vesimuodostumissa.

Ympäristövirtaamien toteuttamisella ei ole saatavissa aikaan sen kaltaisia ekologisia hyötyjä, että näillä olisi vaikutusta Iijoen alaosan voimakkaasti muutetun vesimuodostuman vesienhoidon mukaisten tilatavoitteiden saavuttamiseen.

Vaellussiian keskeiset lisääntymisalueet ovat Iijoella sijainneet joen nykyisin rakennetuilla alaosilla, eivätkä ne enää sovellu lajin poikastuotantoalueiksi. Vaellussiian poikaset lähtevät alasvaellukselle pian kuoriutumisen jälkeen ja viimeisetkin saman kesän kuluessa, jolloin ne ovat vielä hyvin pieniä, eivätkä lohen ja meritaimenen vaelluspoikasille suunnitellut alasvaellusrakenteet mitä todennäköisimmin toimi niille. Ankerias taas vaeltaa pohjan tuntumassa, jolloin sen vaelluksen tukemiseen tarvittaisiin mitä todennäköisimmin pohjasta pintaan ulottuvat tiheät välpät ja erilliset alasvaellusreitit. Välppäratkaisut olisivat Iijoen kokoluokan joella massiivisia rakenteita ja vaikuttaisivat tiheinä voimakkaasti myös vesivoimatuotantoon. Meriharjus kutee meressä, eikä sen elinkiertoon kuulu missään vaiheessa jokivaihetta.

Nahkiaisen omaehtoinen nousu Iijokeen päättyi Pahkakosken voimalaitoksen valmistumisen myötä vuonna 1961 ja Iijoen pääuoman viimeinen voimalaitos Raasakka valmistui vuonna 1971. Nahkiaisen ylisiirtoa toteutettiin menestyksekkäästi Iijoella aina 2000-luvulle saakka, jonka jälkeen nahkiaiskannat ovat koko Pohjanlahdella taantuneet. Näin ollen syyt nahkiaiskannan nykyiseen heikentyneeseen tilanteeseen eivät johdu voimalaitosrakentamisesta. Nahkiaisten ylisiirtojen tarkkailua ja seurantaa tehdään nykyisin ylisiirtopyynnin yhteydessä, mikä on riittävää nahkiaisen ylisiirtojen tuloksellisuuden arvioimiseksi.

Lapin ELY-keskuksen vaatimat muutokset sisävesialueen istutusvelvoitteeseen on hylättävä toteuttamiskelvottomina ja lainvastaisina. Vaadittujen vähimmäiskeskimittojen hyväksyminen johtaisi siihen, että luonnonravintolammikkojen pinta-alaa tulisi lisätä Iijoen istutusvelvoitteen tarpeisiin arviolta merkittävästi. Lisäkapasiteetin rakentaminen on tiukentuneen ympäristölainsäädännön vuoksi erittäin haastavaa.

Kullekin kalalajille optimaalisesti toimivat vaellusreitit eroavat ominaispiirteiltään toisistaan ja käytännössä esimerkiksi siian, ankeriaan ja nahkiaisen vaellusmahdollisuuksien huomioiminen edellyttäisi useampien erityyppisten vaellusratkaisuiden rakentamista kunkin voimalaitoksen yhteyteen. Tämä taas olisi vaellusyhteyksien linjausten ja suuaukkojen sijoittamisen sekä niiden toimintaedellytysten kannalta erittäin haastavaa.

Väli-isäntälajin merivaellus on jokihelmissimpukan kannalta merkityksetön. Lisäksi nykyvelvoitteen sisällä on jo nykyisellään mahdollista tehdä kalaistukkaiden lajiin ja ikään liittyviä muutoksia ja tarpeen mukaan näitä voidaan tehdä myös jokihelmissimpukakantojen tilan tukeminen huomioiden. Muutokset toteutetaan asianomaisten vesialueen omistajien ja kalatalousviranomaisen kanssa yhdessä sopien, eivätkä muutokset edellytä muutoksia itse lupavelvoitteisiin. Olosuhteet eivät Iijoella ole muuttuneet jokihelmissimpukan lisääntymisen kannalta suotuisammiksi alkuperäisen velvoitteen määäämisajankohtaan nähden.

Valituksessa ei ole esitetty, mihin valittajan valitusoikeus perustuu. Valituksessa on mainittu kaksi tilaa osoitteineen, mutta siinä ei ole yksilöity tilojen omistusta tai hallintaa koskevia tietoja. Esitettyjen tietojen perusteella ei ole voitu tarkistaa kiinteistötietojärjestelmästä, mistä kiinteistöistä on kyse tai kyseisten kiinteistöjen omistus- tai hallintatietoja. Vaasan hallinto-oikeuden tulee selvittää, että valittaja on asianosainen.

Nykyisin ylisiirtopyynnin yhteydessä toteutettavasta nahkiaisten ylisiirtojen tarkkailusta ja seurannasta voidaan mahdollisesti saada velvoitteen hoitamisen kannalta tarpeellista tietoa, mutta niistä saadut tulokset eivät vaikuta velvoitetason määrittelyyn.

Jättämä valitus on saapunut Vaasan hallinto-oikeuteen valitusajan päättymisen jälkeen ja se tulee näin ollen jättää tutkimatta.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen vastine

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomainen on vastineessaan esittänyt muun muassa, että kaksivaiheista menettelyä voidaan soveltaa nyt kysymyksessä olevaan asiaan. Kalatalousvelvoitteiden muuttamisessa on oikeuskäytännössä varsin usein päädytty käyttämään kaksivaiheista menettelyä. Jos valmiit kalatiesuunnitelmat asetettaisiin käsittelyn prosessuaalisiksi edellytyksiksi, ei niitä voitaisi ilman luvanhaltijoiden myötävaikutusta käytännössä tehdä missään vesistössä.

Iijoella lainvoimaisten korvauspäätösten perusteella tai muutoin maksetut korvaukset eivät vaikuta yleisen kalatalousedun perusteella määrättävään kalatalousvelvoitteeseen sen perusteen taikka määrän osalta. Näin ollen niillä ei ole merkitystä myöskään velvoitetta muutettaessa. Vaikka luvanhaltijan käsitys rahakorvauksen ulottumisesta hyväksyttäisiin, jäivät noin 92 %

velvoitteesta lohen osalta sekä siika- ja meritaimenvelvoite kokonaisuudessaan jäljelle.

Kalatalousvelvoitteeseen haettu muutos on yleisen kalatalousedun ohella myös muiden yleisten etujen kannalta arvioituna pääasiassa myönteinen. Säättövoiman käyttöä ei rajoiteta merkittävästi ja vaikutukset kohdistuvat vain osaan vuotta, käytännössä kesäaikaan. Sähköntuotannon vähentymisen vaikutukset ovat rajallisia, ja positiivisia ilmastovaikutuksia ei rajoiteta merkittävästi. Vesilain 3 luvun 4 §:n säännös on soveltamisalaltaan sidottu lupajärjestelmään, eikä sen mukaista intressivertailua tule suorittaa nyt kyseessä olevassa asiassa.

Lainsäätäjä on nimenomaisesti tarkoituksella jättänyt olosuhdemuutosta koskevan säännöksen avoimeksi ja oikeuskäytännön kautta tarkentuvaksi. Olennaisuuden juridista kynnystä tai yksittäisen olosuhdeperusteen painoarvoa ei siis ole määritelty lainsäädännössä eikä sen valmisteluaineistoissa. Kysymys on aina tapauskohtaisesti jokaisen ratkaisun erityispiirteet huomioon ottavasta kokonaisharkinnasta. Olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi on vahvistettu korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännössä ainakin veden laadun paraneminen, tehdyt kalataloudelliset kunnostukset, kalakantojen heikentyminen sekä tiedon lisääntyminen.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty näkemyksiä siitä, että tieteellisen tiedon lisääntyminen voisi yksinään toimia vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamana olosuhteiden olennaisena muutoksena. Luvanhaltijat ovat yleensä kiistäneet uuden tiedon merkityksen olosuhteiden olennaisen muutoksen tulkinnassa joko kokonaan tai osittain. Nämä perusteet eivät ole kuitenkaan oikeuskäytännössä menestyneet. Kalatieratkaisuja ja tukitoimenpiteitä koskeva tieto on lisääntynyt ja hakemuksessa on tuotu esille niiden toteuttamismahdollisuudet. Iijoen kalakantoja on mahdollista hoitaa aiempaa paremmin, kun voimalaitosten yläpuolella olevat laajat vaelluskalojen poikastuotantoalueet otetaan uudelleen käyttöön.

Pohjois-Suomen vesioikeuden Iijoen velvoitteita koskeva ratkaisu annettiin tilanteessa, jossa koskiensuojelulakia ei ollut säädetty ja suunnitelmia Iijoen valjastamiseksi voimakkaampaan vesivoimatuotantoon oli vielä olemassa. Tältä osin olosuhteet ovat nykyisin toisenlaiset kuin velvoitetta asetettaessa. Vesipuidedirektiiviä on pidettävä olosuhteiden olennaisena muuttumisena siltä osin, kuin sillä on suoraan vaikutusta kalatalousvelvoitteeseen ja sen määrittämiseen.

Pelkkä maastoprofiilin kaltevuus ei anna luotettavaa kuvaa lohelle sopivien tuotantoalueiden määrästä. Lohen jokipoikasvaihe kestää tavallisimmin 2–5 vuotta ja poikasten selviäminen elossa koko jokipoikasvaiheen ajan on keskeinen edellytys vaelluspoikastuotannolle. Lohen poikasille optimaalinen virtavesihabitaatti vaihtelee hieman poikasten iän mukaan, siten että vanhemmat poikaset voivat suosia hieman syvempiä virta-alueita. Arvioitaessa lohelle soveltuvien poikastuotantoalueiden pinta-alaa, tarkastelu tulee tehdä kokonaisuutena. Luvanhaltijan näkemyksille lohen poikastuotantoalueiden

pinta-alan määrittämiseksi aluehallintoviraston päätöksestä poikkeavalla tavalla ei ole perusteita.

Tornionjoen lohikannan vahvistuessa 2010-luvulla lohi on levittäytynyt Tornionjoella uusille, aiemmin hyödyntämättömille poikastuotantoalueille. Vaelluspoikastuotanto uusilla alueilla on kasvattanut Tornionjoen lohen vaelluspoikastuotannon kokonaisarviota. Koska jokipoikasseuranta kattaa vain hyvin pienen osan soveltuvista poikastuotantoalueista, on vaelluspoikastuotannon määrä koko jokialueelta voinut kasvaa riippumatta siitä, että lohen jokipoikastiheydet eivät ole kasvaneet vakioseurannan koealoilla.

Tornionjoen sivuhaaroissa meritaimenen lisääntymisjoissa havaitut taimenen poikastiheydet ovat olleet alhaisia ja joissakin kohteissa ei ole havaittu lainkaan kesänvanhoja taimenen poikasia. Ottaen huomioon vähäinen meritaimenen kutukalojen määrä Tornionjoessa ja alhaiset meritaimenen poikastiheydet, on selvää, että Tornionjoen meritaimenkanta ei ole nykytilassaan kestävällä tasolla. Tästä johtuen vahinkoarvio ei voi perustua Tornionjoen meritaimenkannan tämänhetkiseen tilaan ja aluehallintoviraston päätöksessään käyttämä vahinkoarvio on oikea.

Tornionjoen vaellussiikakanta on romahtanut. Tornionjoen vesistön nykyistä vaellussiian tuotantoa ei siis voi käyttää arvioitaessa vesivoiman aiheuttamaa menetystä Iijoen vaellussiikakannalle.

Yksistään viljelyn varassa olevien kalakantojen geneettisen monimuotoisuuden kaventuminen ja viljeltyjen istukkaiden eloonjäännin heikkeneminen ovat yleisesti tunnettuja ilmiöitä. Laitosviljelyyn perustuvassa kalakantojen velvoitehoidossa ei ole mahdollista huomioida luonnonoloissa kalojen eloonjääntiin ja kalakantojen uusiutumiseen vaikuttavia monia tekijöitä. Iijoen lohen ja meritaimenen luontaisen lisääntymiskierron mahdollistuminen ja poikasten syntyminen luonnonvalinnan seurauksena parantaa kiistatta kyseisten kantojen elinkelpoisuutta ja kykyä vastustaa elinympäristössä tapahtuvia haitallisia muutoksia sekä kasvattaa Itämeren vaelluskalakantojen geneettistä monimuotoisuutta. Lohi- ja meritaimenkantojen geneettinen monimuotoisuus ja resilienssikyky korostuvat entisestään lähitulevaisuudessa, kun ilmastonmuutoksen myötä vaelluskalojen elinolosuhteet tulevat entisestään vaikeutumaan.

Uusimmat mallinnukset tukevat näkemystä siitä, että Iijoen vesistöalueen poikastuotantoalueet on mahdollista saada uudelleen vaelluskalaston käyttöön, mikäli kalateiden ja alasvaellusreittien rakentamiseen ja toimivuuteen panostetaan riittävästi. Biologiset mahdollisuudet lohen ja meritaimenen palauttamiselle Iijoella ovat erinomaiset, sillä Iijoen alkuperäiset kannat ovat olemassa ja luontaisen lisääntymisen palauttaminen Iijokeen on toteutettavissa.

Aluehallintovirasto on etukäteen arvioinut vähävetisten uomien hyötyjä ja kustannuksia ilman asianmukaisia kohdekohtaisia selvityksiä ja hylännyt perusteettomasti myös vaatimuksen selvittää asia. Nahkiaisvelvoitetta

koskevien toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu on oleellinen osa velvoitetarkkailukokonaisuutta. Suullisen käsittelyn järjestäminen on tarpeetonta eikä toisi asian selvittämisen kannalta lisäarvoa.

Asianosaisten vastaselitykset

Suomen luonnonsuojeluliitto ry asiakumppaneineen on vastaselityksessään esittänyt muun muassa, että mahdollisuus muuttaa kalatalousvelvoitteita lisättiin vuoden 1961 vesilakiin vuonna 1987. Lain esitöiden pohjalta on selvää, että olosuhteiden olennaisella muutoksella viitataan ainakin teknistaloudellisten ratkaisujen kehittymiseen tulevaisuuteen katsovasti. Lainsäätäjällä on halunnut varata mahdollisuuden ottaa kalasto paremmin huomioon, kun tekniikan kehitys sen mahdollistaa. Myöhemmin oikeuskäytännössä on annettu tutkimustiedon lisääntymiselle myös ekologisen tiedon lisääntymistä korostava merkitys.

Teknistä ratkaisua, josta luvanhaltija käyttää nimitystä ”kalasydän”, ei voida pitää sellaisena ratkaisuna, joka olisi soveltuva kalastuksen ja kalakantojen haittojen ehkäisemiseen. Kyseinen laite ei esimerkiksi sovellu alasvaellukseen, ei ole toimivuudeltaan riittävä vaelluskalojen tai erilajisten kalojen siirtoon, ei sovellu muiden vesieliöiden käyttöön eikä se tarjoa poikasille ja muille virtavesiä tarvitseville vesieliöille elinalueita menetettyjen elinympäristöjen tilalle.

Mahdollisuus tarkistaa myös vesioikeuslain aikaan myönnettyjä lupia lisättiin vuonna 1994. Esitöiden (HE 17/1994 vp) perusteella ajan kulumisen ei olosuhteiden olennaisen muuttumisen tilanteessa lisää pysyvyyssuojan painoarvoa, vaan vähentää sitä.

Kokonaisuutena vesiympäristön toimintaan, kalakantoihin sekä virkistyskäyttöön liittyvät intressit nauttivat nykyisin huomattavasti suurempaa painoarvoa vesilain järjestelmässä verrattuna vanhan vesilain säätämisen aikaiseen tilanteeseen. Koska kyse on valtakunnallisesti merkittävästä vaelluskala- ja kalatiekohteesta, on kalatalousvelvoitteen muuttamiselle perusteet. Luonnonsuojelullinen ja kalataloudellinen intressi tulee saattaa asianmukaiselle tasolle, jotta jokien monikäytön periaate voi toteutua.

Intressivertailuun ryhtyminen syvällisemmin on tässä yhteydessä virheellistä vesilain soveltamista sikäli kun siinä mennään vesilain 19 luvun 10 §:n sanamuodon ulkopuolelle. Käsillä on vesilain 3 luvun 22 §:n mukainen kalatalousvelvoitteen muuttaminen hakemuksesta, ei vesitaloushankkeen sallittavuuden arvioiminen, jonka perustana intressipunnintaa käytetään.

Tuloksellisuuden tarkkailu ja siten myös tuloksellisuuden asettaminen on olennainen osa toimivaa kalataloudellista velvoitetta. Vähävetisten uomien käyttöönottoa voidaan pitää tarkoituksenmukaisena keinona kalatalousvelvoitteen toimeenpanemisessa. Uoman vesittämisellä ei kuitenkaan yksistään saada aikaan sellaista hyötyä, jota olisi vesilain mukaan pidettävä tarpeellisenä kalatalousvelvoitteena, mutta osana muiden

kalatalousvelvoitteiden yhdistelmää saavutetaan tapauskohtaisesti käytettävissä olevilla resursseilla suurin hyöty, kun vähävetiset uomat vesitetään.

Ottaen huomioon istutustoiminnan aloittamisen ja kapasiteetin kasvattamisen haasteet sekä toiminnan tuomat haitat, aluehallintoviraston päätöstä ei voida pitää soveltuvana ratkaisuna kalatalousvelvoitteen hoitamiseen.

Hallinto-oikeuden tulee huomioida edelleen heikkenevä Itämeren lohikanta, uhanalaiset taimenkannat, erittäin heikot nahkiaiskannat ja muiden vesieliöiden elinkierron vaatimukset sekä edistää päätöksellään kaikkien lajien vapaan liikkumisen mahdollistamista. Olosuhteet ovat siten olennaisesti muuttuneet, että kalatalousvelvoitteessa on nimenomaisesti otettava huomioon vesiympäristö laajemmin, kuin mitä vesilain 3 luvun 14 §:ssä on esitetty.

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry on antanut vastaselityksen.

PVO-Vesivoima Oy on vastaselityksessään esittänyt muun muassa, että Lapin ELY-keskuksen esittämä väite siitä, että 92 prosenttia velvoitteesta lohen osalta sekä siika- ja meritaimenvelvoite kokonaisuudessaan jäävät jäljelle, on perusteeton.

Aluehallintoviraston päätöksessä ei ole arvioitu sitä, olisiko päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus sen tavoitteena olevan vaelluskalojen lisääntymiskierron kannalta kustannustehokkain vaihtoehto, vaan on valittu kustannusvaikutuksiltaan poikkeuksellisen merkittävä toimenpideyhdistelmä, jonka toimivuudesta ei ole olemassa asianmukaista ja tieteellisesti perusteltua tutkimustietoa ja jolla ei päästä päätöksen tai hakemuksen mukaisiin tavoitteisiin.

Koskiensuojelulain voimaantulo tai Iijoen lisärakentamissuunnitelmien päättymisen eivät ole olosuhteiden olennaisia muutoksia, eikä koskiensuojelulain puuttumista tai lisärakentamissuunnitelmien olemassaoloa myöskään huomioitu alkuperäistä velvoitetta määrättäessä velvoitetasoa alentavina tekijöinä.

Tornionjoessa on lohen poikastuotannon kannalta selvästi Iijokea otollisemmat olosuhteet ja sen hehtaarikohtainen poikastuotantokyky on näin ollen suurempi. Lohen varsinaiset kutualueet ja pienpoikasalueet kuitenkin ovat määräävässä asemassa joen poikastuotantopotentiaalin muodostumisessa. Ainoastaan tilanteessa, jossa vanhemmille poikasille soveltuvan syvemmän vesialueen pinta-ala muodostuisi rajoittavaksi tekijäksi, olisi näiden alueiden ”lisääntymisellä” merkitystä joen poikastuotantopotentiaalin kannalta. Simojoki ja Iijoki laskevat Perämereen vain reilun 30 kilometrin päässä toisistaan ja on oletettavaa, että myös Iijoella kehityskulku olisi ollut ilman vesivoimarakentamista samankaltainen kuin Simojoellakin.

Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature, Suomen rahasto sr on antanut vastaselityksen.

██████████ on antanut vastaselityksen. Vastaselityksessä on muun muassa vaadittu, että vaelluskalojen ja elinkeinon menetykset sekä kulttuurihistorialliset kärsimykset on korvattava kaikille jokivarren koskentiloille, lapinkylille ja osakaskunnille täysimääräisesti korkoineen tai padot on määrättävä purettaviksi. Lisäksi osa vesivoiman tuotosta on osoitettava vesialueiden omistajille.

Etelä-Iin jakokunnalle ja Pohjois-Iin jakokunnalle on varattu tilaisuus antaa vastaselitys. Vastaselitystä ei ole annettu.

Lapin elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomainen on vastaselityksessään esittänyt muun muassa, että sen esittämät toimivuusvaatimukset ovat varmasti teknisestä ja taloudellisesta näkökulmasta katsottuna mittavia ja vaativiakin. Vaatimukset ovat silti toteutettavissa sekä asianmukaisessa suhteessa aiheutettuun vahinkoon ja toisaalta saavutettavaan kalataloudelliseen hyötyyn nähden. Mikäli voimalaitospatokohtaista tehokkuusvaatimusta ei jostain syystä saavutettaisi yksittäisen kalatien avulla, tulee harkittavaksi uusien ohitusratkaisujen suunnittelu.

Iijoen säännöstelykäytännöt ja juoksutuksen voimakkuus vaikuttavat olosuhteisiin myös patoaltailla ja siten niillä voi olla vaikutusta vaelluspoikasten alasvaellusnopeuteen. Vastuu toimenpiteistä ja niiden toimivuuden varmistamisesta kuuluu aiheuttamisperiaatteen valossa luvanhaltijalle.

Luontaisen lisääntymiskierron mahdollistaminen ja osittaisenkin luonnonkierron palauttaminen Iijoella on yleisen kalatalousedun kannalta erittäin hyödyllistä ja tarpeellista. Yksistään kalanviljelyyn perustuvalla velvoitehoidolla ei voida ylläpitää lohikantojen elinvoimaisuutta ja geneettistä monimuotoisuutta.

Lapin ELY-keskuksen vaatimien prosentuaalisten tehokkuuksien on tarkoitus toimia tavoitteina velvoitesisällössä, kun velvoitetta aletaan toteuttamaan. Kyse on siis tavoitteellisesta ja kalankulun suunnitteluun ja toteuttamiseen tähtäävästä velvoitesisällöstä.

Velvoitteen asianmukaisen toteutumisen sekä selkeän ja riittävän tarkan velvoitesisällön kannalta olisi perusteltua määrätä prosentuaaliset tehokkuudet vähintään voimalaitoskohtaisina. Voimalaitoskohtainen tehokkuusvaatimus vähentäisi alkuperäisen vaatimuksen haasteellisuutta ja kohtuullistaisi sitä luvanhaltijan näkökulmasta. Alkuperäinen vaatimus on kuitenkin prosentuaalisten tehokkuusvaatimuksien osalta perusteltu ja Lapin ELY-keskus jättää asian tuomioistuimen harkintaan.

Vaelluskalojen luonnonkierron saavuttaminen Iijoella on vaativa ja pitkäkestoinen kokonaisuus. ELY-keskuksen vaatima määräaika on saavutettavissa oleva mutta haastava. Viiden vuoden määräajan poistaminen tai määräajan pidentäminen kohtuullistaisi lupamääräystä. Tarkoituksena on, että velvoitteen tavoitteen toteutumiselle asetetaan selkeä määräaika, joka velvoittaa luvanhaltijan toimimaan asiassa aktiivisesti ja tosiasiallisesti

saattamaan velvoitteen toteutukseen kohtuullisessa ajassa. Viimesijaisesti velvoitteen asianmukaisen toteutumisen sekä selkeän ja riittävän tarkan velvoitesisällön kannalta olisi perusteltua määrätä vähintään kohtuullisesta määräajasta velvoitesisällössä tavoitteiden saavuttamiselle. ELY-keskuksen alkuperäinen vaatimus määräaikojen osalta on perusteltu ja asia jätetään tuomioistuimen harkintaan.

Vesienhoitosuunnitelman velvoittavuutta ei ole korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen 993/2023 perusteella otettu huomioon aluehallintoviraston päätöksessä oikein.

Metsähallitus on antanut vastaselityksen.

Pelastetaan vaelluskalat ry on antanut vastaselityksen.

Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunnalle asekumppaneineen on varattu tilaisuus antaa vastaselitys. Vastaselitystä ei ole annettu.

██████████ on varattu tilaisuus antaa vastaselitys. Vastaselitystä ei ole annettu.

Pohjois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueelle on varattu tilaisuus antaa vastaselitys. Vastaselitystä ei ole annettu.

Lapin elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen on 15.10.2025 täydentänyt valitustaan Luonnonvarakeskuksen lausunnolla.

██████████ on hallinto-oikeuden pyynnöstä toimittanut hallinto-oikeudelle vastaselityksen puuttuvan liitteen 2 oheisasiakirjoineen sekä muuta lisäselvitystä.

PVO-Vesivoima Oy on 16.4.2026 toimittanut hallinto-oikeudelle lisäkirjelmän, jossa on vaadittu, että Vaasan hallinto-oikeuden on jätettävä Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen vastaselityksessä esittämä uusi viimesijainen toimivuusvaatimus tutkimatta, koska uusi vaatimus ylös- ja alasvaellusrakenteiden toimivuusvelvoitteista ei perustu olosuhteiden muutokseen tai valitusajan päättymisen jälkeen Lapin ELY-keskuksen tietoon tulleen seikkaan.

Merkintä

Valtion aluehallinnon uudistuksen myötä toimivaltaiset viranomaiset ovat muuttuneet 1.1.2026 alkaen. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston vesilain mukaiset lupaviranomaistehtävät ovat siirtyneet Lupa- ja valvontavirastolle ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaistehtävät ovat siirtyneet Lapin elinvoimaketukselle.

Hallinto-oikeus on tänään antamallaan päätöksellä ratkaissut myös valitukset Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä 29.7.2024 nro 97/2024

koskien Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden tarkistamista (hallinto-oikeuden diaarinumerot 1072, 1076, 1087, 1092, 1095, 1097, 1099, 1100, 1101, 1107, 1109, 1111 ja 1119/2024). Kyseisen asian asiakirjat ovat olleet käsillä tätä asiaa ratkaistaessa.

Hallinto-oikeus on tänään antamallaan ratkaisulla lisäksi ratkaissut valituksen Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä 24.3.2025 nro 37/2025 koskien Kemijoen Taivalkosken voimalaitoksen kalatien rakentamista (hallinto-oikeuden diaarinumero 554/2025).

Hallinto-oikeuden ratkaisu

- 1) Hallinto-oikeus jättää tutkimatta [REDACTED] valituksen sekä [REDACTED] vastaselityksessä esitetyt uudet vaatimukset menetysten ja kärsimysten korvaamisesta, patojen purettaviksi määräämisestä sekä vesivoiman tuottojen osittaisesta osoittamisesta vesialueiden omistajille.
- 2) Hallinto-oikeus hylkää PVO-Vesivoima Oy:n vastineessa esitetyn väitteen [REDACTED] valitusoikeuden puuttumisesta ja PVO-Vesivoima Oy:n 14.6.2026 toimittamassa lisäkirjelmässä esitetyn vaatimuksen Lapin ELY-keskuksen uuden vaatimuksen tutkimatta jättämisestä.
- 3) Hallinto-oikeus hylkää PVO-Vesivoima Oy:n vaatimuksen järjestää katselmus ja suullinen käsittely.
- 4) Hallinto-oikeus ratkaisee asian varaamatta osapuolille tilaisuutta lausua Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen valituksen täydennyksestä sekä Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n asiakumppaneineen, Lapin elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen ja [REDACTED] vastaselitysten liitteistä sekä [REDACTED] ja PVO-Vesivoima Oy:n erikseen toimittamista lisäselvityksistä.
- 5) Hallinto-oikeus, hyläten kokonaan Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n asiakumppaneineen, Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n, Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature (WWF), Suomen rahasto sr:n, Etelä-Iin jakokunnan ja Pohjois-Iin jakokunnan, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen, Metsähallituksen, Pelastetaan vaelluskalat ry:n, Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunnan asiakumppaneineen sekä Pohjois-Pohjanmaan elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen valitukset, hyläten [REDACTED] valituksen siltä osin kuin sitä ei ole jätetty tutkimatta ja PVO-Vesivoima Oy:n valituksen enemmälti hyläten kumoo aluehallintoviraston päätöksen määräykset 2–8 ja hylkää Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksen istutus- ja ylisiirtovelvoitteiden muuttamista koskevilta osin sekä korvaa aluehallintoviraston päätöksen määräyksen 1 uudella määräyksellä 1, joka kuuluu seuraavasti:

1. Luvanhaltijan on laadittava selvitys kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan lohen ja meritaimenen kalankulun järjestämiseksi Iijoen Raasakan, Maalismaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten patojen ohi.

Selvityksen pohjalta on laadittava voimalaitoskohtaiset suunnitelmat kalankulun järjestämiseksi. Kalankulku on järjestettävä voimalaitosten patojen ohi pääsyn mahdollistavien ylösnousurakenteiden sekä kuteneiden yksilöiden ja smolttien alasvaelluksen mereen mahdollistavien rakenteiden ja niihin liittyvien ohjausmenetelmien avulla.

Luvanhaltijan on voimalaitoskohtaisten selvitysten ja suunnitelmien pohjalta arvioitava rakenteiden toteutettavuus sekä laitoskohtaisesti että tietyn jokiosuuden osalta kokonaisuutena. Lisäksi on arvioitava hankkeen toteuttamisen vaikutukset sähköverkon toimintaan ja huoltovarmuuteen, yhteisvaikutukset mukaan lukien, sekä keinoja näiden vaikutusten lieventämiseksi tai poistamiseksi.

Mikäli edellisessä kappaleessa tarkoitettu arvio osoittaa, että tämän määräyksen toisessa kappaleessa tarkoitetut rakenteet ovat jonkin voimalaitoksen tai jokiosan osalta kustannus-hyötyanalyysin tai muun perustellun syyn perusteella mahdottomia toteuttaa, on kyseisen voimalaitoksen tai jokiosuuden osalta toissijaisesti esitettävä vaihtoehtoisia lohen ja meritaimenen luontaista elinkiertoa tukevia toimenpiteitä. Kolmassijaisesti on esitettävä muita toimenpiteitä kalatalousmääräysten muuttamiseksi vastaamaan olennaisesti muuttuneita olosuhteita.

Raasakan voimalaitoksen ja säännöstelypadon osalta luvanhaltija voi mahdollisuuksien mukaan hyödyntää suunniteltuja ja mahdollisesti olemassa olevia kalateitä. Selvityksestä ja suunnitelmasta on käytävä ilmi, miten Raasakan kalateitä käytetään tässä määräyksessä annettujen velvoitteiden täyttämiseen ja mitä toimenpiteitä tarvitaan Raasakan kalateiden toiminnan tehostamiseksi.

Luvanhaltijan on lisäksi laadittava suunnitelma lohen ja meritaimenen kotiuttamiseksi voimalaitosten yläpuolisille alueille. Suunnitelmaan on liitettävä arvio siitä, onko kantojen kotiuttamista tai luontaista lisääntymistä tukevia toimenpiteitä perusteltua aloittaa jo ennen vaellusyhteyksien täysimääräistä käyttöönottoa sekä tarvittaessa esitys suoritettavista toimenpiteistä. Suunnitelmassa on myös esitettävä arvio siitä, onko kalatalousvelvoitteeseen perusteltua lisätä mahdollisuus siirtää nahkiaisia myös muihin jokiin ja tarvittaessa esitys tämän toteuttamiseksi.

Edellä mainittujen selvitysten, suunnitelmien ja arvioiden perusteella laaditut hakemukset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi on toimitettava Lupa- ja valvontavirastolle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina viimeistään kahden vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

6) Tämä päätös ei miltään osin korvaa Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksen nro 85/79/I (31.12.1979) määräyksiä 1–5 ja 7 sellaisena kuin ne

ovat voimassa korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä nro 5203/80 (23.10.1980) muutettuna. Vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden edellä tarkoitettuja päätöksiä on edelleen noudatettava.

Perustelut

1) Tutkimatta jättäminen

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 13 §:n 2 momentin mukaan valitus on tehtävä kirjallisesti 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 41 §:n 1 momentin mukaan valitusajan päättymisen jälkeen uuden vaatimuksen saa esittää vain, jos se perustuu olosuhteiden muutokseen tai valitusajan päättymisen jälkeen valittajan tietoon tulleeseen seikkaan.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 81 §:n 2 momentin 5 kohdan mukaan tuomioistuin jättää valituksen tutkimatta, jos valitusta ei ole tehty määräajassa. Saman momentin 7 kohdan mukaan tuomioistuin jättää valituksen tutkimatta myös, jos tutkimatta jättämiseen on muu vastaava syy.

Hallintolain 62 a §:n 3 momentin mukaan, jos asiakirja on annettu tiedoksi julkisella kuulutuksella, tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä siitä, kun asiakirja on julkaistu viranomaisen verkkosivuilla.

Säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan muutoksenhakemuksen jättäminen on tehtävä viimeistään määräajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä.

Aluehallintoviraston päätös annettu tiedoksi julkisella kuulutuksella, joka on julkaistu 29.7.2024. Valitusaika on siten päättynyt 4.9.2024. Valitusoikeutensa säilyttääkseen [REDACTED] olisi siksi tullut toimittaa valituksensa hallinto-oikeuteen 4.9.2024 ennen hallinto-oikeuden aukioloajan päättymistä. Hallinto-oikeuden aukiolo on päättynyt kello 16.15, mikä käy ilmi aluehallintoviraston päätökseen liitetystä valitusosoituksesta.

[REDACTED] on toimittanut valituksensa hallinto-oikeuteen 4.9.2024 kello 20.16 saapuneella sähköpostiviestillä. Näin ollen valitus on saapunut hallinto-oikeuteen vasta valitusajan päättymisen jälkeen, ja se on jätettävä myöhässä tehtynä tutkimatta.

[REDACTED] vastaselitys on saapunut hallinto-oikeuteen 22.8.2025, eikä asiassa ole ilmennyt, että vastaselityksessä esitetyt uudet vaatimukset perustuisivat olosuhteiden muutoksen tai valitusajan jälkeen [REDACTED] tietoon tulleeseen seikkaan. Nämä uudet vaatimukset on siten jätettävä myöhässä tehtyinä tutkimatta.

2) PVO-Vesivoima Oy:n vastineessa ja lisäkirjelmässä esitetyt tutkimatta jättämistä koskevat vaatimukset

Asiassa saadun selvityksen mukaan [REDACTED] omistaa kiinteistön [REDACTED], jolla on rantapalsta Iijoen rannassa. Hallinto-oikeus katsoo, että asia tämän vuoksi koskee [REDACTED] oikeutta tai etua siten, että hän on vesilain 15 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu asianosainen.

Lapin ELY-keskus on valituksessaan esittänyt muun muassa seuraavat vaatimukset:

”Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että Raasakan alapuolelle tulevista lohista vähintään 70 % nousee kaikkien viiden voimalaitoksen kalateiden kautta Haapakosken padon yläpuolelle. Tavoite tulee saavuttaa 5 vuoden kuluessa kalateiden valmistumisesta.

Alasvaellusreitti tulee toteuttaa niin, että Haapakosken padon yläpuolelle tulevista lohien ja taimenen vaelluspoikasista vähintään 60 % selviytyy Raasakan voimalaitospadon alapuolelle.”

Lapin ELY-keskus on vastaselityksessään lausunut muun muassa seuraavaa:

Velvoitteen asianmukaisen toteutumisen sekä selkeän ja riittävän tarkan velvoitesisällön kannalta olisi perusteltua määrätä prosentuaaliset tehokkuudet vähintään voimalaitoskohtaisina. Voimalaitoskohtainen tehokkuusvaatimus vähentäisi alkuperäisen vaatimuksen haasteellisuutta ja kohtuullistaisi sitä luvanhaltijan näkökulmasta.

PVO-Vesivoima Oy on katsonut, että Lapin ELY-keskuksen vastaselityksessä esitetty on uusi vaatimus, joka on jätettävä tutkimatta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 41 §:n 1 momentin nojalla. Hallinto-oikeus katsoo, että kyseinen teksti on osa laajempaa kokonaisuutta, jossa Lapin ELY-keskus perustelee valituksessa esitettyä vaatimusta tehokkuusvaatimuksen asettamisesta. Vastaselityksessään Lapin ELY-keskus on esittänyt, että hallinto-oikeus voisi harkita PVO-Vesivoima Oy:n kannalta kohtuullisempia voimalaitoskohtaisia tehokkuusvaatimuksia sen sijaan, että koko voimalaitoskokonaisuudelle asetettaisiin yksi tehokkuusvaatimus, mikä olisi PVO-Vesivoima Oy:lle haastavampi velvoite.

Hallinto-oikeus ei ole sillä tavalla sidottu valittajan vaatimuksiin, että se voi vain hyväksyä tai hylätä vaatimuksen, vaan se voi myös hyväksyä vaatimuksen osittain tai muutoin vastapuolen kannalta lievempänä. Tämä seikka huomioon ottaen hallinto-oikeus katsoo, että Lapin ELY-keskuksen vastaselityksessä ei ole esitetty uutta vaatimusta, vaan Lapin ELY-keskus on ainoastaan todennut, että mikäli hallinto-oikeus pitää vaadittua prosentuaalista tehokkuutta liian ankarana, on vaadittua velvoitetta mahdollista lieventää muun muassa asettamalla voimalaitoskohtaisia tehokkuusvaatimuksia.

3) Katselmus ja suullinen käsittely

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 48 §:n 1 momentin mukaan hallintotuomioistuin voi järjestää asian selvittämiseksi katselmuksen. Katselmuksessa tehdään havaintoja kiinteistöstä, maisemasta, rakennelmasta tai muusta sellaisesta kohteesta, jota ei hankaluudetta voida tuoda tuomioistuimeen.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 57 §:n 1 momentin mukaan hallintotuomioistuimen on järjestettävä suullinen käsittely, jos yksityinen asianosainen sitä vaatii. Saman pykälän 2 momentin 2) ja 5) kohtien mukaan tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta huolimatta jättää suullisen käsittelyn järjestämättä, jos 2) asian ratkaisemiseksi merkityksellisistä tosiseikoista on jo saatu riittävä selvitys, jonka perusteella asia voidaan ratkaista ilman, että tuomioistuimelle jää varteenotettava epäilystä tosiseikoista tai 5) suullisen käsittelyn järjestäminen on muuten ilmeisen tarpeetonta, kun otetaan huomioon asian laatu ja merkitys asianosaiselle sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

PVO-Vesivoima Oy on vaatinut katselmusta ja suullista käsittelyä. Yhtiön esittämien selvitysten perusteella pääasialliset todistusteemat, joita suullisessa käsittelyssä käsiteltäisiin, ovat kalataloudellinen vahinkoarvio ja sen osatekijät, vesivoiman merkitys muun muassa sähkömarkkinoiden ja huoltovarmuuden kannalta, kalatalousvelvoitteen toteuttamiskelvottomuus ja kustannus-hyötyarvion virheellisyys sekä istutusten ekologiset riskit.

Kuten jäljempänä pääasian perusteluissa on tarkemmin esitetty, hallinto-oikeus katsoo, että kalatalousvelvoitteen muutoksen vaikutuksia voidaan asianmukaisesti arvioida vasta sitten, kun on olemassa tarkemmat selvitykset ja suunnitelmat siitä, mitä konkreettisia toimenpiteitä kunkin voimalaitospadon osalta tullaan tekemään. Katselmuksen järjestäminen tässä vaiheessa olisi ennenaikaista ja hallinto-oikeuden ratkaisu huomioon ottaen tarpeetonta.

Hallinto-oikeus kumoaa aluehallintoviraston päätöksen määräykset 2–8 ja palauttaa aikaisemman istutusvelvoitteen voimaan. Näin ollen istutusvelvoitteeseen liittyvän suullisen lisäselvityksen vastaanottaminen on ilmeisen tarpeetonta.

Hallinto-oikeus katsoo, että asiassa saatu selvitys on riittävää olosuhteiden olennaisen muuttumisen osalta. Kalatalousvelvoitteen muutoksen vaikutukset tulevat arvioitaviksi vasta myöhemmin, kuten jäljempänä on tarkemmin esitetty. Suullisen lisäselvityksen vastaanottaminen on siksi muiltakin osin ilmeisen tarpeetonta.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 58 §:n 2 momentin mukaan, jos hallintotuomioistuin ei järjestä asianosaisen vaatimaa suullista käsittelyä, tästä on ilmoitettava asianosaisille. Samalla asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kirjallista lisäselvitystä. Ilmoittamisesta voidaan luopua, jos

valitus jätetään tutkimatta tai hylätään heti taikka jos ilmoittaminen muusta vastaavasta syystä on ilmeisen tarpeetonta.

Hallinto-oikeus katsoo, että ottaen huomioon pääasiassa annettu ratkaisu ja sen perustelut, on ilmoittaminen tässä tapauksessa ilmeisen tarpeetonta.

4) Asian ratkaiseminen ilman lisäkuulemisia

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 44 §:n 1 momentin mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisua varattava tilaisuus esittää käsityksensä muiden oikeudenkäynnin osapuolten esittämistä vaatimuksista sekä muusta oikeudenkäyntiaineistosta.

Saman pykälän 2 momentin mukaan asian saa ratkaista varaamatta asianosaiselle tilaisuutta tulla kuulluksi, jos valitus jätetään heti tutkimatta tai se on ilmeisen perusteeton tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen ei muutoin edellytä kuulemista.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen on täydentänyt valitustaan Luonnonvarakeskuksen lausunnolla. Lausunnossa esitetty ei merkittävästi poikkea asiassa aikaisemmin esitetystä. Tämän vuoksi ja hallinto-oikeuden ratkaisu huomioon ottaen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen ei edellytä lausunnosta kuulemista.

██████████ vastaselitykseen liitetty ja hänen myöhemmin toimittamansa lisäselvitys on joko jo toimitettu hallinto-oikeudelle ██████████ valituksen liitteenä tai liittyy ██████████ vastaselityksessä esitettyihin uusiin vaatimuksiin, jotka on edellä esitetyillä perusteilla jätetty tutkimatta. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen ei siten edellytä lisäselvityksestä kuulemista.

Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n asiakumppaneineen ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen vastaselitysten liitteissä on esitetty oikeudellisia argumentteja vastaselitysten antajien käsityksen tueksi. Esitetyt argumentit eivät olennaisesti eroa siitä, mitä vastaselitysten antajat ovat asian aikaisemmissa vaiheissa esittäneet. Tämän vuoksi ja ottaen lisäksi huomioon hallinto-oikeuden ratkaisu ja sen perustelut, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen ei edellytä vastaselitysten liitteistä kuulemista.

PVO-Vesivoima Oy:n lisäkirjelmässä 16.4.2026 esitetty vaatimus on hylätty. Lisäkirjelmässä esitetyt argumentit ja selvitykset eivät muutoin olennaisesti eroa siitä, mitä PVO-Vesivoima Oy on asian aikaisemmissa vaiheissa esittänyt. Tämän vuoksi ja ottaen lisäksi huomioon hallinto-oikeuden ratkaisu ja sen perustelut, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen ei edellytä lisäkirjelmästä kuulemista.

5) Pääasia

Sovellettavat oikeusohjeet

Vesilain 3 luvun 14 §:n 1 momentin (587/2011) mukaan, jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (*kalatalousvelvoite*) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (*kalatalousmaksu*).

Saman pykälän 2 momentin mukaan kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.

Saman pykälän 3 momentin mukaan kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu.

Vesilain 3 luvun 22 §:n (587/2011) 1 momentin mukaan lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet.

Vesilain 19 luvun 10 §:n (587/2011) 1 momentin mukaan lupaviranomainen voi 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä.

Saman pykälän 2 momentin mukaan tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisenä. Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat.

Oikeudellinen arviointi

Selvityksen riittävyys

PVO-Vesivoima Oy on valituksessaan esittänyt, että Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomainen ei ole esittänyt riittävää selvitystä hakemuksensa tueksi. Koska hallinto-oikeus kumoaa aluehallintoviraston päätöksen ja hylkää hakemuksen istutusvelvoitteen muuttamisen osalta, selvityksestä ei ole tarpeen lausua siltä osin.

Siltä osin kuin hakemus koskee ylönousu- ja alasvaellusrakenteiden toteuttamista, hallinto-oikeus toteaa, että Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemukseen ei ole liitetty yksityiskohtaisia selvityksiä tai suunnitelmia, vaan hakemuksessa on pyydetty, että patojen ja muiden lohen ja taimenen vaellusta estävien ja vaikeuttavien rakenteiden vesitalouslupien haltija PVO-Vesivoima Oy veloitetaan laatimaan tarpeelliset selvitykset ja suunnitelmat, kuten aluehallintoviraston päätöksessä on määrättykin.

Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon, että kalankulkuun tarvittavien rakenteiden suunnitteleminen parhaalla mahdollisella tavalla edellyttää velvoitteen kohteina olevien patorakenteiden ja niihin liittyvien olemassa olevien rakenteiden ja niiden käytön syvällistä tuntemusta. Tällaista tietoa on käytännössä vain PVO-Vesivoima Oy:llä. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisella ei siten ole ollut käytännössä mahdollisuuksia liittää hakemukseensa tarkempia selvityksiä ja suunnitelmia. Koska lainsäätäjän tarkoituksena ei ilmeisestikään ole ollut, että kalatalousviranomaiset eivät käytännössä voisi hakea kalatalousmääräysten tarkistamista, vesilakia ja hallintolakia on tässä tapauksessa sovellettava siten, että Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen on ainoastaan esitettävä selvitys siitä, että olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Tarkempien selvitysten ja suunnitelmien esittäminen tulee näin ollen asettaa vesivoimayhtiön velvollisuudeksi.

Hallinto-oikeus katsoo edellä esitetyillä perusteilla, että asiassa esitetty selvitys on riittävä sen arvioimiseksi, että olosuhteet Iijoella ovat olennaisesti muuttuneet. Aluehallintoviraston päätöstä ei siten ole syytä kumota puutteellisen selvityksen perusteella.

Kaksivaiheinen menettely

Vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentin (587/2011) mukaan lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Tätä menettelyä käytetään erityisesti korvauskysymysten ratkaisemiseen erikseen, mutta säännöksen sanamuoto ei rajoita sen soveltamisalaa.

Aluehallintoviraston päätöksen määräys 1 sekä alkuperäisessä muodossaan että hallinto-oikeuden muuttamassa muodossa rakentuu siten, että vesivoimayhtiö on hankkeen ensimmäisessä vaiheessa veloitettu selvittämään, miten kalankulku järjestetään, suunnittelemaan ylönousu- ja alasvaellusrakenteet sekä toimittamaan suunnitelmat lupaviranomaiselle hakemusasiaina. Hakemusasioiden käsittely lupaviranomaisessa sekä rakenteiden toteuttaminen muodostavat hankkeen toisen vaiheen.

Kuten edellä on esitetty, tällainen menettely on käytännössä ainoa mahdollinen tapa päästä tavoiteltuun lopputulokseen eli vaelluskalojen luonnonkierron palauttamiseen. Vesilain mukaisissa päätöksissä on lisäksi tavanomaista, että luvansaaja tai -haltija veloitetaan tekemään selvityksiä tai

suunnitelmia ja toimittamaan ne viranomaiselle jatkotoimenpiteitä varten. Nämä seikat huomioon ottaen hallinto-oikeus katsoo, että nyt käsillä olevassa asiassa on vesilain 11 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettu erityinen syy jakaa hanke erikseen ratkaistaviin osiin.

Olosuhteiden olennainen muutos

Kalatalousvelvoitteen muuttaminen edellyttää olosuhteiden olennaista muuttumista. Aluehallintoviraston päätöksen perusteluissa olosuhteiden muutoksina on pidetty kalojen elinympäristön fyysisiä muutoksia, kuten uiton päättymistä ja elinympäristökunnostuksilla aikaan saatua joen tilan parantumista sekä lohien ja taimenien kutuun ja poikastuotantoon soveltuvien alueiden määrän kasvua ja tilan parantumista. Olosuhteiden muutoksina on pidetty myös sitä, että mahdollisuudet rakentaa toimivia ratkaisuja kalojen nousuvaellukselle ja smolttien laskeutumiselle patojen ohi ovat oleellisesti parantuneet teknisen kehityksen ja tiedon lisääntymisen seurauksena. Olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi on katsottu myös muutokset istutuspoikasten eloonjäännissä suhteessa luonnonpoikasiin, vaelluskalakantoja ja niiden hoitoa koskevan tiedon lisääntyminen sekä kalatalousvelvoitteen määrittämisen jälkeen solmitut, Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja velvoitteet sekä säädetty kansallinen lainsäädäntö.

PVO-Vesivoima Oy on valituksessaan esittänyt, että muuttuneina olosuhteina voidaan ottaa huomioon vain vesistöissä tapahtuneet fyysiset muutokset. Nämä muutokset eivät kuitenkaan ole niin merkittäviä, että niitä voitaisiin pitää olennaisina. Siten olosuhteet Iijoella eivät ole olennaisesti muuttuneet, minkä vuoksi edellytyksiä kalatalousvelvoitteen muuttamiselle ei ole. Hallinto-oikeuden on tämän vuoksi arvioitava, mitkä ovat ne olosuhteet, jotka voidaan ottaa huomioon vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momenttia sovellettaessa, ja onko näissä olosuhteissa tapahtunut olennainen muutos. Koska vesilaissa ei ole tarkemmin säädetty, mitä olosuhteiden olennaisella muutoksella tarkoitetaan, asiaa on arvioitava lain esitöiden ja oikeuskäytännön perusteella.

Nykyinen vesilaki (587/2011) tuli voimaan 1.1.2012 ja se säädettiin hallituksen esityksen HE 277/2009 vp. pohjalta. Hallituksen esityksessä ei ole tarkennettu, mitä olosuhteiden olennaisella muutoksella tarkoitetaan, vaan siinä on viitattu aikaisemmin voimassa olleen vesilain (264/1961, jäljempänä vanha vesilaki) vastaavaan säännökseen, eli vanhan vesilain 2 luvun 22 §:n 4 momenttiin.

Vanhassa vesilaissa kalateiden rakentaminen oli alun perin ensisijainen kalastohaittojen lieventämiskeino virtavesiä padottavissa hankkeissa. Ajan mittaan kuitenkin havaittiin, että kalatiet eivät useinkaan toimineet kovin hyvin. Tämän vuoksi säännös kalatalousvelvoitteen tarkistamisesta lisättiin vanhaan vesilakiin lailla 467/1987. Hallituksen esityksessä HE 266/1984 vp. uutta säännöstä perusteltiin seuraavasti:

”Olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua. Kalanhoitovelvoite tai kalanhoitomaksu saattaa osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Esimerkiksi kalatievelvoitteet eivät yleensä ole vastanneet tarkoitustaan. Lisäksi tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi. Vesilaki tarjoaa eräitä keinoja puuttua lainvoimaiseen lupapäätökseen. Vesilain 2 luvun 27 ja 28 §:n sekä 10 luvun 25 §:n säännökset ovat niistä esimerkkejä. Sen sijaan varsinaista eri hanketyypeille yhteistä kalanhoitovelvoitteiden tarkistamiseen oikeuttavaa säännöstä olosuhteiden muuttumisen varalle laissa ei ole. Tämän vuoksi pykälän 4 momentiksi ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan kalanhoitovelvoitetta ja kalanhoitomaksua tulisi voida olosuhteiden olennaisesti muuttuttua tarkistaa. Ehdotuksen tavoitteena ei ole jo annettuihin lupiin liittyvien kalanhoitovelvoitteiden yleisen tarkistamisen käynnistäminen, vaan mahdollistaa nykyistä helpommin epätarkoituksenmukaisiksi osoittautuneiden kalanhoitovelvoitteiden ja -maksujen muuttaminen vastaamaan muuttuneita oloja.”

Hallituksen esityksessä ei siten ole esitetty tarkemmin, millaisia olosuhteita lainsäätäjä on ajatellut säätäessään, että kalatalousvelvoitteen tarkistaminen edellyttää olosuhteiden olennaista muuttumista. Ottaen huomioon, että lain muutoksella haluttiin mahdollistaa tarkoitustaan vastaamattomien kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, olisi kuitenkin lainsäätäjän tarkoituksen vastaista tulkita vesilakia niin, että kalatalousvelvoitteen tarkistaminen edellyttää fyysisiä muutoksia vesistössä tai toisin sanoen, että muita kuin fyysisiä muutoksia ei voitaisi hyväksyä olosuhteiden muutokseksi. Tällainen tulkinta voisi johtaa siihen, että selvästi tarkoitustaan vastaamattomia kalatalousvelvoitteita ei olisi mahdollista muuttaa.

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä KHO:2004:98 oli kyse tilanteesta, jossa ympäristölupavirasto oli katsonut, että kalastoa koskevan tiedon lisääntymistä ja vesistön tilan parantumista voitiin pitää laissa tarkoitettuina olosuhteiden olennaisina muutoksina. Tarkistamishakemuksessa oli perusteltu olosuhteiden olennaista muuttumisista myös paikkakunnan asukkaiden asenteiden muutoksella, mutta ympäristölupavirasto ei ollut ottanut tätä seikkaa huomioon olosuhteiden olennaisena muutoksena. Vaasan hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus hylkäsivät ympäristölupaviraston päätöksestä tehdyt valitukset.

Edellä esitetyn perusteella hallinto-oikeus katsoo, että vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momenttia on tulkittava siten, että olosuhteiden olennaisella muutoksella tarkoitetaan sitä, että kalatalousvelvoitteen antamisen jälkeen on tapahtunut jotain, jonka perusteella voidaan arvioida, että joko kalatalousvelvoite ei enää riittävän hyvin ehkäise tai vähennä sitä vahinkoa, joka vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle, tai että on olemassa parempi vaihtoehto velvoitteen toteuttamiselle. Koska tarkistaminen koskee aina tiettyä konkreettista kalatalousvelvoitetta, muuttuneen olosuhteen on kuitenkin jollain tavalla liityttävä siihen kalatalousvelvoitteeseen, jonka tarkistamista haetaan. Tämän vuoksi aluehallintoviraston päätöksen perusteluissa mainittuja

lainsäädännön muutoksia ja kansainvälisiä sopimuksia ei sellaisenaan voida pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena.

Edellä lausuttu ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lainsäädännön muutoksilla taikka kansainvälisillä velvoitteilla ei olisi mitään merkitystä vesilain 3 luvun 22 §:ä sovellettaessa. Kalatalousvelvoitteen tarkoituksena on ehkäistä tai vähentää hankkeesta aiheutuvia vahinkoja sekä kalastukselle että kalastolle, eli vesistössä eläville kaloille. Perinteisesti kalatalousvelvoitteet ovat pitkälti keskittyneet kalastukselle aiheutuviin vahinkoihin, toisin sanoen velvoitteiden pääasiallisena tavoitteena on ollut, että kalasaaliit pysyvät ennallaan. Lainsäädännön muutokset ja kansainväliset velvoitteet, kuten vesipuitedirektiivi (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi yhteisön vesipolitiikan puitteista 2000/60/EY), kuvastavat yhteiskunnallisten arvojen muutosta, jossa entistä enemmän painotetaan ympäristönsuojelullisia ja ekologisista näkökohtia. Tämän perusteella vesilain 3 luvun 22 §:ä sovellettaessa on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota kalastolle aiheutuvaan vahinkoon ja ekologisiin häiriöihin, joihin on luettava myös vaellusyhteyksien häiriintyminen.

Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksestä 31.12.1979 nro 85/79/I ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksesta ilmenee, että Iijoen vesistössä ennen voimalaitosten rakentamista tai niiden kanssa samanaikaisesti suoritettua uittoväyläperkaukset sekä muutkin vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneet tekijät ovat heikentäneet vesistön poikastuotantokykyä voimalaitosten ohella 10 %. Uitto on sittemmin päättynyt ja Ijokea on kunnostettu, minkä johdosta poikastuotantokyky on parantunut. Ottaen huomioon Iijoen vesistöalueen laajuus, tarkoittaa tämä merkittävää poikastuotantopotentiaalin lisäystä.

Nykytietämyksen valossa istutukset ovat kalaston kannalta huonompi vaihtoehto kuin luonnossa tapahtuva lisääntyminen. Tämä johtuu siitä, että istutuksien ylläpidettyjen kalakantojen yksilöt eivät altistu elinkiertoensa aikana kuin osittaiselle luonnonvalinnalle, minkä seurauksena on riski, että perimä yksipuolistuu sekä viljelyyn siirretyn kalakannan alkuperäiset luontaiset ominaisuudet heikkenevät ja viljelyolosuhteisiin sopeutumista tukevat ominaisuudet korostuvat. Iijoen kalatalousvelvoite asetettiin aikana, jolloin velvoitteilla pyrittiin pääasiassa kompensoimaan kalastukselle aiheutuvia vahinkoja, eikä luontaisesti lisääntyvien vaelluskalakantojen turvaamiselle ja geneettisen monimuotoisuuden säilymiselle osattu antaa niin suurta arvoa kuin nykyisin. Sittemmin saadun uuden tiedon perusteella voidaan arvioida, että vaelluskalojen osittaisenkin luonnonkierron mahdollistavat toimenpiteet ovat parempi keino vähentää vesitaloushankkeesta aiheutuvaa kalatalousvahinkoa kuin pelkät istutukset. Tekniikan kehittymisen myötä mahdollisuudet palauttaa luonnonkierto ainakin osittain ovat parantuneet.

Edellä esitetyn perusteella hallinto-oikeus katsoo, että olosuhteet Iijoella ovat kokonaisuutena arvioiden olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla kalatalousvelvoitteen asettamisen jälkeen.

Vesilain 19 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetun edun olemassaolo

Koska kalatalousvelvoite on asetettu ennen nykyisen vesilain voimaantuloa, kalatalousvelvoitteen tarkastaminen edellyttää vesilain 19 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan olosuhteiden olennaisen muuttumisen lisäksi, että tarkistamista on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisenä. Säännöksen sanamuodon perusteella kyse ei ole intressivertailusta, vaan tarkastaminen edellyttää ainoastaan, että yleinen tai tärkeä yksityinen etu on olemassa.

Ottaen huomioon, mitä edellä on esitetty istutusten ja luonnonkierron eroista, vaelluskalojen luonnonkierron osittaistakin palauttamista Iijokeen on pidettävä sellaisena yleisenä etuna, jonka vuoksi kalatalousvelvoitteen tarkastaminen on tarpeen. Näin ollen edellytykset kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle ovat olemassa myös vesilain 19 luvun 10 §:n 2 momentin osalta.

Vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:n soveltaminen

Hallinto-oikeuden ratkaisu ei sisällä määrällisiä tai laadullisia muutoksia voimalaitoksen juoksutuksiin tai säännöstelyyn, joten tässä vaiheessa ei ole tarpeen ottaa kantaa tarpeeseen soveltaa asiassa vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:ä. Tarve juoksutuksia tai säännöstelyä koskeviin muutoksiin ratkaistaan määräyksen 1 edellyttämässä jatkokäsittelyssä.

Vesilain 3 luvun 4 §:n soveltaminen

Vesilain 3 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan lupa vesitaloushankkeelle myönnetään, jos hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin. Vesitaloushankkeella tarkoitetaan vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön.

Määräyksen 1 mukainen velvoite laatia selvityksiä ja suunnitelmia sekä hakea lupia suunnitelluille toimenpiteille ei ole vesilaissa tarkoitettu vesitaloushanke, koska määräyksen noudattaminen ei edellytä vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa tarkoitettua toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä. Sillä, että hankkeella toteutuessaan olisi mittavia ja laajalle alueelle ulottuvia vaikutuksia, ei ole oikeudellista merkitystä.

Ylösnousu- ja alasvaellusrakenteiden toteuttamisessa on kyse vesivoimalaitosten tai ainakin niiden käytön muuttamisesta. Tämän vuoksi rakenteiden toteuttamisessa on kyse vesilain 3 luvun 3 §:n 1 momentin 7 kohdan ja 2 momentin perusteella aina luvanvaraisista vesitaloushankkeista. Vesilaista tai sen esitöistä ei ilmene, että luvanvaraisuudesta voitaisiin poiketa silloin, kun vesitaloushanke liittyy kalatalousvelvoitteen tarkistamiseen. Vesivoimalaitoksille on aikoinaan myönnetty erilliset luvat. Tästä seuraa, että ylösnousu- ja alasvaellusrakenteiden toteuttamista koskevia hakemuksia on

käsiteltävä toisistaan erillisinä voimalaitoskohtaisina vesitalouslupahakemuksina, jolloin luvan myöntäminen edellyttää vesilain 3 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaista harkintaa, johon kuuluu hankkeen hyötyjen ja haittojen arviointi. Hyötyjen ja haittojen asianmukainen arviointi edellyttää riittävän yksityiskohtaisia selvityksiä ja suunnitelmia, joita vesivoimayhtiö velvoitetaan määräyksessä 1 laatimaan.

Edellä esitetyn perusteella hallinto-oikeus katsoo, että hankkeen toteuttaminen ennalta arvioiden edellyttää vesilain 3 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaista intressivertailua, mutta tämä tulee ja voidaan suorittaa vasta hankkeen myöhemmässä vaiheessa, kun voimalaitoskohtaisille kalojen vaellusrakenteille haetaan mahdollisia vesilain mukaisia lupia.

Selvyyden vuoksi hallinto-oikeus toteaa, että hallinto-oikeuden kumotessa aluehallintoviraston päätöksen määräykset 2–8, ei ole tarvetta lausua intressivertailun tarpeesta istutusvelvoitteiden muutosten osalta.

Hankkeen kustannusvaikutukset suhteessa siitä saataviin hyötyihin

Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. Vesilain 3 luvun 22 §:ssä ei ole nimenomaista viittausta tähän säännökseen, mutta säännöksen sanamuodon perusteella se koskee kaikkia suoritettavia toimenpiteitä riippumatta siitä, onko kyse alkuperäisessä kalatalousvelvoitteesta määrätystä toimenpiteestä vai kalatalousvelvoitteen tarkistamismenettelyssä määrätystä toimenpiteestä. Lisäksi olisi epä johdonmukaista, että kustannusten olisi oltava kohtuullisia alkuperäistä kalatalousvelvoitetta annettaessa, mutta kustannukset voisivat sen jälkeen nousta rajattomasti kalatalousvelvoitetta tarkistettaessa. Tällainen lopputulos ei voi vastata lainsäätäjän tarkoitusta.

PVO-Vesivoima Oy:n valituksessa esitetyn kaavion perusteella aluehallintoviraston päätöksen mukaisista velvoitteista yhtiölle aiheutuvat pääomitettut kokonaiskustannukset olisivat yhteensä noin 215 miljoona euroa, jotka jakautuisivat seuraavasti:

Vaelluskalarakenteet	83 000 000 €
Luonnonravintolammikot	1 100 000 €
Kalankasvatuskapasiteetti	131 000 000 €
Yhteensä	215 100 000 €

Luonnonravintolammikkojen ja kalakasvatuskapasiteetin kustannukset liittyvät hallinto-oikeuden kumoamiin lupamääräyksiin 2–8, mikä vähentää kustannuksia.

Kustannuksia aiheutuu ylösnousu- ja alasvaellusrakenteiden rakentamisesta ja ylläpidosta sekä vesivoiman menetyksestä ja tarvittavista luontaisen lisääntymisen tukitoimenpiteistä. Nämä kustannukset ovat kuitenkin riippuvaisia siitä, miten rakenteet toteutetaan ja miten niitä käytetään. Tämän vuoksi kustannusten kohtuullisuuden asianmukainen arviointi edellyttäisi seikkaperäisiä selvityksiä ja suunnitelmia rakenteiden toteuttamisesta ja käytöstä sekä arvioita saavutettavasta hyödystä. Tällaisia selvityksiä ja suunnitelmia, joiden laatimiseen vesivoimayhtiö on velvoitettu määräyksessä 1, ei ole liitetty oikeudenkäyntiaineistoon.

Edellä esitetyn perusteella hallinto-oikeus katsoo, että rakenteiden rakentamiseen ja käyttöön liittyvien kustannusten kohtuullisuuden arviointi olisi ennen aikaista hankkeen tässä vaiheessa. Arviointi tulee ja voidaan suorittaa vasta hankkeen myöhemmässä vaiheessa. Tätä tukee myös se, että kustannuksilla on merkitystä myös intressivertailussa, joka niin ikään on suoritettava hankkeen toisessa vaiheessa.

Selvitysten ja suunnitelmien laatimisesta aiheutuvat kustannukset tulevat arvioitavaksi hankkeen tässä vaiheessa. Hallinto-oikeus arvioi, että kustannukset ovat tältä osin kohtuulliset suhteessa saatavaan hyötyyn, ottaen huomioon luonnonkierron osittaisenkin palauttamisen hyöty kalastolle sekä se, että vesivoimayhtiö on jo hakemusvaiheessa laatinut asiaan liittyviä selvityksiä.

Määräyksen 1 muuttaminen

Hallinto-oikeus katsoo edellä esitetyn perusteella, että oikeudelliset edellytykset Ijoen vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamiselle ovat olemassa. Asiassa ei ole esitetty selvitystä, jonka perusteella vaelluskalojen luonnonkierron osittainkaan palauttaminen ei olisi mahdollista. Tämän vuoksi ja koska asiassa ei ole ilmennyt muutakaan syytä katsoa, ettei luonnonkiertoa olisi miltään osin mahdollista palauttaa, hallinto-oikeus arvioi, että ainakin osittainen luonnonkierron palauttaminen on mahdollista. Vesilain ei voida katsoa edellyttävän, että kalatalousvelvoitetta voitaisiin muuttaa vain, jos luonnonkierto voidaan palauttaa täysin. Aluehallintovirasto on siten voinut hyväksyä hakemuksen luonnonkierron palauttamista koskevilta osin.

Toteutuessaan hankkeella tulee olemaan ainakin jonkin verran vaikutuksia sähkövoiman ja säätövoiman tuotantoon. Kuten edellä on esitetty, nämä vaikutukset tulevat arvioitaviksi hankkeen myöhemmässä vaiheessa yleisen edun menetyksinä. Koska voimalaitosten kalankuluratkaisut vaikuttavat toisiinsa, selvityksessä ja myöhemmin lupaharkinnassa on otettava huomioon myös voimalaitoskohtaisten ratkaisujen yhteisvaikutukset sekä mahdollisuudet vähentää tai poistaa haitallisia vaikutuksia sähköverkon toimivuuteen ja huoltovarmuuteen teknisin toimenpitein tai lupamääräyksin. Tällaisia haittojen vähentämiskeinoja voisi olla esimerkiksi kalojen liikkeiden seurantaan perustuva vesivoiman säätö tai poikkeusjuoksutuksia koskevien määräysten sisällyttäminen laitoskohtaisiin lupapäätöksiin.

Lohen ja meritaimenen nousevien kantojen muodostuminen luontaisen lisääntymisen kautta tulee kestäväksi useita vuosia, minkä vuoksi kantojen muodostumista voi olla perusteltua tukea esimerkiksi ylisiirroin tai mäti-istutuksin, mahdollisesti jo ennen kuin vaellusrakenteet on kaikilta osin toteutettu. Mahdollisia tukitoimenpiteitä ja niiden aikataulua ei voida luotettavasti arvioida tässä vaiheessa, koska nämä seikat liittyvät kiinteästi voimalaitoskohtaisten rakenteiden toteuttamiseen ja niitä koskevaan harkintaan. Hallinto-oikeus tämän vuoksi lisää määräykseen 1 näitä toimenpiteitä koskevan suunnitteluvuorokauden.

Hallinto-oikeus muuttaa määräajan selvitysten ja suunnitelmien toimittamiseksi kahdeksi vuodeksi päätöksen lainvoimaisuudesta, koska yhteisvaikutusten asianmukainen arviointi edellyttää, että hakemukset tulevat vireille samaan aikaan kaikkien voimalaitosten osalta. Valituksenalaisen aluehallintoviraston päätöksen määräyksen 1 kappaleisiin 2–5 sisältyviä määräyksiä rakenteiden toteuttamistavoista ei sisällytetä hallinto-oikeuden antamaan uuteen määräykseen 1, jotta luvanhaltija voisi mahdollisimman hyvin arvioida eri ratkaisuvaihtoehtoja, ja koska ilman tarkempia selvityksiä ja suunnitelmia ei ole mahdollista tässä vaiheessa luotettavasti arvioida määräysten sisältöä eikä sitä, onko eri voimalaitosten osalta tarvetta antaa erisisältöisiä määräyksiä. Lupaviranomainen arvioi voimalaitoskohtaisia hakemuksia käsitellessään tällaisten määräysten tarvetta ja sisältöä myös yhteisvaikutukset huomioon ottaen.

Vaikka hallinto-oikeus katsoo luonnonkierron ainakin osittaisen palauttamisen olevan mahdollista, käsillä olevan selvityksen perusteella ei voida sulkea pois mahdollisuutta, että yksityiskohtaisempi arviointi osoittaa, että ylösnousurakenteiden tai alaskulun mahdollistavien rakenteiden toteuttaminen on yksittäisen voimalaitospadon tai jokiosuuden osalta mahdotonta. Tällaisen tilanteen varalta hallinto-oikeus lisää määräykseen velvoitteen esittää näiltä osin vaihtoehtoisia lohen ja meritaimenen luontaista elinkiertoa tukevia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi ylisiirtoja. Toissijainen velvoite on tarpeen sen varmistamiseksi, että luonnonkierto saadaan palautettua koko jokialueen potentiaalisille poikastuotantoalueille.

Sen varalta, että tarkempi arviointi osoittaa, että edes vaihtoehtoisien lohen ja meritaimenen luontaista elinkiertoa tukevien toimenpiteiden toteuttaminen ei ole mahdollista yksittäisen voimalaitospadon tai jokiosuuden osalta, hallinto-oikeus vielä lisää määräykseen viimesijaisen velvoitteen esittää muita toimenpiteitä kalatalousmääräysten muuttamiseksi. Olosuhteiden muututtua olennaisesti on kalatalousmääräyksiä muutettava vastaamaan uusia olosuhteita esimerkiksi toimenpiteillä, joilla kalaston elinympäristöä parannetaan ja lisääntymistä edistetään.

Määräysten 2–8 kumoaminen

Aluehallintoviraston päätöksessä on määrätty, että istutettavien vaellussiian poikasten on oltava vähintään 10 cm pitkiä. Olemassa olevassa velvoitteessa ei ole asetettu vähimmäispituutta istutettaville vaellussiian poikasille.

Aluehallintovirasto on myös asettanut istutettavien lohenpoikasten vähimmäispituudeksi 14 cm ja istutettavien meritaimenpoikasten vähimmäispituudeksi 18 cm. Nämä vähimmäispituudet oli asetettu jo voimassa olevissa määräyksissä.

Selvitykseen sisältyvien kalataloustarkkailutulosten mukaan vaellussiikaistukkaiden keskipituus on kasvanut 1980-luvulta lähtien ja istukkaiden vuosittainen keskipituus on tarkkailujaksolla 2016–2020 ollut 10,0 cm. Tämän vuoksi ja koska asiassa ei ole ilmennyt, että vaellussiian poikasten laadussa olisi tapahtunut heikentymistä aikaisempaan verrattuna, hallinto-oikeus katsoo, että tarvetta minimipituuden määrittämiselle ei ole.

Aluehallintoviraston päätöksen määräyksellä 4 on merkittävästi lisätty lohen ja meritaimenen istutusvelvoitetta aikaisempaan velvoitteeseen verrattuna. Merkittävä istutusten lisääminen samanaikaisesti luontaista lisääntymistä tukevien toimenpiteiden kanssa lisää yksilöiden välistä kilpailua ja voi heikentää luonnontilaisen kalakannan palauttamista Iijoen vesistöön. Aluehallintoviraston päätöksen mukainen istutusmäärien lisääminen on siten ristiriidassa vaellusrakenteiden rakentamisella tavoiteltavan vaelluskalojen luonnonkierron palauttamisen kanssa, koska se pikemminkin edellyttäisi istutusten vähentämistä. Hallinto-oikeus pitää ilmeisenä, että mikäli lohen ja meritaimenen istutuksia lisätään aluehallintoviraston päätöksen mukaisesti, on niitä tarpeen vähentää ja mahdollisesti muutoinkin muuttaa vaellusrakenteiden käyttöönoton jälkeen. Hallinto-oikeus myös katsoo, että istutusten lisääminen aluehallintoviraston päätöksen mukaisiin määriin ei ole mahdollista olemassa olevalla kapasiteetilla eikä kapasiteettia ole myöskään mahdollista varmuudella kasvattaa päätöksessä määrätyn aikataulun puitteissa.

Edellä esitetystä seuraa, että aluehallintoviraston päätöksen määräys 4 edellyttää käytännössä, että luvanhaltijan olisi huomattavasti lisättävä lohen ja meritaimenen viljelykapasiteettia, mutta tämä lisäkapasiteetti jäisi ainakin osittain tarpeettomaksi vaellusrakenteiden käyttöönoton jälkeen. Istutusten lisäys olisi siten tilapäinen toimenpide, joka istutusmäärien merkittävän lisäyksen vuoksi saattaisi johtaa siihen, että toimenpiteiden toteuttamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla kohtuuttomat suhteessa saavutettavaan hyötyyn. Tämä on myös epäsuorasti todettu aluehallintoviraston päätöksen määräyksessä 5, jossa todetaan muun muassa, että luvanhaltijan on Pahkakoskea ja Haapakoskea koskevan hakemusasian yhteydessä esitettävä arvio siitä, kuinka suuri osa loheen ja meritaimenen kohdistuvasta kalatalousvelvoitteesta on mahdollista kompensoida määräyksen 1 mukaisilla kalankulun mahdollistavilla rakenteilla niiden valmistuttua. Edellä lausutun lisäksi Iijoen vesistössä, Iijoen edustan merialueella tai velvoiteistutusten tuloksellisuudessa ei ole osoitettu tapahtuneen sellaista akuuttia muutosta, joka edellyttäisi välittömiä muutoksia istutusvelvoitteeseen.

Vaellussiian osalta aluehallintoviraston määräämä istutusten lisäys on noin 10 prosenttia voimassa olevaan velvoitteeseen verrattuna. Koska vaellussiian osaltakaan ei ole osoitettu tapahtuneen sellaista akuuttia muutosta, joka edellyttäisi välittömiä muutoksia istutusvelvoitteeseen, ja istutusvelvoitetta on

mahdollisesti muutettava kalanvaellusrakenteiden valmistuttua, ei vaellussiikaa koskevaa istutusvelvoitetta ole tässä vaiheessa perusteltua muuttaa.

Lisäksi hallinto-oikeus toteaa, että aluehallintoviraston päätöksen mukaiset lohen ja meritaimenen smolttien istutusmäärät ovat suuremmat kuin hakemuksessa vaaditut istutusmäärät. Lupaviranomainen ei ole vesilain 3 luvun 22 §:n ja 19 luvun 10 §:n sanamuoto huomioon ottaen voinut vesilain mukaisessa hakemusmenettelyssä muuttaa olemassa olevia velvoitteita enemmän, kuin mitä on vaadittu. Aluehallintoviraston päätös on siten tältä osin virheellinen. Koska hallinto-oikeus kumoaa määräykset 2–8, ei tästä asiassa kuitenkaan ole tarvetta enemmälti lausua.

Voimassa olevan istutusvelvoitteen mukaan PVO-Vesivoima Oy:n on lisäksi kolmen vuoden keskiarvona laskettuna istutettava sille Raasakan voimalaitoksen yläpuoliselle vesistöalueen osalle, jolle voimalaitosten rakentamisesta on aiheutunut vaellussiian menetystä, 20 000 vaellusikäistä, vähintään 20 cm:n pituista sisävesiin soveltuvan lohensukuisen kalan poikasta ja 650 000 yksikesäisen sisävesisiian poikasta. Aluehallintoviraston päätöksessä tämä velvoite on korvattu velvoitteella istuttaa samalle alueelle vuosittain kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 12 500 kg lohikalaa. Aluehallintoviraston päätöksen perustelujen mukaan kyse on tältä osin kyse jo 1990-luvulla vakiintuneen käytännön tuomisesta kalatalousvelvoitteen määräykseksi. Hallinto-oikeus katsoo, että vakiintunutta käytäntöä voidaan edelleen noudattaa ilman nimenomaista määräystä asiasta.

Aluehallintoviraston päätöksen määräys 2 koskee nahkiaisen ylisiirtoa. Ylisiirrettävien nahkiaisten määrä ei ole muuttunut voimassa olevaan velvoitteeseen verrattuna, mutta uuteen määräykseen on lisätty uusi toinen kappale, jonka mukaan kalatalousviranomainen ja luvanhaltija voivat sopia ylisiirrettävien nahkiaisten tai osan niistä siirtämisestä Kiiminkijokeen, Olhavanjokeen tai johonkin niiden välisellä alueella sijaitsevaan jokeen tai puroon, mikäli siirtoja Iijoen vesistöön ei voida toteuttaa tai ylisiirtojen tuloksellisuuden parantaminen sitä vaatii. Tämän poikkeamismahdollisuuden pysyttäminen johtaisi tilanteeseen, jossa nahkiaisen ylisiirrosta määrätään eri päätöksessä kuin istutuksista, mikä tekisi lupakokonaisuudesta vaikeasti hallittavan. Tämän vuoksi ja koska sopimismahdollisuudelle ei ole ilmennyt akuuttia tarvetta, hallinto-oikeus ei pidä perusteltuna säilyttää tätä mahdollisuutta voimassa. Hallinto-oikeus kuitenkin lisää uuteen määräykseen 1 luvanhakijalle velvoitteen arvioida tällaisen mahdollisuuden tarvetta.

Aluehallintoviraston päätöksen määräys 5 koskee lohen ja meritaimenen kompensaatiotarvetta ja -toimenpiteitä vaellusrakenteiden valmistumisen jälkeen. Hallinto-oikeus katsoo, että määräys 5 ei ole tarpeen ottaen huomioon hallinto-oikeuden antaman määräyksen 1 sisältö.

Aluehallintoviraston päätöksen määräykset 6–8 koskevat kalatalousvelvoitteiden toteuttamissuunnitelmien laatimista, istutusten ja ylisiirtojen tarkkailua sekä kustannusten jakoa voimalaitosten kesken. Hallinto-oikeus toteaa, että tällaiset määräykset ovat tässä vaiheessa

ennenaikaisia ottaen huomioon hallinto-oikeuden antaman määräyksen 1 sisältö.

Johtopäätöksensä hallinto-oikeus katsoo, että vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen Iijoen vesistöön edellyttää, että Iijoen vesistön voimalaitosten kalatalousvelvoitteita muutetaan siten, että ne tukevat tätä tavoitetta. Tätä ei kuitenkaan ole mahdollista asianmukaisesti tehdä ennen kuin on selvinnyt, mitä toimenpiteitä voimalaitoksilla tehdään ja mitkä näiden toimenpiteiden vaikutukset ovat. Tämän vuoksi istutus- ja nahkiaisen ylisiirtovelvoitteiden muuttaminen on tässä vaiheessa ennenaikaista, ja se tulee tehdä voimalaitoskohtaisten hakemusten käsittelyn yhteydessä taikka myöhemmin erillisen hakemuksen perusteella.

Edellä esitetyn perusteella hallinto-oikeus kumoaa aluehallintoviraston päätöksen määräykset 2–8 ja hylkää Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksen istutus- ja ylisiirtovelvoitteiden muuttamisen osalta.

PVO-Vesivoima Oy:n muut valitusperusteet ja selvitykset

Siltä osin kuin PVO-Vesivoima Oy on valituksessaan viitannut asian käsittelyn pitkittymiseen, hallinto-oikeus toteaa, että pitkä käsittelyaika ei ole sellainen seikka, jonka perusteella vesilain mukainen hakemus voidaan hylätä. Asiassa ei ole muutoinkaan tapahtunut sellaista menettelyvirhettä, jonka perusteella aluehallintoviraston päätös olisi kumottava.

PVO-Vesivoima Oy on lisäksi esittänyt muun muassa vahinkoarvion virheellisyyteen, velvoitekokonaisuuden toteuttamiskelvottomuuteen ja korkeisiin kustannuksiin liittyviä valitusperusteita ja esittänyt väitteidensä tueksi runsaasti selvitystä. Selvyyden vuoksi hallinto-oikeus toteaa, että hallinto-oikeuden ratkaisu huomioon ottaen PVO-Vesivoima Oy:n esittämistä muista valitusperusteista ja selvityksistä ei ole tarpeen enemmälti lausua.

Muiden kuin PVO-Vesivoima Oy:n ja [REDACTED] valitusten hylkääminen

Useissa valituksissa on vaadittu muutoksia istutus- ja ylisiirtovelvoitteisiin. Hallinto-oikeus viittaa edellä määräysten 2–8 osalta esittämäänsä ja toteaa, että istutus- ja ylisiirtovelvoitteiden muuttaminen tässä vaiheessa olisi ennenaikaista.

Useissa valituksissa on vaadittu, että kalankuluratkaisujen tulee palvella kaikkia vaelluskalalajeja. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksessa on vaadittu lohelle ja taimenelle soveltuvien kalateiden ja alasvaellusreitien rakentamista. Vesilain mukaisessa menettelyssä luvanhaltijalle ei voi asettaa sellaisia velvoitteita, joita hakemuksessa ei ole vaadittu, joten nämä vaatimukset on hylättävä.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksen kohdassa 2) on vaadittu selvityksen tekemistä vanhojen uomien vesittämisestä. Aluehallintovirasto on hylännyt hakemuksen tältä osin esittäen perusteluinaan muun ohella, että kunnostamisesta ja vesittämisestä voi ennalta arvioiden aiheutua hankkeesta vastaavalle kohtuuttomat kustannukset niillä saavutettavaan kalataloudelliseen hyötyyn nähden. Useissa valituksissa on vaadittu, että vanhat uomat on vesitettävä. Suomen luonnonsuojeluliitto ry asiakumppaneineen, Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry ja [REDACTED] ovat lisäksi vaatineet, että luvanhaltija on velvoitettava neuvottelemaan vesittämisvaihtoehtoista kalatalousviranomaisen kanssa.

Hallinto-oikeus katsoo, että hankkeessa tulee pyrkiä lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaelluksen mahdollistamiseen vaellusesteiden yläpuolella säilyneiden lisääntymisaluiden ja merellä sijaitsevan syönnösalueen välillä mahdollisimman tehokkaasti. Asiassa ei ole ilmennyt syytä katsoa, että vanhojen uomien vesittäminen olisi ainoa tai optimaalisin tapa toteuttaa hankkeen tavoitteet. Tämän vuoksi ei ole perusteltua tässä vaiheessa velvoittaa luvanhaltijaa erikseen selvittämään edellytyksiä vanhojen uomien vesittämiselle taikka neuvottelemaan asiasta kalatalousviranomaisen kanssa. Selvyyden vuoksi hallinto-oikeus toteaa, että vanhojen uomien vesittäminen voi osoittautua keinoksi tai osatoimenpiteeksi, joka tukee tässä kyseessä olevan hankkeen tavoitteiden saavuttamista.

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n valituksessa on vaadittu, että aluehallintoviraston päätökseen lisätään uusi määräys B, jolla Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltija velvoitetaan laatimaan eräitä selvityksiä tai suunnitelmia. Tässä asiassa ei ole kyse Kemijoen taikka Raudanjoen voimalaitoksiin liittyvien kalatalousvelvoitteiden tarkistamisesta, minkä vuoksi tämä vaatimus on asiaan kuulumattomana hylättävä.

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n valituksessa on vaadittu, että voimalaitoksiin rakennetaan ohitusuomia. Ohitusuomien tarve ja mahdollisten uomien toteuttamistapa tulee arvioitavaksi lupahakemusten käsittelyn yhteydessä, eikä niistä siten ole syytä antaa määräyksiä asian tässä vaiheessa. Valituksen liitteessä ilmenevät näkökohdat muun muassa luonnonmukaisten ohitusuomien rakentamisesta, ympäristövirtaamista ja sivuvesistöjen kautta toteutettavista yhteyksistä tulevat niin ikään arvioitavaksi vasta lupahakemusten käsittelyn yhteydessä.

Useissa valituksissa on vaadittu, että kalateiden toimivuudelle asetetaan tavoitteita ja raja-arvoja, kuten mittaus- ja vähimmäisvirtaamia sekä läpäisyprosentteja. Tältä osin hallinto-oikeus katsoo, että tällaisia määräyksiä ei tule antaa asian tässä vaiheessa, koska asiassa ei ole olemassa sellaisia selvityksiä ja konkreettisia suunnitelmia, joiden perusteella voitaisiin arvioida, millaisia tavoitteita vaellusrakenteiden toimivuudelle on tarpeellista ja mahdollista asettaa.

Hallinto-oikeus kumoaa aluehallintoviraston päätöksen määräykset 2–8, koska istutus- ja ylisiirtovelvoitteiden muuttaminen asian tässä vaiheessa on

ennenaikaista. Muiden kuin PVO-Vesivoima Oy:n ja [REDACTED] esittämät kalojen istutuksiin ja ylisiirtoihin liittyvät vaatimukset ovat niin ikään ennenaikaisia, ja ne on näin ollen hylättävä. Lupaviranomainen ottaa kantaa istutus- ja ylisiirtovelvoitteiden mahdollisiin muutoksiin voimalaitoskohtaisten hakemusasioden käsittelyn yhteydessä.

Aluehallintovirasto on hylännyt Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksen kohdassa 8 esitetyn vaatimuksen, jonka mukaan luvanhaltijan on osana tarkkailua selvitettävä Iijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Vesilain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan luvassa on määrättävä luvanhaltija tarvittaessa tarkkailemaan hankkeen toteuttamista ja sen vaikutuksia. Hallinto-oikeus katsoo, että tarkkailuvelvoitteen sisällöstä voidaan päättää vasta voimalaitoskohtaisten hakemusasioden käsittelyn yhteydessä, koska vielä ei ole tiedossa, mitä toimenpiteitä voimalaitoksilla tullessa tekemään eikä siten ole mahdollista arvioida, mitkä tarkkailutoimenpiteet mahdollisesti ovat tarpeen.

Aluehallintovirasto on hylännyt Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksen kohdassa 9 esitetyn vaatimuksen, jonka mukaan luvanhaltija on velvoitettava jättämään hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Aluehallintovirasto on hylännyt vaatimuksen sillä perusteella, että tässä vaiheessa ei voida olettaa, että nyt määrätty kalatalousvelvoite, jonka toteuttaminen muun muassa kalojen ylös- ja alasvaellusratkaisujen osalta ratkaistaan myöhemmin annettavilla päätöksillä, osoittautuu epätarkoituksenmukaiseksi. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomainen, Suomen luonnonsuojeluliitto ry asiakumppaneineen, Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry, [REDACTED] ja Pelastetaan vaelluskalat ry ovat vaatineet velvoitteen antamista.

Aluehallintovirasto on tulkinut asian siten, että vaatimuksessa olisi kyse vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä tarkoitettusta kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen velvoitteen tarkistamisesta. Lain sanamuodon perusteella tarkistaminen edellyttää, että velvoite on osoittautunut epätarkoituksenmukaiseksi, mikä ei voi olla tiedossa etukäteen. Tällaisen tarkistamishakemuksen tekemiselle ei siten voida asettaa etukäteen määräaikaa. Aluehallintoviraston päätös on tästä näkökulmasta oikea.

Vaatimuksen sanamuodon perusteella hallinto-oikeus kuitenkin katsoo, että vaatimuksessa on kyse vesilain 3 luvun 20 §:ssä tarkoitettusta, toistaiseksi voimassa olevaan lupapäätökseen sisällytettävästä lupamääräysten tarkistamisesta määräajassa. Asiaa on siksi tarkasteltava tältäkin kannalta.

Vesilain 3 luvun 20 §:n mukaisen määräyksen antaminen edellyttää, että tarkistaminen on tarpeen hankkeesta aiheutuvien merkittävien haittojen välttämiseksi. Tämän edellytyksen olemassaoloa ei ole asian tässä vaiheessa

mahdollista arvioida, koska vielä ei ole olemassa konkreettisia suunnitelmia, joiden perusteella hankkeesta aiheutuvia haittoja olisi mahdollista arvioida. Vaatimus on siten hylättävä ennenaikaisena.

Etelä-Iin ja Pohjois-Iin jakokunnat ovat toissijaisena vaatimuksena esittäneet, että PVO-Vesivoima Oy on velvoitettava selvittämään EU:n ympäristövirtaamapäätöksen sitovuus suhteessa yhtiön sähköntuotantoon. Hallinto-oikeus katsoo, että tällainen oikeudellinen selvitys ei ole sellainen vesilain 11 luvun 3 §:ssä tai vesitalousasioista annetun valtioneuvoston asetuksen 1 tai 2 §:ssä tarkoitettu tieto tai selvitys, jonka luvan hakija on velvollinen liittämään hakemukseensa. Lupaviranomainen arvioi ympäristövirtaaman ja EU:n päätösten merkitystä viran puolesta asian seuraavassa vaiheessa.

Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunta asiakumppaneineen on vaatinut, että hallinto-oikeus selvittää ja määrää täysimääräiset menetetyt haittakorvaukset vesialueiden ja kalastusoikeuksien haltijoille kaikista eri vaelluskalojen menettämisestä aina joen patoamisesta lähtien vaelluskalojen paluuseen latvavesille saakka.

Tässä asiassa on kyse vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisen kalatalousvelvoitteen tarkistamisesta. Kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Lisäksi kalatalousvelvoitteeseen voidaan sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu. Kalatalousvelvoitteen lisäksi tai sijaista voidaan määrätä kalatalousmaksu, joka maksetaan kalataloustehtäviä hoitavalle elinvoimakeskukseksi (ennen 1.1.2026 kalatalousviranomaiselle).

Vesilain 3 luvun 14 §:n sanmuodon perusteella kalatalousvelvoitteessa ei voida määrätä haittakorvauksia vesialueiden ja kalastusoikeuksien haltijoille. Näin ollen haittakorvauksia ei voida määrätä myöskään kalatalousvelvoitteen tarkistamisen yhteydessä.

Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue on muun muassa vaatinut, että aluehallintoviraston päätökseen on sisällytettävä Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kalatalousviranomaisen hakemuksen kohdan 1 h) mukainen määräys siitä, että luvanhaltija vastaa tutkimuksesta ja kehittämisestä kalateiden ja alasvaellusreittien toiminnan parantamiseksi. Hallinto-oikeus katsoo, että tällaisen määräyksen antaminen olisi ennen aikaista ottaen huomioon hallinto-oikeuden tekemät muutokset aluehallintoviraston päätökseen. Lupaviranomainen arvioi voimalaitoskohtaisten hakemusten käsittelyn yhteydessä, onko asiasta tarpeen antaa määräyksiä.

6) Aikaisempien päätösten voimassaolon jatkuminen

Hallinto-oikeus kumoaa aluehallintoviraston päätöksen määräykset 2–8. Selvyyden vuoksi hallinto-oikeus määrää, että Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksen nro 85/79/I (31.12.1979) määräykset 1–5 ja 7, sellaisena kuin ne

ovat voimassa korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä nro 5203/80 (23.10.1980) muutettuna, jäävät edelleen voimaan ja kalatalousvelvoite toteutetaan niissä määrättyllä tavalla, kunnes lupaviranomainen toisin määrää.

Julkinen kuulutus

Päätös on annettu julkisella kuulutuksella.

Päätöksestä ilmoittaminen

Oulun ja Pudasjärven kaupunginhallitusten sekä Iin, Taivalkosken ja Posion kunnanhallitusten on viipymättä julkaistava tieto tätä päätöstä koskevasta kuulutuksesta kuntalain 108 §:n mukaisesti. Tiedon kuulutuksen julkaisemisesta tulee olla nähtävillä vähintään sen ajan, jonka kuluessa päätökseen saa hakea muutosta.

Velvollisuus ilmoittaa päätöksestä

Suomen luonnonsuojeluliito ry:n, Pohjois-Iin jakokunnan ja Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunnan on viipymättä tämän päätöksen saatuaan ilmoitettava päätöksen tiedoksisaannista yhteiseen kirjelmään yhtyneille.

Ilmoitusvelvollinen on velvollinen korvaamaan ilmoittamatta jättämisestä aiheutuneen vahingon sikäli kuin se laiminlyönnin laatuun tai muihin olosuhteisiin nähden harkitaan kohtuulliseksi (laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 94 §, hallintolaki 56 § 2 mom. ja 68 §).

Muutoksenhaku

Tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Valituskirjelmä on toimitettava korkeimpaan hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaannista eli viimeistään **4.12.2026**.

Valitusosoitus on liitteenä HallJK (04.26).

Hallinto-oikeuden kokoonpano

Asian ovat ratkaisseet lainoppineet hallinto-oikeustuomarit Patrick Sahlström ja Janika Gummerus, tekniikan alan hallinto-oikeustuomari Lasse Käsälä sekä luonnontieteiden alan hallinto-oikeustuomari Jaakko Tuhkanen. Asian on esitellyt Patrick Sahlström.

Tämä päätös on sähköisesti varmennettu hallinto-oikeuden asianhallintajärjestelmässä.

Jakelu**Päätös ja maksu**

Suomen luonnonsuojeluliitto ry asiakumppaneineen, oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry, oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

PVO-Vesivoima Oy, maksutta

Asiamies ja prosessiosoite:

Asianajaja [REDACTED]

Roschier Asianajotoimisto Oy

Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature (WWF), Suomen rahasto sr, oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

[REDACTED], oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

Asiamies: [REDACTED]

Etelä-Iin jakokunta ja Pohjois-Iin jakokunta, oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

Lapin elinvoimakeskus / kalataloustehtävät, maksutta

Metsähallitus, maksutta

Pelastetaan vaelluskalat ry, oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

Kuusamon kylien yhteisten vesialueitten osakaskunta asiakumppaneineen, oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

[REDACTED], oikeudenkäyntimaksu 270 euroa

Lupa- ja valvontavirasto/lupaviranomainen, maksutta

Lupa- ja valvontavirasto/valvontaviranomainen, maksutta

Lupa- ja valvontavirasto/yleisen edun valvontayksikkö, maksutta

(Oikaisuvaatimusohje ilmenee hallinto-oikeuden päätöksen oikeudenkäyntimaksua koskevasta liitteestä.)

Jäljennös maksutta

Oulun kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen

Pudasjärven kaupungin ympäristönsuojeluviranomainen

Iin kunnan ympäristönsuojeluviranomainen

Taivalkosken kunnan ympäristönsuojeluviranomainen

Posion kunnan ympäristönsuojeluviranomainen

Oulun kaupungin terveydensuojeluviranomainen

Pudasjärven kaupungin terveydensuojeluviranomainen

Iin kunnan terveydensuojeluviranomainen

Taivalkosken kunnan terveydensuojeluviranomainen

Posion kunnan terveydensuojeluviranomainen

Oulun kaupunginhallitus

Pudasjärven kaupunginhallitus

Iin kunnanhallitus

Taivalkosken kunnanhallitus

Posion kunnanhallitus

Luonnonvarakeskus

Suomen ympäristökeskus

Tuomioistuimen yhteystiedot

Vaasan hallinto-oikeus
Korsholmanpuistikko 43, 4 krs (PL 204), 65101 Vaasa
Sähköposti: vaasa.hao@oikeus.fi
Puh.: 029 56 42780

Hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelu:
<https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet#/>

Henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojaan liittyvät tiedot ovat saatavilla
<https://www.tuomioistuimet.fi/tuomioistuimet/vaasan-hallinto-oikeus/tietoa-meista/tietosuoja/>

VALITUSOSOITUS

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla **korkeimpaan hallinto-oikeuteen** kirjallisella valituksella, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Valitusluvan myöntämisen perusteet

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:n 1 momentin mukaan valituslupa on myönnettävä, jos:

- 1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeitä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi;
- 2) asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi; tai
- 3) valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Valituslupa voidaan myöntää myös siten, että se koskee vain osaa muutoksenhaun kohteena olevasta hallinto-oikeuden päätöksestä.

Valitusaika

Hallinto-oikeuden päätös on annettu julkisella kuulutuksella. Päätös on julkaistu hallinto-oikeuden verkkosivuilla päivänä, joka ilmenee päätöksen ensimmäiseltä sivulta. Päätöksen katsotaan tulleen asianomaisen tietoon seitsemäntenä päivänä kuulutuksen julkaisemisajankohdasta. Valitus on tehtävä **30 päivän kuluessa** hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaannista, sitä päivää lukuun ottamatta.

Valituksen sisältö

Valituksessa, johon on sisällytettävä valituslupahakemus, on ilmoitettava

- valittajan nimi, postiosoite ja muut yhteystiedot mukaan lukien sähköinen tai muu osoite, johon oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat voidaan lähettää (prosessiosoite); jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä, on valituksessa mainittava myös tämän yhteystiedot
- soveltuvalta tavalla valittajan henkilötunnus tai yritys- ja yhteisötunnus
- päätös, johon haetaan muutosta (valituksen kohteena oleva päätös)
- peruste, jolla valituslupaa pyydetään, sekä syyt, joiden vuoksi valitusluvan myöntämiseen on mainittu peruste
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi (vaatimukset)
- vaatimusten perustelut
- mihin valitusoikeus perustuu, jos valituksen kohteena oleva päätös ei kohdistu valittajaan.

Yhteystietojen muutoksesta on valituksen vireillä ollessa ilmoitettava viipymättä korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Jos usea tekee valituksen yhdessä, voidaan joku heistä ilmoittaa yhdyshenkilöksi.

Valituksen liitteet

Valitukseen on liitettävä

- hallinto-oikeuden päätös valitusosoituksineen
- selvitys siitä, milloin valittaja on saanut päätöksen tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta
- asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

Asiamiehen, joka ei ole toiminut asiamiehenä asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa, ja joka ei ole asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, on liitettävä valitukseen valtakirja.

Valituksen toimittaminen

Valitus on toimitettava valitusajassa korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Jos valituksen toimittaa sähköisenä asiakirjana, sen on saavuttava korkeimmalle hallinto-oikeudelle valitusajan viimeisen päivän aikana. Muulla tavoin toimitetun valituksen tulee olla perillä valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä. Valitus liitteineen voidaan toimittaa sähköisen asiointipalvelun kautta. Asiakirjojen lähettäminen postitse tai sähköisesti tapahtuu lähettäjän omalla vastuulla.

Korkeimman hallinto-oikeuden yhteystiedot:

Postiosoite:	Korkein hallinto-oikeus PL 180, 00131 Helsinki
Sähköposti:	korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi
Käyntiosoite:	Fabianinkatu 15, 00130 Helsinki
Puhelin:	029 56 40200
Faksi:	029 56 40382
Aukioloaika:	arkipäivisin klo 8.00–16.15
Hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköinen asiointipalvelu:	https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet#/